

**NU ÄR VI
BRÖDER**

NU ÄR VI BRÖDER

Alec Smith

GRATTIS LENNART

FRÅN

Alec Smith

6. Sept. 86.

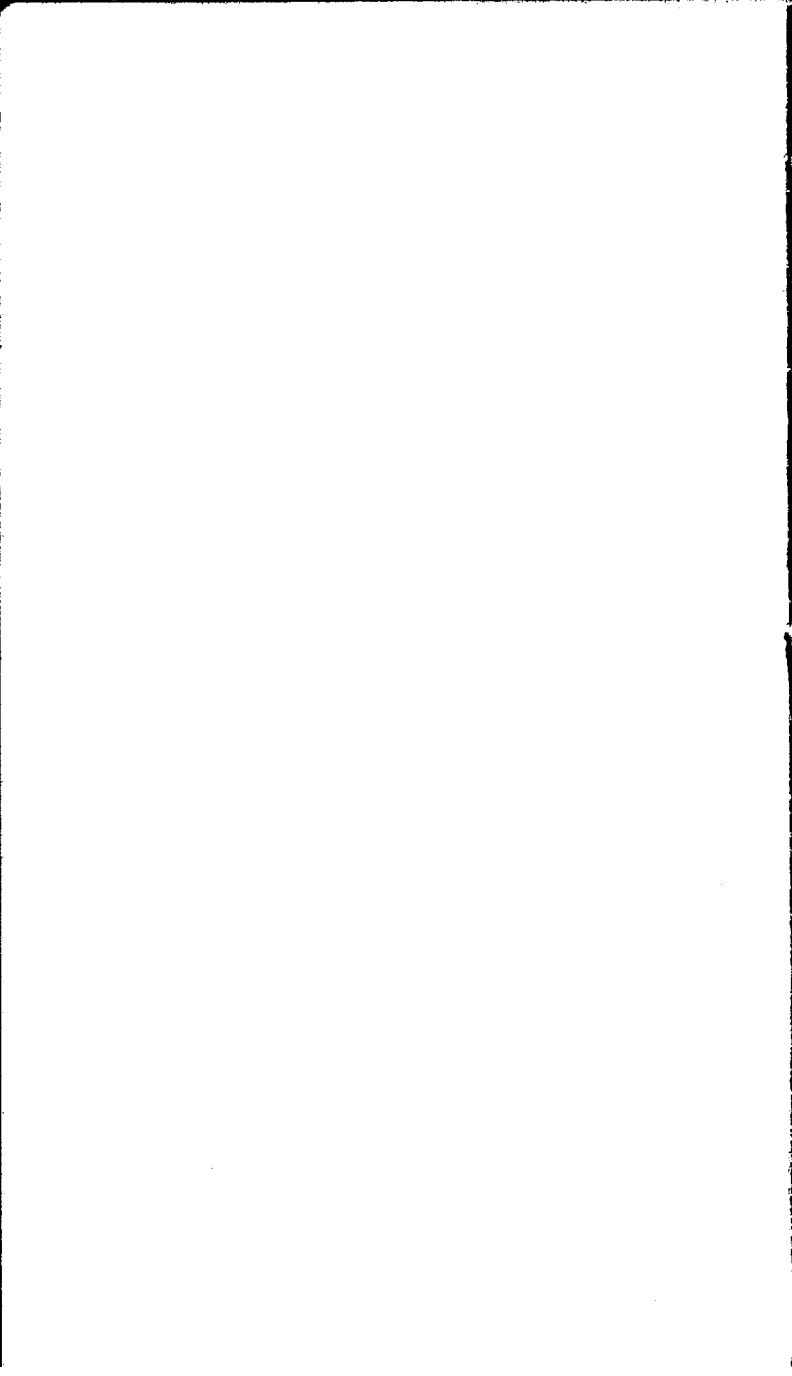
SALT & LINS

Box 3110, 136 03 HANDEN Tel 08-7772909

Svensk copyright©: Salt & Ljus 1986
Originalalets titel: Now I Call Him Brother
Originalförlag: Marshalls Paperbacks
Översättning: Finn Harald Wetterfors
Omslag: Byrå Syd
Tryck: Scand-Book, Falun 1986
ISBN 91-86076-46-9 (Salt & Ljus)
ISBN 951-99746-3-6 (Taborförlaget)

Innehåll

1. Mina barndomsår	7
2. Ian Smiths son	12
3. Den glade hippien	20
4. Hatsådd	26
5. Flykten in i knarket	33
6. Fast	38
7. Den steniga vägen till Kristus	42
8. Förlåten	51
9. Svart vrede	55
10. Ånger och överlåtelse	60
11. Reda pengar	65
12. Ett stilla under	68
13. Vänskapens pris	73
14. Samvetsministären	80
15. På väg	83
16. Brobyggande	88
17. Far och son	92
18. Elisabeth	97
19. Det bittra kriget	107
20. Den vite mannens marionett	112
21. Dödad för sanningen	118
22. Fredens under	124
23. Dödsmaskinerna	132
24. Den kristna utmaningen	136
Epilog	140

1. Mina barndomsår

Jag vill inte komma med några bortförklaringar. Vem som än varit min pappa hade det gått åt pipan för mig. Orsaken till att det gick som det gick låg i mig, och därför kan jag inte förmå mig till att lägga skulden på honom.

Folk tror, att det måste ha varit något särskilt med vår familj bara för att pappa var premiärminister. Men så var det inte alls. Fastän han ägnade så mycket tid åt politiken, så är han — och har alltid varit — först och främst bonde. Och jag var en typisk bondpojke. Vi brukade skumpa omkring över ägorna i gårdens jeep, och jag brukade också hjälpa till med sysslorna på gården, i tobaksskörden eller med att mata grisarna. Varje kväll strax före solnedgången gjorde hela familjen en promenad tillsammans. Det hörde till. Under dessa första år av mitt liv var jag ständigt vid hans sida.

Vi barn visste, att pappa ständigt hade ont. Under kriget hade han varit pilot i brittiska flygvapnet. Två gånger blev han nedskjuten, första gången över öknarna i Nordafrika. Och fastän han klarade sig, såg hans ansikte förskräckligt ut, och han måste genomgå två plastikoperationer för att få ordning på anletsdragen.

Andra gången han sköts ned var över Italien. Då bröt han benet och fick svåra brännskador. Trots det förenade han sig med de italienska partisanerna och slogs tillsammans med dem i sex månader bakom de tyska linjerna. Sen tog han sig över Alperna till fots för att ansluta sig till de allierade styrkorna på nytt. Men pappa blev aldrig bra

i sina ben, och t o m mitt i sommaren gick han alltid i långbyxor. I våra ögon var han en hjälte.

Mina föräldrars hus — där de fortfarande bor — är byggt som de flesta rhodesiska gårdar. Det är en enplansbyggnad, där det ena rummet ganska planlöst fogats till det andra. Till att börja med var huset ganska litet, men allteftersom familjen och inkomsterna växte byggdes det till här och där. Som på de flesta hus i Afrika var taket av plåt, och runtom den skrangliga, litet sneda verandan satt ett nät fastspikat för att hålla myggen borta.

Mamma var inte så noga med ordningen i huset. Där rådde alltid en slags hemtrevlig oreda. På väggarna hängde några akvareller här och där, vars färger bleknat med åren. Och överallt fanns det böcker, böcker. Vardagsrummet var nästan tapetserat med böcker. Vart man än vände sig låg leksaker och andra grejer vi hittat och skräpade. Det var gamla kohorn, pärlhönsfjädrar, och olika slags stenar — sådant som barn alltid samlar på.

Hela egendomen, som ligger bland kullarna på lågländet vid Selukwe, är på nära 3 500 hektar. Den består mest av savannområden, som är mycket buskiga och steniga. I den låga undervegetationen ligger stora stenblock insprängda. Varje kvadratmeter har måst röjas för hand för att göra jorden brukbar. Träden måste huggas, rötterna brytas upp och den röda jorden siktas på sten och grus. Runt huset hade mina föräldrar planterat träd, blommande träd som vuxit sig väldigt höga. Långt borta vid horisonten kunde man skönja de höga Longwe-bergen.

Dagarna hemma hade sin egen rytm, delvis på grund av hettan. Pappa var uppe och igång vid 1/2 7-tiden varje morgon, och de flesta av grovsysslorna var avklarade vid 1/2 11-tiden. Då samlades vi på verandan till te och rostad bröd. Pappa, som för det mesta var klädd i sin gamla

skjorta och sina långa jeans, pratade med rättarn på gården, medan hundarna låg och dåsade vid hans fötter.

Till att börja med hade pappa haft avelsgrisar, kor och några hästar. När marken så småningom röjts, började han odla tobak och senare också fin mealis (det är vår form av majs, som är saftig och mycket ljus till färgen). Det är Afrikas basföda.

Varje år var pappa flera månader i Salisbury som medlem av parlamentet, och mamma måste försöka klara sig på egen hand. Jag tror det är få som förstått, hur mycket det kostade på för henne. Hon är en mycket begåvad och kultiverad dam, som vant sig vid all den stimulans som stadslivet kan erbjuda — musik, teater, nöjen. Hennes förste man var läkare och känd landslagsspelare i rugby. De hade en stor umgängeskrets. En eftermiddag när min syster Jean var liten tulta och min bror Rob bara baby, ringde telefonen och mamma fick veta, att hennes man hade skadats i en match. Han hade brutit nacken och dött.

Och nu måste hon i stället finna sig i att sitta ensam på en gård långt borta, sex km från närmaste stad. Den enda vägen som ledde dit var oftast översvämmad under regnperioden, och så kunde det gå dagar och t o m veckor, då hon måste vara ensam med oss barn och några få anställda på gården. Det krävs inte så litet mod att anpassa sig till en sådan isolering.

Mina syskon var ju äldre än jag, så jag lekte under de första åren med de afrikanska pojarna på gården. Vi var alltid tillsammans. De var fantastiska i att smälla med sina långa piskor. Hur mycket jag än övade, blev jag aldrig lika skicklig som de.

Pappa lät oss köra den väldiga oxkärnan ut på åkrarna för att hämta majsstjälkarna. Då stod vi på huk i den, höll

tömmarna precis som romerska körsvenner och så hojtade vi. Men fastän vi lekte tillsammans varje dag, så dröjde det 20 år, innan jag bad någon afrikan att komma in till oss och dricka te. De enda afrikaner, som kom innanför dörren hemma, när jag var liten, var tjänarna. De andra fick stanna utanför.

En sak vi aldrig ägnade oss åt i vår familj var jakt. Naturligtvis måste vi skjuta de schakaler och leoparder, som tog död på korna liksom de vildsvin och babianer, som härjade bland majsen. Men för det mesta föredrog pappa att observera viltet framför att skjuta ned det. Men när Rob, min bror, kom hem på skolloven, brukade vi gå ut med våra hagelgevär, mera för skojs skull än för att jaga. Då försökte vi också smyga oss på ödlorna, som låg på stenarna och stekte sig i solen. De var lika mångfärgade som regnbågen. I de höga träden som omgav gårdshuset byggde vävarfåglarna sina bon längst ute på grenarna, så att de gungade och svängde för minsta vindfläkt. Och man kunde se, hur de plockade bort alla löv i närheten av boet för att hindra ormarna från att komma alltför nära utan att bli upptäckta.

Middagshettan var ett verkligt gissel, särskilt om somrarna, och efter maten upphörde all verksamhet. Var och en drog sig tillbaka till sitt, också gästerna. Tystnaden sänkte sig tungt över gården, medan solen fortsatte att bränna bort det lilla, som var kvar av gräset. Bara stararna med sina blänkande fjädrar pilade iväg mellan träden. Jag brukade sitta i fönstret och följa dem med blicken i väntan på att folk skulle vakna till liv igen.

Under sommarmånaderna måste också boskapen fösas ihop ungefär en gång i veckan. Sedan skulle var och en av dem badas för att på det sättet skyddas mot de insekter, som spred olika sjukdomar. Mina afrikanska lekkamra-

ter och jag drev på hjorden så att den långsamt förflyttade sig in i inhägnaden och fram till badet. De kor som sölade fick ett slag av käppen. Men började någon av dem att rulla med ögonen höll vi oss på avstånd. Ofta gav de sina kalvar en puff för att hjälpa dem ned i badet. Jag kände med dem, för det såg avskyvärt ut, precis som karbolsyra. Det måste ha smakat pyton. Jag kan fortfarande se dem framför mig, hur de desperat tog sig fram med huvudet över ytan så gott det gick.

Varje kväll när pappa var hemma gick hela familjen tillsammans med honom och de två hundarna på en kvällspromenad runt ägorna. Vi gick längs den röda stigen genom tobaksfälten ned till den lilla bäcken, förbi korna som slagit sig till ro i aftonljuset och tvärs över den steniga savannen, som var full av stubbar. Hemma igen slog vi oss ned på verandan med en sängfösare (barnen fick apelsinsaft) för att följa solens sista flödande ljus över Longwe-bergen.

Afrikas solnedgångar är fantastiska. De kommer plötsligt, och sen faller mörkret snabbt, tills natten lägrar sig omkring en.

Dessa barndomsår var idylliska. Men de avbröts tvärt den dag jag motvilligt sändes iväg till en internatskola. Jag var sju år då och gjorde allt för att slippa, föga anande vad som komma skulle.

I april 1964 blev pappa utnämnd till Rhodesias premiärminister. Samma dag som detta offentliggjordes kom pappa och mamma på besök till den skola, där min bror och jag gick då.

— Har du hört nyheten? frågade pappa, och Rob som var en fanatisk rugbyspelare och aldrig läste något annat än sportsidorna i tidningen, svarade: ”Ja, pappa, ruskigt va! Vi förlorade igen.”

2. Ian Smiths son

Vardagsrummet i premiärministerbostaden var så stort, att man hade kunnat spela tennis i det, och varje rum hade tjocka heltäckande mattor, t o m toaletten. En dag räknade jag ut att 56 personer kunde få sittplats i den offentliga delen av residenset utan att man behövde sätta in några extra stolar.

Jag var 12 år, när vi flyttade dit, och man kände sig precis som om man blivit inlåst på en av leksaksavdelningarna i Harrods varuhus i London. Runtom huset fanns alla möjliga slags alarmanordningar, som det var kul att skryta med för sina kompisar. Ett par gånger kom vi för nära dem, och på några ögonblick svärmade hela trädgården av polisbilar. Rekordet var faktiskt 90 sekunder, vilket var ganska aktningsvärt med tanke på att enbart tomten var större än nio tunnland. Jag behöver väl inte påpeka, att jag och mina kompisar oskyldigt höll oss i bakgrunden, tills faran var över.

Den leksak jag kanske var mest stolt över var den kolossala kartan i pappas arbetsrum, för den visade sig vara en dörr, och bakom dörren dolde sig ett kassaskåp med alla statshemligheter. När pappa var ute på morgnarna, brukade vi ta oss in dit försiktigt med ett stetoskop, som vi lånat i skolan, och försöka lösa kombinationslåset, men det lyckades aldrig.

Överallt fanns det dyrbarheter, inte sådana som vi hade hemma — det här var äkta vara. Stora målningar i guldramar t ex. De var lånade från Nationalmuseum.

Ovärderliga kinesiska vaser förvarades i glasmontrar, och i hallen stod ett jättestort golvrör, som det engelska underhuset hade givit till en av pappas företrädare.

Vi hade fem tjänare i huset och fem i trädgården. En var kock, en annan skötte tvätten, och de arbetade alla så smidigt utan att märkas — som delarna i en maskin — för att vi skulle ha det så bra som möjligt. Det var precis som att bo på hotell: Så fort man behövde något tryckte man på en knapp, och vips var det där.

I trädgården fanns en tennisbana och en swimmingpool och en oklanderlig gräsmatta, som var perfekt för krocket. Men jag och mina kompisar förstörde den, för den krocket vi spelade liknade mer ishockey.

En del av huset var avskild för familjens privatliv, och där kände man sig fri att låta grejerna ligga framme utan risk att någon förnäm besökare skulle visas in där. Vi hade också en liten matsal för "bara familjen", men det var så sällan vi var "bara familjen". Det var just det som var problemet.

Pappa kom vanligtvis hem från jobbet vid 1/2 7-tiden på kvällen, och då hade han några minuter att ta igen sig på med en läsk av något slag — han rörde nästan aldrig alkohol — och kanske tid till kvällsnyheterna på TV, medan vi åt. Sen brukade han sitta vid sitt skrivbord och arbeta eller ge sig iväg till någon officiell tillställning. Vi hann knappt hälsa på varann på den korta stunden, innan han försvann till jobbet igen.

Mamma var ofta ute på representationsluncher, en ändlös rad av det ena cocktailpartyt eller middagen efter den andra, eller också skulle hon delta i än det ena och än det andra arrangemanget. Hon var alltid mycket representativt klädd och lämnade en doft av parfym efter sig, så att det märktes att hon varit inne ett slag, även om man

inte hunnit se henne. Den tiden var långt borta nu, när vi brukade sitta svettiga och dammiga och dricka choklad tillsammans och med stolthet beskåda tobaksladan, som bågnade av den senaste skörden.

Men det var inte bara hemma, som allt blev annorlunda. Det var inte lika enkelt i skolan heller. Först märkte jag det knappt, för det skedde så småningom. Men efter ett tag slutade de att kalla mig för Alec. I stället blev det "Ian Smiths son". Jag hade inget eget namn längre. Grabbar, som jag inte brydde mig särskilt mycket om, dök plötsligt upp och försökte ställa sig in. Men jag kände ju, att de inte var ett dugg intresserade av mig. Istället trodde de att det skulle löna sig att vara polare med mig, bara därför att pappa var premiärminister. Samtidigt var det andra, som drog sig undan, sådana som jag räknat med och tyckte om. En av mina bästa vänner sade rent ut: "Du förstår, Al, dom där hemma vill inte att jag ska gå hem till dig mera, för dom gillar inte din farsas politik."

Jag trodde inte mina öron. Vad hade pappas politik med mig att göra? Jag visste ju inte ens vad den gick ut på. Allt det här gjorde mig fruktansvärt sårad och arg. Inte arg på pappa, för det var inte hans fel, att alla mina polare var så urdumma, men jag kände mig mer och mer hjälplös inför den påtvingade anonymiteten. Jag var inte längre Alec, jag var bara "Ian Smiths son". Precis som om de hade velat stryka ett streck över mig på något sätt.

Det var vid det här laget, som jag började dricka för att bli full. Med rökningen hade jag börjat redan innan pappa blivit premiärminister. Nu började jag dricka, inte därför att jag deppade, utan mer för att jäklas. Det var kul att göra allt som var förbjudet.

Idealet för vår skola var Eton eller Harrow i England. Alla skulle uppträda i grå flanellbyxor. Föräldrarna var

rika, de flesta farmare, och var man bra på rugby, så upphöjdes man närmast till halvgud. Mina kompisar där-
emot var inte precis några rugbyspelare, och vår halvgud
hette Elvis Presley. Det enda vi levde för var att vara
Elvis-fans, och det betydde bakåtkammat hår och så tajta
byxor som möjligt.

Vi gjorde också vin själva, under golvet till sovsalen.
Råmaterialet var allt vi kunde komma över — mullbär,
apelsiner, vad som helst. Tråkigt nog exploderade det
hela en vacker dag. När vi kom tillbaka från en lektion
stank hela sovsalen som ett bryggeri, och husmor hade
ännu inte hämtat sig från chocken. Hon trodde, att hon
varit med om en jordbävning.

Vi drack allt inom räckhåll. En i gänget, en riktig
galning, som hette Johnny, brukade norpa preludinta-
bletter i ett apotek nära skolan. Det var en mycket popu-
lär drog, för man kunde stoppa i sig fem, sex tabletter på
fredagkvällen och vara hög på det hela weekenden.

Jag njöt verkligen av att bli på lyran, för man började
se saker och ting på ett annat sätt då. Man blev glad. Inte
för att jag var särskilt olycklig, när jag var nykter — livet
var ju på det hela taget ganska trevligt. Men när man blev
full, kändes det ännu bättre.

Inte undra på att jag i första omgången klarade bara två
av slutproven i mellanskolan. Så jag skickades till skol-
psykologen, som skulle testa min intelligenskvot. Den
visade sig vara 165, och därmed var jag avslöjad. Det
bestämdes, att jag inte längre skulle bo på skolan utan
hemma hos mina föräldrar och delta i skolarbetet bara på
dagarna. Förhoppningen var, att både jag och mitt skol-
arbete skulle förändras till det bättre, om jag var inom
räckhåll för mina föräldrars disciplin. Problemet var be-
ra, att föräldrarna var så upptagna av rikets angelägenhe-

ter, och under de följande åren hade de knappt tid att träffa mig.

Mina båda syskon låg redan vid universitetet, och jag måste på egen hand kämpa mig igenom alla dessa oändliga, officiella middagar. Mat har för mig alltid varit något man äter, snabbt och behändigt, för att sedan kunna göra något annat. Men det ändlösa dösnacket över sherryn var rena tortyren liksom att sedan behöva plåga sig igenom den ena rätten efter den andra, kaffet och likören, särskilt när jag blivit placerad med den tråkigaste av alla gästerna, som var minst 40 år äldre än jag och som jag inte hade något som helst gemensamt med.

Så småningom listade jag ut, hur jag skulle kunna slippa de officiella middagarna och få min mat i köket istället. Sedan kunde jag komma och gå bakvägen på mina egna tider och med mina egna kompisar. Huset var så stort och mina föräldrar hade så mycket att göra, att det ibland tog två, tre dagar mellan varje gång vi träffades. Och det passade mig precis. Jag ska aldrig glömma den eftermiddagen, när jag stötte ihop med två gamla skolkamrater, som inte hade nånstans att bo. "Kom med hem", sa jag, "vi har rum så det räcker". Först två dagar senare upptäckte mamma, att de överhuvudtaget varit där, trots att de ätit både frukost, lunch och middag med oss.

Jag skröt aldrig med att pappa var premiärminister, men detta faktum gjorde det ju möjligt för mig att bjuda mina polare på litet mera exotisk underhållning än jag annars skulle haft råd med. Jag kommer ihåg en week-end, när de var borta och lämnat hela residenset i min vård. Jag beslöt att ställa till ett partaj för alla jag kunde hitta, bland dem de poliser som var avdelade för att patrullera området.

Hela huset var fullt av folk, som lirade fotboll eller söp sig fulla eller hängde runt swimmingpoolen. Stereon stod på för fullt — Moody Blues och Rolling Stones. Partajet fortsatte hela weekenden. En av polarna kom med sin hotrod-kärra — en gammal Austin A 90, som hade en jättelik motor — och använde vår välhållna inkörsväg som racerbana största delen av dagen. Det tog två år, innan spåren efter honom började försvinna.

Till slut började grannarna klaga, vilket man inte kan förtycka dem. Men då bör man också veta, att våra närmaste grannar bodde nära 400 m bort. Runt om residenset finns det en poloplan, en golfbana, en försöksgård för lantbruk och på den fjärde sidan ett skogs- och trädgårdsområde ända fram till regeringsbyggnaden.

Ryktet om partajet gick runt hela stan, och det var ju inte så lätt att förklara allt, när mina föräldrar kom hem igen.

När det vilda 60-talet hade hunnit så långt som till Afrika, var det nästan på utdöende i resten av världen, men jag var redo att ta emot det. Jag hade skickats till en privatskola i Bulawayo, där en tokig australiensare var rektor. Han kallades Digger Wells. Digger var en förstklassig lärare, som hade rykte om sig att kunna klara busfrön. Han tog vårt långa hår och pärlband runt halsen med upphöjd ro, för han hade en gång för alla accepterat att ingenting kan hindra den lämmel, som bestämt sig för att han ska ner till havet. Han var lika villig att klara oss fram till och igenom alla erforderliga examina — om det var det vi ville — som att gå i borgen för oss, när vi blivit upptäckta i puben och tagna på bar gärning för att vi inte kunde betala — förutsatt att han kunde räkna med våra gentjänster, när han behövde dem. Och det kunde han. Ofta. Så Digger drack och vi drack — och rökte och satte i

oss alla tabletter vi kunde få tag på.

Pappa och mamma, som hade nog att göra med viktigare saker, hade inte den blekaste aning om vad vi höll på med, förrän en kväll när min moster i upphetsat tillstånd ringde hem till dem.

En lördag hade några av oss grabbar och tjejer kommit på idén att plocka stora buketter i stans blomsterrabatter. Med välsignelsen "love and peace" överräckte vi sedan en blomma var till alla vi mötte på gatorna och i butikerna. Bulawayo är, och har alltid varit, ytterst konservativt. Så folk blev helt perplexa och visste inte vad de skulle tänka. Just den här lördagen var vi ungefär 30 stycken, som satt igång med en "love-in" i stans park. En kille hade klätt upp sig som någon slags överstepräst och förrättade vigsel, medan vi andra satt och smektes och kysstes på gräsmattorna med små klingande bjällror i händerna. Efter ett tag blev vi inbjudna av den lokala TV-stationen att delta i deras musikaliska varietéprogram för att tala om vad vi höll på med — och jag utsågs till gruppens talesman.

Moster Joan satt hemma framför sin TV och stickade och utgöt sig över "dessa förskräckliga hippies", när hon plötsligt fick höra en röst, som hon kände igen. Och när hon tittade upp från sin "en avig, en rät", fick hon sitt livs chock. Hon kastade sig på telefonen — och de mina dånade i andra änden.

Jag skickades genast hem med flyg för att stå till svars. Där hemma var de helt drabbade av chocken. Jag kommer ihåg, hur pappas ögon riktigt blixtrade och hur rösten stockade sig av faderlig vrede, tills han fick fram: "Alec! Ta genast bort det där krafset kring halsen och gå sen och tvätta håret! Och kom sen tillbaka, när du ser ut som folk igen! Jag vill tala med dig!"

Stackars pappa, för detta var ändå bara början. Men Digger då? Honom bekom detta inte det minsta. "Pojkar är pojkar", sade han bara.

Märkligt nog klarade jag gymnasiet, och det blev bestämt, att jag skulle studera juridik. Jag har alltid tyckt mig vara en god debattör och min föreställning om advokatycket byggde helt på Perry Mason-serien i TV. Det verkade kul. Så jag skrevs in vid Rhodes-universitetet i Sydafrika och reste dit.

3. Den glade hippien

För de flesta av mina vänner blev 60-talet en omskakande tid. Relativismen var på modet, och många av dem blev illa tilltygade.

Under studierna konfronterades vi med en hel rad politiska teoretiker, från Plato och Aristoteles till Ordförande Mao. Vi fick lära oss att religionerna använts för att manipulera samhällsutvecklingen, och religiösa gruppers verksamhet blev offer för våra hårda och nedgörande analyser. Under sociologins lupp dunstade varje uns av andlighet bort. Detsamma gällde alla moraluppfattningar. Sanningar, som vi hemma lärt oss att respektera, visades vara relativa. De var liksom vi själva bara produkter av miljön — vår familj, vårt samhälle och vår egen tid. Om vi hade råkat leva i ett annat land, i en annan tid, på något annat sätt, så skulle våra värderingar ha varit helt annorlunda, men lika giltiga för det. Det fanns med andra ord ingenting som hette "absolut sanning". Allt var relativt.

När mina vänner upplevde att deras moraliska och andliga grundvalar raserades under fötterna på dem, förlorade många av dem fotfästet. De blev desorienterade, kände sig lämnade i sticket och blev bittra. Allt vad de hade trott och litat på vändes ut och in och förklarades vara båg och tomma fraser.

Det är en sak att revoltera mot den traditionella synen på kläder och sex, som de flesta av oss gjorde. Men det är

någonting helt annat att uppleva, hur allt man hållit för moraliskt rätt och riktigt brakar ihop, och att det överhuvudtaget inte finns någonting som är sant.

För många av mina kamrater blev Gud till en myt och tomrummet fylldes snabbt av både hopplöshet och hjälplöshet. Hela deras värld blev upp- och nedvänd. Och då kunde man lika gärna be alla andra dra åt helvete. Var och en fick ta för sig så gott han kunde.

Det var den genuina och ganska desperata längtan efter något annat, som gjorde att många av min generation började knarka. Vi hade en dimmig föreställning om en ny värld, där all den aggression som skilde människor från varandra skulle utplånas, där varken ras, klass eller kulturella olikheter skulle stå i vägen för mänsklig kärlek. Så vi knarkade — delvis i uppror, delvis i förtvivlan.

Själv hade jag det på det hela taget litet lättare, för i stort sett vägrade jag att tänka alls. Om livet kärvade till sig, rökte jag bara ännu en pipa hasch. Jag deltog halvhjärtat i debatterna om politik och moral, men jag levde för att ha kul, och det betydde knark.

Hasch blev vår basföda. Varje kväll gjorde jag i ordning en pipa hasch och lade den på nattduksbordet, så att jag bara hade att sträcka ut handen efter den på morgonen. Så snart jag fått futt på den, fick jag tillräckligt med energi för att ta mig ur sängen. Förmiddagens föreläsningar var för längesen förbi vid det här laget, men om jag tog i ordentligt, skulle jag kanske kunna hasa mig iväg till matsalen i tid för lunchen. Ganska snart avancerade jag till LSD, och det enda som nu betydde något i livet blev nästa tripp. Vem brydde sig förresten om föreläsningar? Tacka vet jag botaniska trädgården med alla lummiga träd översållade av ljuvlig bougainvillea. Där kunde man lära sig mycket mera, knarkande tillsammans med kom-

pisarna i trädens svala skugga, än föreläsningarna någon kunde ge. Jag klarade mina första tentor genom att plugga in mina vänners anteckningar dagen före och luska ut från dem vad vi kunde komma upp på. Det verkade vara allt som behövdes.

Under loven återvände mina kompisar och jag till Rhodesia, och där gick vi på i ullstrumporna som vanligt. Salisbury är nog en av de vackraste städerna i Afrika. Av tradition byggs gatorna så breda att en oxkärra kan vända på den — och det vill inte säga så litet — och på trottoarerna växer rader av blommande träd. I Afrika växer träden mycket snabbt, och deras blommor som är stora och vaxartade överbjuder varann i färgkaskader av orange, skärt och rött. De liknar födelsedagstårtor, som dekorerats av någon som tyckte det var så roligt att han inte kunde sluta.

Varje tid på året har sin specialitet. I november exploderar flamträden och de afrikanska tulpanträdens väldiga orange blommor påminner om hästkastanjens. Sommarens jakarandaträd med sina blåregnsliknande blommor välver sitt purpur över stadstrafiken. Under de första regnen faller blommorna av, och då skimrar det på trottoarerna och gräskanterna som i en skog full av blåklockor. Vi brukar alltid uppmana våra gäster att lyssna till blomklockornas pop-pop-pop, när de brister under bil- och cykelhjulen.

De flesta boningshusen är bungalows, vart och ett omgivet av en trädgård på omkring ett tunnland. Täta hibiskushäckar kantar trädgårdarna, och under de heta eftermiddagarna är luften tung av dofter. Det påminner mer om en exotisk villaförstad än om en huvudstad — åtminstone är det så i de områden, där de vita bor. I de svarta stadsdelarna finns bara det röda dammet och majs-

planteringarna — men de är hur som helst inte byggda för rekreation!

Mitt i all denna bebyggelse finns det fortfarande fickor av outnyttjad mark, och mina polare och jag kände till varje undangömd dunge, varje hörn av bushen, där man kunde röka utan att bli upptäckt. Ibland gömde vi oss inte alls utan sträckte behagligt ut oss i skuggan av ett litet akacieträd. Där var så platt och öppet, att vi kunde se vem som än närmade sig på långt håll, och vi var inte rädda för att vår lilla ringlande rök skulle kunna urskiljas i den dåsiga eftermiddagens solrök. Vårt favoritställe var en dunge eucalyptusträd ganska nära stans centrum, som vi döpte till "Den magiska skogen". Den låg i ett ganska tätbebyggt område, men det här stället hade lämnats orört. Vi var tvungna att vada till midjan genom höga buskage, tills vi kom fram till en liten bäck. En väldig trädstam låg kullvräkt över vattnet som en bro, och här blev vi höga som flygande drakar och försvann tillsammans in i en värld av hobbitar och andra fantasivarelser.

Jag var egentligen inte alls intresserad av politik, och det visste mina vänner (jag hade en bild av Che Guevara på väggen, men jag tyckte bättre om den av Jimmy Hendrix). Men i mina bättre stunder — och de blev mer och mer sällsynta — deltog jag i Sydafrikas nationella studentförbunds (NUSAS — National Union of South African Students) aktiviteter. Det var en radikal, revolutionär grupp, som fick regeringen att se rött. Våra krav — mot apartheid och för de svartas akademiska frihet — hade varit självklara i Europa, men i Sydafrika ansågs vi vara "ett hot mot statens säkerhet". Säkerhetspolisen höll ständigt ett öga på oss och försökte beslå oss med samröre med förbjudna organisationer som ANC (African National Council) och kommunistpartiet. Pressen

blev genast på det klara med min förbindelse med NUSAS, och jag gillade den publicitet den gav mig.

Jag propagerade för studentaktivism, deltog i demonstrationer för de svartas rättigheter och talade offentligt mot Sydafrikas regering. Det var faktiskt vi, som banade vägen för den explosiva studentrörelse, som senare spred sig över hela landet. Den ledde till massupplopp vid universiteten, som polisen bemötte med batonger och tårgas, och världspressen skrev om dem.

Men jag ville gå ännu längre än NUSAS och hävda min egen revolt ännu mer. Så några stycken av oss tog initiativet till Rhodes SDS — studenter för ett demokratiskt samhälle. Vi tyckte inte det räckte med att utmana myndigheterna, vi ville förolämpa dem. Ja, just förolämpa. Vi var ett slags punkpolitiker före vår tid. Vi ville chockera och våra metoder var medvetet fränstötande — även om jag nu har svårt att förstå varför vi trodde att det var mer övertygande att spy än att argumentera.

Så trots att jag låtsades slåss för de svartas frihet, var jag inte särskilt förpliktad i kampen. Det fanns två distinkta grupper i denna "anti-kultur-revolution": yippies, dvs den minoritet som verkligen satsade på social förändring, och hippies, som mest tänkte på att roa sig. Vi deltog i politiska demonstrationer, därför att det roade oss — av samma skäl som vi knarkade. I båda fallen gav vi luft åt vår protest mot status quo.

Sanningen är, att de svartas frihet egentligen inte betydde någonting för mig personligen. Men vad som betydde något var att framstå som talesman för en radikal grupp — mot myndigheterna, mot de etablerade. Allt detta bidrog till den image av mig själv, som jag så omsorgsfullt höll på att bygga upp. Jag var inte så litet stolt när någon sade: "Du, titta på honom där. Vilken

galning!" Alla jag kände var på dekis. Att jag var likadan ökade bara min status bland dem, och jag ville hellre att folk skulle kalla mig dekadent än Ian Smiths son.

Pressen fick naturligtvis alltid reda på mina förbindelser med extrema politiska grupper, och utan tvekan var det skälet till att jag vid slutet av första läsåret sändes hem igen. Som son till Ian Smith var jag en nagel i ögat på Sydafrikas parlament, som var tillräckligt komprometterat ändå. Och pappa var inte heller särskilt förtjust.

Jag körde också i sluttentamen det året. Jag hade seglat in i mina smutsigaste jeans, en sönderriven T-shirt med en röd näve — SDS symbol — sprayad med rött framtill, och det stank av marijuana om mig. Jag kom tio minuter för sent till tentamen. Det gällde en fråga i latinprovet, och jag besvarade den på ett sätt, som jag då tyckte var oerhört lustigt. Utan att riktigt kunna fokusera skrivarket plitade jag ner följande: "Justinianus arbeten har översatts av långt mera framstående språkforskare än jag någonsin kommer att bli. Jag tillåter mig därför hänvisa Er till dem för mitt svar." Och efter en sista krumelur i manuskriptet reste jag mig och gick. För att aldrig återvända som det visade sig senare.

4. Hatsådd

På grund av mina universitetsstudier skulle jag slippa militärtjänstgöring i fem år. Men när jag kom hem, låg ändå en inkallelseorder och väntade på mig. Jag förstod mycket väl, att det var pappa som förmått myndigheterna att kalla in mig för att "sätta pli" på hans hippie till son. Jag blev rasande.

Jag skrev till frikallelsenämnden och förklarade, att jag fortfarande var inskriven vid universitetet, men förgäves. De där killarna hade fått order att inte låta mig slippa undan, och de lydde den. Det var inte många, som vågade säga emot pappa på den tiden.

Men detta var ju oerhört! Jag var en av 60-talets unga fredsälskare. Hur var det möjligt att bylta in mig i en uniform, pracka på mig ett gevär och tro att jag skulle lära mig döda! Om det inte gick att klara sig ur det här med justa medel, så måste jag göra det med ojusta.

Jag ringde en god vän, som var medicinare, och bad honom proppa mig full med så mycket mediciner, att de måste frikalla mig. Jag kommer inte längre ihåg vad det var jag fick, men jag kände mig som en zombie. Militär läkaren provade mina reflexer utan något som helst resultat, och mitt blodtryck var så lågt, att det inte gav minsta utslag. Ni kan tänka er min förvåning när han ändå förklarade, att det inte var något fel på mig! Fysiskt kände jag mig totalt under isen. Mentalt ännu värre. Det var under det där läkarbesöket, som jag för första gången

verkligen började hata pappa. Det var som om jag aldrig skulle bli fri från honom, aldrig kunna skaka mig loss ur hans grepp.

Hela tiden i det militära blev för mig som en oavbruten snedtripp, en enda lång mardröm. Från allra första stund, då man blir bokstavligen avskalad — inte bara på kläder och hår utan på hela sin personlighet, allt det som är "jag" — ända fram till muck. Det var som att bli en kugge i en maskin från och med det ögonblick man skrivit sitt namn på den streckade linjen och klivit i uniformen, och den hade lika mycket kontroll över ens liv som ratten över bilen.

Från de första dagarna minns jag bara, hur alla skrek och svor åt mig. Jag blev utsatt för ett slags vansinnig aggression, och jag blev rädd. Jag blev rädd för ett system, som hade sådan makt över mig. Upplevelsen av det militära är total. Den invaderar det innersta i ens liv med en brutalitet, som är chockerande. Jag kunde inte fatta, att min egen pappa kunde göra något sådant mot mig, att han gått med på att jag skulle bli våldförd så här. Och på sätt och vis var det andra gången som hans roll som premiärminister hade tagit ifrån mig rätten att vara mig själv.

Jag minns så klart hur en officer, just när jag skulle anmäla mig till tjänst, kom fram och viskade i mitt öra: "Det är alltså du som är Ian Smiths son. Dig ska vi nog klämma åt, det kan du vara lugn för." Jag förstod att jag blivit sänd dit för att de skulle "sätta pli" på mig, och jag svor inom mig själv att jag aldrig, aldrig skulle ge efter. Hur mycket man än förödmjukade mig, skulle jag aldrig låta mig tvingas till någonting.

Det första halvåret var särskilt hårt. I Afrika stiger de flesta upp vid 1/2 6-tiden, men här var det revelj mellan

tre och fyra varje morgon, och då skulle vi upp och städa baracken.

De var rent fanatiska. En husmor som höll sitt hus lika rent som vi höll barackerna skulle man sända till psyket. Men det här var arméns sätt att bryta ner oss. Varje fredag morgon var det allmän inspektion. På slaget åtta kom befälhavande officer, som var en elaking med elektriskt stickande blå ögon, in i baracken, där vi stod uppställda, blick stilla. Man kunde se på honom, att han inte var det minsta intresserad av vad man städat, bara av det skrymsle som man möjligen inte kommit åt. Han snokade runt hela rummet med ögonen på helspänn och med barnsligt illvillig förtjusning. Det var verkligen patetiskt, att vuxna människor kunde leka på det sättet, men det måste ha givit honom en enorm känsla av makt över oss. Och vi var verkligen i hans makt. Om hans håriga lillfinger fann ett enda dammkorn på fönsterbrädan eller på ett sänghjul, fick vi alla kasernförbud och vår enda kontakt med yttervärlden bröts.

Det var under en av dessa inspektioner, som de upptäckte mina strumpor. Strumpor hade varit illa nog, men de här låg gömda i min sängbotten och var dessutom fyllda med marijuana. Detta inträffade bara 1 1/2 månad efter inryckningen, och för tillfället råkade jag vara på sjukan för en skada jag fått under en vapenövning. Det var det som räddade mig. Jag tror att det var en av stridisarna, som talade om var mina strumpor låg. Hur som helst visste jag inget förrän militärpoliserna stövlade in på den avdelning på sjukan, där jag låg, fulla av sin egen betydelse som om de just skulle arresteras en länge efterspanad krigsförbrytare.

"Smith", sade den kortväxte killen med den utputande polisbrickan på bröstet, "på med skorna! Förbandsche-

fen väntar på dig. Omedelbart!!" Jag befalldes framåt marsch genom avdelningen, och jag kommer ihåg de andra grabbarnas sympati, när de förstulet sneglade upp från sina böcker. Ingen gläder sig åt att se en annan hämtas av militärpolisen. Alltför många har återvänt helt nedbrutna.

Jag skuffades iväg över asfalten bort mot expeditionen. Den lille killen med det utspända bröstet knackade hårt på dörren. "Kom in", röt en röst där inne. Det påminde mig om en dålig krigsfilm. Självt var jag dock i bästa form. Men när jag kom in i rummet och fick se mina strumpor på officerens bord och officeren själv med en uppsyn, som om han just vunnit en miljon pund på lotto, då sjönk hjärtat ner i skoskaften.

Jag hörde knappt vad killen sade, för det gick runt i huvudet på mig av alla historier jag hört om militärfängelset. Att knarka var ett allvarligt brott i det militära, och varken jag eller förbandschefen tvivlade ett ögonblick på att militärdomstolen skulle se till, att jag kom bakom galler för en tid. Min skräck mildrades inte av det faktum, att två killar hade dött i fängelset bara ett halvår tidigare på grund av den hårda behandlingen.

Överallt i världen är militären ökända för att hitta på grova bestraffningar. Hos oss hade den lagliga rätten att pressa en fysiskt till bristningsgränsen tre gånger om dygnet. De kunde faktiskt driva en till kollaps. Vanligtvis fick man bära en säck tegel eller dylikt på ryggen eller springa runt, runt i cirkel. Föll man ihop, hällde de en hink kallt vatten över huvudet, fick en på fötter igen, och så fick man fortsätta att springa tills man stöp på nytt. Detta upprepades tre gånger om dygnet, fyra veckor i sträck. En ung grabb som utsatts för den behandlingen hade dött, för det visade sig att hans hjärta varit svagt,

men det hade ingen undersökt i förväg. Den andre av de två klagade över plötsliga smärtor i magen. De vägrade att tro honom, och åtta timmar senare dog han av brusten blindtarm.

Med dessa historier i färskt minne var jag inte särskilt förtjust vid tanken på militärfängelset. Även om man kom ut levande därifrån, skulle man aldrig bli sig själv igen.

Jag stod i givakt i det kvava kontoret och svarade "Ja, överste! Nej, överste!" — vad som passade bäst — tills jag äntligen kommenderades helt om. Nu skulle jag vänta på rättegången. Vad han faktiskt sagt vet jag inte, men poängen var: "Den här gången knep vi dig allt, Smith."

Inför en militärdomstol har man inte den minsta chans. De tar för givet att det faktum, att man dragits inför rätta, är liktydigt med att man är skyldig. Om man överklagar domen, blir man sänd till en högre instans, som har större befogenheter att straffa, och om den finner en skyldig — vilket anses självklart — blir deras utslag ännu hårdare. Vetskapen om detta avhåller de flesta från att överklaga. Det är bara de heltokiga, som ifrågasätter den första domen.

Det finns också massor av fantasilösa småaktigheter, som hittats på för att förödmjuka en. Man måste t ex styra ut sig i sin bästa uniform, som de sen klär av en efter en viss ritual, och jag kommer ihåg officerens förtjusning, när han såg fram emot möjligheten att få se Smith ränna runt barackerna med en säck tegelstenar.

Till min lycka gick det inte så långt. Militär läkaren var en anständig person, och han hade inte mage att låta mig utsättas för fängelsemetoderna. Inte heller ville han ta några risker med en patient med mitt allmänna hälsotillstånd, särskilt som jag just hade fått en skada.

Till förbandschefens förtrytelse dömdes jag till böter och till kasernförbud i sex veckor. Självt blev jag så lättad, att jag blev yr i huvudet. Tanken på fängelset hade fyllt mig med större fasa än jag velat tillstå för mig själv. Så på sätt och vis hade jag vunnit den rondan. Det skulle bli den första segern av många, men efter den blev jag mycket försiktigare i min krigföring. Jag tänkte inte utsätta mig för sådana risker igen.

Det stod helt klart att öppen revolt inte fungerade i armén. Så jag utarbetade en mycket finurligare plan för att kunna överleva. Inför andra låtsades jag foga mig i soldatlivet — och det lyckades jag ganska bra med. Men bakom fasaden lade jag alltid upp nya planer, listade ut hur jag skulle bryta mot reglerna och ta hem poängen mot mina överordnade. Jag lurade till mig permission många söndagar, då jag inte skulle ha fått någon och var överlycklig när jag supit mig full som en kaja tillsammans med mina kompisar. De stödde mig och förberedde partajerna för de helger, då jag hade permission. De försåg mig också med tabletter och hasch, och även om jag knarkade mindre i tjänsten än tidigare, var jag ändå aldrig helt utan. Jag tror inte det gick en enda dag utan att jag fick i mig något.

Min bitterhet mot pappa pyrde fortfarande i mig. Jag grubblade mycket. Alla försökte de ändra på mig — lärarna på universitetet, mina föräldrar och nu mitt befäl. De vägrade att acceptera mig som jag var, försökte tvinga eller skrämma mig till att bli någon annan. Men jag var fast besluten att inte ge efter.

Visst förändrades jag hela tiden men inte åt det håll alla hoppades på. Istället blev jag värre, mer envis, och min bitterhet, min vrede och mitt hat mot mina föräldrar växte och växte.

Jag muckade i Bulawayo exakt nio månader efter inryckningsdagen. När de sista papperen skrivits under, hoppade jag in i min bil och körde iväg ut genom grindarna med en fart som om jag sluppit ut ur helvetet. Jag hörde grindarna slå igen bakom mig, och det var som om jag vaknat upp ur den värsta mardröm jag någonsin haft. 200 m längre bort brakade det loss i mig. Jag brast i skratt, men inte av glädje. Jag skrattade som en vansinnig och kunde inte sluta. Jag stannade bilen vid sidan av vägen, och tårarna bara rann nerför kinderna på mig.

Sedan halkade jag naturligtvis ut på det sluttande planet igen. All min idealism och ambition hade torkat bort till sista droppen. Jag kände mig tom, och kunde inte mobilisera den minsta lust att börja studera igen. Min enda förnuftiga tanke var att komma tillbaka till tryggheten bland mina vänner för att få tid att "återhämta" mig. Att "återhämta" sig betydde förstås att knarka ner sig så grundligt, att alla minnen från detta fruktansvärda år utplånades. Det året hade definitivt skilt mig från mina föräldrar. Allt jag upplevt som soldat var så totalt negativt och ödeläggande, att jag aldrig ville förlåta dem för det.

5. Flykten in i knarket

Under den här perioden av mitt liv ägnade jag aldrig Gud en tanke. Det enda med religiös anstrykning som jag dittills ägnat mig åt var yoga. Och skälet till det var, att en av mina kamrater sagt, att man kunde bli hög genom yoga. Han påstod, att han varit med om alla möjliga underliga och underbara saker — att han skulle svävat och flutit omkring hängande i sin navelsträng. Jag var inte så säker på att jag ville det, men vad som tilltalade mig var, att man kunde bli lika hög genom meditation som genom knark. Och utan att behöva betala ett öre för det! Det lät bra. Det enda problemet är, att när man röker mycket som jag gjorde blir man snabbt mycket trött. Så jag somnade för det mesta utan att ens komma så långt som till meditationen!

Men när jag muckat och mitt rykte som hippie återupprättats, började jag ta del i några diskussioner på ett ashram i stan. Det leddes av en mycket vis gammal guru, som hette Swami Gi. Han såg precis ut som en sådan — glittrande ögon, en lång saffransgul mantel och ett underbart vitt skägg. Man drogs oemotståndligt till honom. Utan tvekan var han äkta, och kunde man bara finna vad han hade funnit, så kunde man få lösningen på alla sina problem, även om man inte var så säker på vilka de var.

Mitt intresse gällde framför allt, hur jag skulle kunna bli hög utan knark. Men det var också något i mig, som gav gensvar till dessa människors anspråk på att kunna "få kontakt med den eviga vishetens källa". "Vi kan lära

dig att bli ett med livsfloden", sade de, och jag måste medge, att det verkade väldigt lockande.

Det tilltalade mig så mycket mer som LSD i sig själv är en fantastisk upplevelse. Ibland upplever man sig faktiskt som ett med universum, man tycker sig kommunicera med Gud själv, vara ett med skapelsen. Det är en djupt mystisk erfarenhet, och några av mina kamrater, som på allvar sökte vidga sin verklighetsupplevelse, använde LSD som en genväg till meditation på ett sätt, som måste ha fått många uppriktiga yogis att vända sig i graven.

Ganska snart upptäckte jag, att jag kunde uppnå vad jag trodde att ashram syftade till utan meditation, fast jag medger att mina experiment gjordes mera av nyfikenhet än av andliga motiv. Så nära det rena vansinnet har jag väl aldrig varit, som då några av oss började experimentera med telepati. Efterhand började vi medvetet försöka framkalla det tillståndet. Jag kan fortfarande känna något av samma fruktan jag upplevde, när vi första gången råkade in i det nästan av en händelse.

Vi var fyra, fem stycken, som satt tillsammans och blev alltmer höga. Plötsligt upptäckte jag, att vi talat med varann i närmare en halvtimme utan att någon av oss sagt ett enda ord. Vi blev alla medvetna om att vi hörde varandras tankar. Det var en chock, för det betydde, att man inte kunde ha några hemligheter för varann längre. Jag minns, hur jag försökte hålla mina tankar under kontroll. Det kändes, som om alla de andra kunde se rakt igenom mig, och jag var inte beredd att avslöja vad som fanns därinne. Och det blev värre. Känslorna som jag i normalt tillstånd hade begravt i mitt undermedvetna, därför att jag inte själv klarade av dem, började bubbla upp till ytan. Ångest och skuld känslor som jag stoppat undan för länge sedan tog form inte bara för mig utan

blev synliga för alla de andra. Så kände jag det i varje fall. Det var en fruktansvärd och skrämmande upplevelse.

Senare försökte jag ta reda på de kemiska processer, som ledde till ett sådant tillstånd. Jag fick klart för mig, att den mänskliga hjärnan är kapabel till alla möjliga förnimmelser. Men våra sinnen har lärt sig att blockera en del av dessa, för att vi inte ska överväldigas av dem. LSD påverkar oss så, att denna blockering hävs, vilket medför att vi bombarderas av dem.

Hjärnan har också utvecklat mekanismer för att utestänga vad den inte tycker om, och även dessa sätts ur funktion. Locket lyfts av, och tankar och inbillningar infinner sig, som man annars skulle förtränga. Människor, som i nyktert tillstånd knappast skulle kunna förmå sig till att stiga upp på en vanlig trappstege, kan nu kasta sig ut från ett fönster på tionde våningen, övertygade om att de kan flyga.

Några av mina vänner blev vansinniga. Det var som om det bara knäppte till i dem, och de gav sig av. Efter det blev de aldrig mer som förr.

Men jag satt fast. Jag längtade efter nästa tripp. Om jag inte blev hög varannan eller var tredje dag, fick jag väldiga abstinensbesvär, blev nervös och stingslig. Men det oroade mig inte, för det var ju så jag ville ha det. Knark var det enda, som betydde något för mig. Det var så mycket meningsfullare än allt annat. Jämfört med de upplevelser det gav mig verkade resten av livet — familjen, kamraterna, jobbet — så menlöst, så trist, så totalt ointressant.

Pengar fick jag genom att langa knark. Det gällde mest hasch från Moçambique och LSD, som jag smuglade från England. Det var inte fråga om några stora partier, jag langade bara tillräckligt mycket för att kunna hålla

mig själv med tre eller fyra trippar varje vecka. Själv ansåg jag, att jag gjorde en slags samhällstjänst genom att förse människor med vad de behövde — det var allt.

Naturligtvis förekom det några obehagliga incidenter med polisen, som jag kom att hata näst intill det outhärdliga. Den blev Fienden, och ibland när en tripp slagit fel blev jag så rädd, att de skulle hitta oss, att jag nästan blev från vettet. Knarket bidrog till att min skräck förlorade alla proportioner.

Haschet skaffade jag själv. Men LSDn sändes till oss från England, smugglat per flygpost. Våra kontakter i London blandade LSD i en vätska. På den tiden tog vi in LSD genom att droppa en droppe på en sockerbit med en pipett. Den mängd man använder för varje tripp är mikroskopiskt liten, så det var det bästa sättet att göra det på.

Vår kontakt i London gjorde i ordning blandningen. Sedan tog han ett läskapper av samma storlek som ett brevpapper och på det droppade han med jämna mellanrum 50-100 droppar LSD-lösning, som naturligtvis var färglös. Detta lades sedan i ett kuvert och postades, och om någon obehörig öppnade det, kunde han ju tro, att någon sänt ett läskapper av misstag. Sedan skar jag sönder läskapperet i små bitar — var och en av en tumnagels storlek — och de var färdiga för konsumtion. Jag köpte varje tripp från London för ett pund och sålde den i Salisbury för fem, vilket inte var så illa.

Risken fanns ju alltid, att posten skulle undersökas, men vi vidtog våra försiktighetsåtgärder. Grejerna sändes vanligtvis till ett påhittat namn — John Smith t ex — men under våra egna adresser, och om snutarna upptäckte det kunde man säga: "Jag känner inte den killen. Jag har ingen aning om varför han använder min adress." Och då kunde de inte göra någonting. På det sättet

smugglade vi mer än 50-100 trippar en eller två gånger i veckan.

Men vi langade aldrig knark till sådana, som inte själva använde sig av det. Det gällde som ett slags moralkodex.

Vi visste alla, hur mycket varje tripp kostade, och vi var alla med på att den som tog risken också hade rätt till några pund för besväret, men vi tog inga överpriser av varandra. Man måste ju vara lojal. Det gällde oss gentemot resten av världen.

Och så fortsatte det under några år.

6. Fast

En dag strax före jul var några av mina polare och jag på väg hem från Moçambique med ett särskilt fint parti hasch. Det var den bästa, som fanns att få. Problemet var bara att min omdömesförmåga, som aldrig hört till mina starkare sidor, nu var ytterligare nedsatt genom det knark jag hade i mig. Jag hade smugglat knark så många gånger över gränsen, att jag börjat bli vårdslös.

Mitt första misstag var att jag återvände med bussen. På den tiden var det bara afrikaner, som åkte buss. En hop vita fyllisar skilde sig därför genast från mängden. Alla lade märke till oss redan innan bussen gav sig iväg. Det andra misstaget var att hoppa upp på bussens tak. I Afrika har bussarna stora takräcken, så att allt bagage kan stuvas ihop på taket, från resväskor till cyklar, höns och begagnade kylskåp. Det gör att bussarna påminner om transportabla skrotaffärer, och det vilar en atmosfär av generöst överflöd över dem. Det är möjligt att detta smittade av sig på mig, för när bussen stannade i Tete, tyckte i varje fall jag, att det skulle vara bättre att gömma undan haschen på ett säkert ställe, innan vi körde över gränsen. Därför klev jag upp på taket och letade igenom högen av bagage för att finna detta säkra gömställe.

Jag hade omkring 200 g hasch, som lindats in i bananblad för att det skulle se ut som majskolvar. Och jag trodde inte, att någon skulle bry sig om att titta närmare på dem. Men de tittade tvärtom så mycket mer på mig.

En vit man som vacklar omkring uppe på en afrikansk buss mitt i staden rökande braj måste alla lägga märke till. Till slut hittade jag på att stoppa in haschet under ett reservhjul och dunsade ner på backen igen.

Så snart vi kom till gränsen, blev jag arresterad. Gränsvakterna fann haschet direkt. Utan tvivel hade busschauffören tjallat. Jag och mina kompisar forslades iväg av ortspolisen, sparkande och skrikande.

Förhören på polisstationen i Salisbury förlöpte som en klassisk polishistoria. Där satt lilla jag på en stol och krävde att få träffa min advokat och förnekade allt de lade mig till last — trots att jag stank av marijuana. En av snutarna låtsades vara vänligt stämd mot mig, medan den andre spelade tuffing i hopp om att kunna locka eller tvinga mig till en snabb bekännelse. Faktum var, att de känt till mig sedan en tid tillbaka men aldrig haft nog med bevis emot mig. Nu hade de fått mig fast och ställt mig mot väggen. De släppte mig mot borgen i väntan på rättegången.

Jag fick en första klassens advokat. Vi gick i förväg igenom hela förloppet av rättegången tillsammans, och han repeterade det med mig lika energiskt, som om vi skulle förberett en premiär på Broadway. Han insisterade på att jag måste komma dit nykter — i alla avseenden.

Själva rättegången blev rena spexet. Jag hade klippt håret med anledning av det högtidliga tillfället och var uppklädd i kostym med tillhörande slips och såg ut som den ångerfulla respektabiliteten själv. Varken mamma eller pappa kom. Men mamma skickade ett snällt brev, i vilket hon sade att jag var "artistisk och idealistisk" och att hon var övertygad om att jag skulle utvecklas till en arbetsam och god medborgare.

Kriminalinspektör D J Looker plöjde igenom sina

handlingar om "eftermiddagen den 20 november" och presenterade mina majskolvar av hasch. Jag minns, att det enda jag tänkte på när jag fick se dem igen var, hur jag kunde få dem tillbaka. Men jag bedyrade ändå, att jag rökte mycket måttligt och att jag börjat bara för nöjes skull, medan jag låg vid universitetet. Domaren, Gerald Rose, sade, att jag tycktes uppriktigt ångra vad jag gjort och att jag bestämt mig för att inte börja röka igen. Därför ville han inte döma mig till fängelse. Istället fick jag böta 250 rhodesiska dollar och fick dessutom sex månaders villkorlig dom. Det kunde ha gått mycket värre.

När jag kom ut ur rätten, stod mina kamrater och väntade på mig. De flockades omkring mig och knuffade in mig i en bil. Vi fräste iväg under stort jubel — och jag hade en ny haschpipa i handen, redan innan vi svängt runt första hörnet.

Tidningarna fick inte reda på vad som hänt, förrän jag stod inför rätta, men då blev det rubriker runtom i världen: "Smiths son smugglar hasch". Storyn trycktes i New York Times, i de flesta engelska tidningar och jag fick klipp ända från Los Angeles och Nya Zeeland.

Så var det med det. Avslöjad. För mina föräldrar var hela historien ytterst pinsam. De visste, att jag var ganska vild av mig, men de var inte på det klara med hur missanpassad jag blivit. Jag visste, att de aldrig skulle upphöra att bry sig om mig, men deras vänner och umgänge bannlyste mig helt. T o m några av mina släktingar avskar sig från varje kontakt med mig. Det var som om jag aldrig existerat för dem. "Det gick som jag själv velat", tänkte jag och vände ryggen åt dem och blev om möjligt mer isolerad än någonsin.

Pappan till en av mina kompisar hjälpte mig till ett jobb

i en fotoaffär — något som alltid intresserat mig — och så började jag försöka skaffa pengar till böterna och behålla mitt jobb, samtidigt som jag fortsatte att knarka. Och det krävde skicklighet.

7. Den steniga vägen till Kristus

Medan min familj och mina vänner försökte utplåna mig från sitt medvetande, var det två olika grupper av kvinnor — rena främlingar för mig — som började be för mig. Den ena gruppen bodde i Amerika, den andra i Sydafrika. Allt de visste om mig var vad de läst i tidningarna, men av någon anledning beslöt de sig för att be för mig en gång i veckan. Då visste jag naturligtvis ingenting om detta, och det skulle inte ha gjort alltför stort intryck på mig, om jag vetat det. Men när jag nu ser tillbaka, är jag helt klar på att det var vid den här tiden, som Gud började komma in i mitt liv.

Det var alla möjliga trådar, som ledde mina tankar in på Jesus Kristus. En var musikalen *Jesus Christ Superstar*. Jag kommer ihåg, hur fascinerad jag blev av den. Där mötte jag Jesus som en levande människa, och jag hade aldrig tänkt på honom på det sättet förut. Här var han inte de högkyrkliga anglikanernas Jesus — bemantlad, omgiven av rökelse, oåtkomlig. Tvärtom. Det här var en Jesus, som kunde förstås genom popmusik. Han var dels revolutionär, dels mystiker. Här fanns alla möjliga sidor av hans personlighet, som jag kunde relatera till. Det var nästan, som om vi hade någonting gemensamt. Många kristna har senare sagt mig, att musikalen chockerade dem. Men det enda jag kan säga är att den för mig blev början till något nytt.

För första gången förstod jag, att Kristus inte stod för status quo. Han hade inte anpassat sig efter vad människor "väntade sig" av honom. Han hade varit en rebell som jag, och det var något som jag kunde förstå.

Senare kom "Godspell", som var en uppjazzad version av Matteusevangeliet. Den påverkade mig också mycket starkt. Musiken var fantastisk, och alla killarna och tjejerna på scenen var klädda precis som jag och mina kompisar — med långt hår, jeans, blommor — och alla talade de om Jesus. På något sätt kändes det, som om Jesus hörde till oss.

Nu slog det mig också, att ofta när jag besökt ashram hade Swami Gi brukat tala om Nya testamentet och Jesus Kristus. Det fick mig att tänka, att det kanske ändå fanns någon upplysning att hämta i Västerens tro.

Trots detta sökte jag inte medvetet efter Gud. Jag levde fortfarande för mitt begär efter knark, även om jag skurit ner ransonen för att kunna behålla jobbet. Men mitt liv kretsade lika mycket som förut kring mig och mitt eget. När en av mina nära vänner berättade för mig, att han mött Jesus under en LSD-tripp, tyckte jag att han lät ganska knäpp, fastän t o m jag förstod, att hans omvändelse var äkta. Men jag avundades honom inte.

Sedan hände något mycket märkligt en kväll. Jag hade rökt på ett av mina favoritställen. Jag hade trappat ner mitt rökande till ett minimum om dagarna och brukade spara den bästa trippen för hemvägen då jag brukade gå upp på min favoritkulle för att titta på solnedgången. Solnedgångarna i Afrika kommer plötsligt och är underbart vackra. Och de blir ännu vackrare med en tillsats av litet Malawi-hasch.

Jag kom alltså körande på väg hemåt — hög som vanligt — när en röst började tala till mig från baksätet:

”Åk hem och läs Nya testamentet”, sade den. Jag blev dödsskraj. Någon måste ha smugit sig in i bilen, medan jag satt och rökte. Jag kastade en blick i backspeglarna. Ingen där. Jag tvärbromsade och körde ut på väggkanten. Jag darrade, så att jag knappt kunde hitta handbromsen. Chocken var total. Någon satt där bakom mig utan att jag haft den minsta aning om det. Blixtnabbt vände jag mig om för att se vem det var. Fortfarande ingen. Jag började snoka igenom hela bilen. Det var inte möjligt att den var tom. Jag blev nästan desperat, men en sak var säker: Den här rösten var ingen hallucination. Den var verklig, och någonstans långt inne i mig visste jag, vems den var.

Istället för att skynda mig hem för att leta rätt på en bibel, startade jag bilen igen och körde omkring planlöst bara för att bli kvitt rösten. Men det gick inte. Den hördes lika tydligt hela tiden.

Under de följande två dagarna försökte jag glömma den. Försökte hitta någon förklaring till vad det kunde ha varit, men jag visste hela tiden att det var Gud, som hade talat till mig. En kväll var min motståndskraft bruten, och på vägen hem bestämde jag mig för att nu måste jag få fatt på ett exemplar av Nya testamentet. Nu eller aldrig.

En bibel var det sista en sådan som jag kunde tänkas ha. Jag hade inte tittat i någon sedan jag var mycket liten. Och då hade den inte gjort det minsta intryck på mig. Men när jag kom hem, öppnade jag den översta byrålådan och där, som om det tittade på mig, låg det Nya testamente jag hade fått i skolan mer än tio år tidigare. Ännu idag har jag ingen aning om hur det kommit att hamna där. Jag måste ha släpat med det under mina år på internatskolan och på universitetet, fram och tillbaka under militärtjänstgöringen och under hela mitt knarkarliv. Men jag kan inte påminna mig något tillfälle under

den tiden, då jag lagt märke till det.

Men den här kvällen låg det i den första låda jag öppnade.

Jag började med att läsa Matteusevangeliet. Jag förstod, att jag måste ha läst det tidigare, för en del bitar verkade bekanta på något sätt, men ändå var det som om jag läste det för första gången. Tidigare hade jag aldrig förstått vad jag läst. Nu var det som en underbar uppenbarelse. Jag kunde inte sluta. Jag återvände till det gång på gång, och efter ett par dagar hade jag läst ända fram till Uppenbarelseboken.

En märklig sidoeffekt av denna upplevelse var, att själva boken gav mig fysiska hallucinationer. Mitt rökan-
de var nu ganska måttligt, och jag visste att jag inte var hög. Men jag minns, att när jag tittade på bibeln verkade det, som om den andades, klappade som ett hjärta i handen på mig. Det tryckta ordet tycktes lysa och nästan hoppade upp från sidorna och in i hjärtat på mig, och jag minns att jag tänkte: "Den här boken lever ju."

Ett par veckor senare föreslog en kille, som hette Neil Gibbs och som jobbade på ett tryckeri inte långt från mitt jobb, att jag skulle gå med honom i kyrkan. Hans förslag fascinerade mig, dels därför att han inte alls kände mig — det enda han visste var att jag var en ung fotograf som jobbade nära honom — dels därför att ingen någonsin bett mig komma med till en kyrka. Jag hade visserligen blivit tvingad att gå men aldrig blivit ombedd. Och mitt intresse väcktes inte bara på grund av min egen bibelläsning utan därför att just den kyrkan var känd för att vara ett ganska uppsluppet, härligt bullersamt ställe med en präst, som det etablerade prästerskapet betraktade med stor misstänksamhet. Så jag accepterade.

Ju närmare söndagen kom, desto olustigare kände jag

mig. Jag började få fjärilar i magen och ville schappa. Jag blev rädd helt enkelt, för jag hade en vag aning om vad som väntade mig: att jag skulle komma till den punkt, där jag måste fatta något slags beslut. Gud höll på att bli mer och mer verklig för mig, och det jag läste och kände blev för mycket för mig. Jag började inse, att mitt sätt att leva och den sanning jag börjat upptäcka inte passade ihop, och instinktivt kände jag att besöket i kyrkan skulle bli avgörande. Så jag gjorde mina motdrag.

Samma eftermiddag sökte jag upp den ene efter den andre av mina kompisar i hopp om att åtminstone någon av dem skulle föreslå en tur ut i skogen med litet hasch eller LSD eller en vanlig fylla. Vad som helst. Men alla var antingen ute eller hade något annat att göra. Det hade aldrig hänt förr. Plötsligt märkte jag att mina skäl för att hålla mig borta från kyrkan var ganska klena, så jag åkte iväg till studentkårens hus och slog mig ned i baren med en öl. "Jag stannar här och dricker tills det hela är glömt", tänkte jag och svepte i mig den ena bärsan efter den andra. Men tanken på gudstjänsten gnagde i mig och gjorde mig nervös.

Efter en halvtimme eller så tittade jag upp och fick till min lättnad se en gammal polare, Barry Jobert, på väg mot mig. Han var en äkta hippie, om någon var det. Han slog sig ned och hällde upp en öl.

"Hej Al."

"Hej Barry."

"Var har du hållit hus?"

Jag lutade mig bakåt och sträckte ut benen under bordet. "Jorå, både här och där." Jag minns hur jag log, lättad över att han kommit. "Och du då?"

"Ja, jag är faktiskt på väg till kyrkan. Mabelreignkapellet, du vet. Jag kände på mig att det inte skulle vara

så dumt i kväll." Han tittade på mitt förstelnade ansikte. "Kom med, vet jag".

Jag trodde inte jag hört rätt. Han där trodde på Gud, han, en övertygad hippie. Nu gick det för långt. Nu hade jag inga utvägar kvar längre. Inte ens på kårhusbaren kunde jag gömma mig. Här kom nu en kille jag inte träffat på åratal och sade åt mig att följa med honom till den kyrka jag själv visste, att jag borde gå till. Så jag svarade: "Ingen idé, Barry. Vi kommer för sent. Klockan är över sex. Nästa vecka kanske."

Han skrattade. "Oroa dig inte för det, Al." Han reste sig och stälpte i sig den sista ölen. "Ja, då går vi då, grabben."

Jag hade knarkat i sex år konstant, och jag var ganska blaserad på hallucinationer. Men det som hände under den följande timmen gav t o m mig en chock. Vi körde genom stan just vid solnedgången. Vid porten till kyrkan stod någon, som välkomnade oss med ett stort och glatt leende. Det verkade äkta. Det var det första som förvånade mig. I andra kyrkor där jag varit hade någon helt opersonligt stuckit en psalmbok i handen på en. Men den här mannen verkade inte bara glad i allmänhet utan uppriktigt glad över att se mig också.

Vi gick in och det var fullt med folk. Människor verkade vara så fria och avspända. De klappade i händerna och sjöng och stampade med fötterna i golvet och hade en massa saker för sig. Jag, som fått en presbyteriansk uppfostran, blev chockerad. I kyrkan ska man inte ha roligt! Jag minns inte, om jag började sjunga med men kommer ihåg känslan av att den helige Ande var mitt ibland oss. Och så fick jag syn på Jesus Kristus.

Han stod där rätt framför mig och såg ut precis så, som jag hade föreställt mig honom. Jag minns inte ansiktet

och jag tror inte jag såg det. Men jag upplevde hans fysiska närvaro, ljuset, värmen, de utsträckta händerna och jag visste, att han bad mig att ge mitt liv till honom.

Allt verkade hända samtidigt. Hela rummet vibrerade. Det blixtrade av ljus. Detta var miljontals gånger mer effektfullt än något jag någonsin upplevt genom knark. Det var som om hela byggnaden andades. Men dessa förnimmelser var ingenting emot det som hände i huvudet på mig.

När jag med egna ögon såg Jesus, trodde jag, att jag hade fått en hjärtattack. Hjärtat liksom knöt sig och stannade upp. Jag trodde aldrig det skulle börja slå igen. Hela jag fick panik. Där stod Jesus och bad mig göra något för honom, vars konsekvenser var mer än jag skulle kunna klara. Det var mer än jag kunde fatta med mitt förstånd. Det enda jag visste var, att det han bad mig om skulle leda till en radikal förändring av hela mitt liv. Min säkerhet låg i den livsstil och den image, som jag hade byggt upp omkring mig: mina vänner, mitt knark, mina upplevelser och minnen. Nu kände jag, att Kristus bad mig att ge upp allt det där, att lämna den människa som jag trodde jag var bakom mig och att ta ett steg ut i det okända. Det var för mycket. Det kunde jag bara inte göra. Jag rusade ut ur kyrkan, rätt igenom hela församlingen med ett enda ord dunkande i huvudet: Nej, nej, nej, nej, nej, nej, nej, nej!

När jag lugnat ner mig något, märkte jag, att jag satt mig på trappen utanför, och jag blev klar på vad jag hade gjort. Jag hade stått öga mot öga med levande Gud, och jag hade avvisat honom. "Jag har fått min chans och jag har vägrat att ta den", tänkte jag. "Vad är det för mening att leva nu?"

Jag såg upp mot stjärnorna och väntade faktiskt på att

en blixtnedslag skulle slå ner och förgöra mig. Det fanns väl ingen anledning för Gud att låta mig fortsätta leva efter det här. Här hade jag vägrat honom rätt i ansiktet att ha något med honom att göra. Varför skulle han ha det minsta till övers för mig nu?? Om han ville, kunde han utplåna mig på fläcken.

Jag kände mig tom, mycket tom. Ingen ånger, bara tomhet. Och jag började be att få en chans till.

Av de följande veckorna minns jag bara, hur jag bad. Jag kommer inte ens ihåg, om jag gick till jobbet. Men jag bad och bad om ännu en chans. Och jag var samtidigt fast övertygad om att jag när som helst skulle kunna utplånas.

Allt som hände mig trodde jag var för sista gången. Varje bil jag såg trodde jag skulle köra över mig. Jag visste ju ingenting om teologi då, men jag hade inte minsta tvekan om vem Gud var och vem Jesus var. Och jag trodde inte för ett ögonblick, att de skulle ha någon användning för mig längre. Att jag skulle förkastas från Guds åsyn för alltid, därför att jag förkastat honom. De två veckorna var värre än helvetet självt.

Men så en morgon vaknade jag upp med en ny känsla. Hela mitt jag var fyllt av frid. Och det kändes som om Gud sade till mig, att jag skulle få en ny chans. Detta blev en så underbar befrielse, att jag var mer än beredd att säga "ja". Den här gången behövde jag inte tänka mig för. Jag föll ned på mina knän och bad: "Ja, Herre, ta mig hem till dig."

Två veckor senare gav en kristen rockgrupp, "Living Sound", en konsert i kapellet, och då steg jag fram och gav mitt liv till Kristus. Jag fick kontakt med tre fina rådgivare: en pastor i stan som hette Gary Strong och som arrangerat konserten, Terry Law som hörde till den resande gruppen och Don Norman, församlingens pastor.

De hjälpte mig att förstå skrifterna, förklarade vad som hade hänt mig och kastade ljus över mysterierna. Gary och Don förblev mina goda vänner och rådgivare under många år. Vi träffas faktiskt fortfarande för att berätta för varandra om de nya utmaningar, som tron ställer oss inför.

Men när det här hände, var jag fortfarande en hippie, som det gått snett för. Helt oväntat hade något hänt mig, som jag inte kunde förneka: Gud hade blivit verklig för mig, och jag hade gett mitt liv till Jesus Kristus. Det var allt jag visste. Men frånsett det fortsatte jag att leva mitt liv i mångt och mycket som jag alltid gjort. Det var fortfarande mycket som skulle klarna för mig.

8. Förlåten

Och ändå var det inte på samma sätt. Något definitivt hade hänt. Jag visste t ex utan minsta tvivel, att jag var en ny människa. Utåt sett var det mesta som förr. Men inombords kändes det helt annorlunda. Det var som om tusentals knutar i magen plötsligt lösts upp. Och jag kände mig fri, verkligt fri, från hat. Jag fick ett helt nytt förhållande till familjen. Det läktes och byggdes upp på nytt. Min inställning till polisen förändrades också på ett dramatiskt sätt. Det är svårt att med förnuftiga ord uttrycka det hat, som jag känt mot snutarna. För alltsedan den dag jag arresterats, hade jag varit uppfylld av hur orättvist jag blivit behandlad.

Visst var det irrationellt, men polisen hade för mig blivit fienden nr 1. Vi var de goda, som försökte leva vårt eget liv utan att skada någon, och de var Gestapo, etablissemangets tunga garde, stora och starka män som gjorde livet omöjligt för oss fattiga, fredsälskande hippies.

De två som arresterat mig stod överst på min hatlista. Jag brukade drömma om hur jag tog kål på dem, dvs eftersom jag av naturen inte är någon särskilt aggressiv person, passade det mig bättre att fantisera om hur de blev överkörda av en buss eller ihjältrampade av en hjord vildsinta elefanter. Men varje gång jag råkade möta dem på gatan började jag darra. De var Fienden — i så hög grad att bara åsynen av dem var en traumatisk upplevelse.

Några månader efter min omvändelse stötte jag fak-

tiskt ihop med en av dem, Roy Welsh. Han stod vid en bensinstation för att få sin bil reparerad, och jag kom körande för att tanka. Utan att ens tänka på det gick jag fram till honom.

”Hej, Roy, kommer du ihåg mig?” Jag sträckte fram handen.

Roy tittade upp från ett hjul han höll på med, och skakade artigt hand med mig, men han såg litet förvånad ut.

”Ja, det är klart jag kommer ihåg dig, Alec Smith”. Hur är det?”

”Bara bra. Jag kände jag måste hälsa på dig.” Det var allt jag sade, men jag såg på honom att han undrade vad som nu skulle komma. ”Jag ville bara tala om för dig att jag blivit kristen. Jag har gett mitt liv till Kristus. Det är fantastiskt. Du borde pröva på det själv!”

”Så fint då,” sade han och såg ännu mer förvånad ut.

”Ja, det var allt jag ville säga.”

Först när jag körde iväg, gick det upp för mig vad jag hade gjort, och att jag inte hade något alls emot honom längre.

Tvärtom, jag ville faktiskt prata med honom.

Mina fötter hade fått vingar, men vad stackars Roy kände var han alltför artig att säga.

Den andre polisen, Dave Looker, fick det svårare. Det var han, som hade vittnat emot mig i rätten. Jag kände, att Gud ville att jag skulle söka upp honom och ta med mig en bibel till honom. Under de första månaderna efter min omvändelse köpte jag biblar i parti och hade t o m hejdat folk på gatorna för att ge dem en.

Det kändes underligt att frivilligt stega upp för den breda trappan till centrala polisstationen i Salisbury och gå in genom den mörka porten. Jag gick fram till recep-

tionen. Bakom den stod en man och han log inte.

"Jag skulle vilja träffa Dave Looker, narkotikaroteln."

"Namn."

"Alec Smith."

"Väntar han dig?"

"Nej."

Sergeanten mätte mig snabbt med blicken, lyfte en svart telefonlur, slog två siffror och väntade på svar. "Dave, det är en kille här nere, Alec Smith. Han vill träffa dig. Kan du sända ner nån?"

Jag väntade, tills en annan polis kom och ledde mig utan ett ord genom den välkända korridoren förbi det rum, där de tagit mina fingeravtryck och fotograferat mig, och in i Dave Lookers rum. Jag hade tagit med mig ett inbundet exemplar, som jag höll hårt i handen.

Roy hade förvarnat honom, för han verkade inte så förvånad och sade ingenting, medan jag berättade vad som hänt. Sedan räckte jag fram bibeln.

Lustigt nog träffade jag Dave på stan bara några veckor senare. "Tjenare, Al", ropade han från bilen, när han körde förbi. "Jag har kvar din bibel."

Mitt förhållande till familjen blev bättre redan första dagen. Jag började se på min bror och syster som människor, särskilt min bror som jag knappast känt tidigare. Han var litet äldre än jag, och vi var väldigt olika. Han levde i en helt annan värld. Vi blev verkliga vänner och livet i familjen liksom återvände till det normala — fast det hade ju inte varit normalt sen vi var små och bodde hemma på gården för så många år sedan.

Jag försökte naturligtvis omvända dem allihop. Under det första halvåret var jag absolut odräglig. Jag blev en aggressiv evangelist — naturligtvis utan kunskap och vis-

het, bara med en överdos av tro. Jag var så hög på Jesus, att jag inte behövde något annat. De flesta visste inte, om de skulle vara förtjusta eller skeptiska och frågade sig väl, om det här bara var ett nytt sätt att fly bort från verkligheten. Pappa frågade mig en dag, om jag aldrig kunde göra något med måtta.

Men jag började tycka om och uppskatta mina föräldrar på ett nytt sätt. Det var något nytt bara för mig, eftersom de aldrig upphört att älska mig, men det förstod jag först senare. De hade inte gillat, att jag var hippie och inte vetat hur de skulle ställa sig till mitt hippieliv. Men de hade aldrig upphört att älska mig eller tro på att allt skulle ordna sig till slut. Och det var första gången sedan vi flyttade in i residenset, som jag kände mig hemma där. Jag trivdes i deras sällskap och ville inte längre ge mig iväg så fort som möjligt för att träffa mina kompisar.

Pappa tvivlade aldrig på min omvändelse. Redan från första början var han väldigt glad och positiv gentemot den. Han förstod, att den måste ta sig extrema uttryck till att börja med, och att allt senare skulle börja flyta i lugnare fåror — fast han hade ju ingen aning om vart det skulle föra mig. Inte heller jag själv tvivlade på min omvändelse. Jesus hade förvandlat mig från topp till tå. Förut hade jag varit en rebell utan mål, nu hade mitt liv fått en mening och en kraft, som jag aldrig tidigare upplevt, och utan att jag visste om det höll Herren på att förbereda mig för en verklig revolution, en revolution som skulle komma att få stor betydelse för mina landsmän, svarta och vita, under en kritisk period av vårt lands historia.

9. Svart vrede

Den enda sympati Arthur Kanodereka någonsin känt för en vit var för en död sådan. Och även den känslan gick snabbt över. Ibland när han sett de sönderskjutna liken av svarta och vita soldater i bushen med stympade armar och ben och inälvor som välldes ut, hade han inte kunnat undgå att fråga sig själv: "Är det här verkligen vad Gud vill?" Men detta ändrade inte hans djupaste övertygelse, att ingenting gott någonsin kunde komma från en vit och att kriget var den enda väg som återstod för hans förtryckta folk till friheten.

När gerillakriget började i Mount Darwin 1972, var Arthur Kanodereka pastor för den svarta metodistförsamlingen där, och han sympatiserade helt med nationalisterna. Han tjänstgjorde som förbindelselänk mellan gerillaarmén och de unga afrikanerna i stan och uppmuntrade dem att ansluta sig till gerillan. Tillsammans med sina vänner skaffade han fram proviant för männen i bushen, stödde och hjälpte dem under striderna, gav dem information om de vitas förflyttningar och underblåste deras hat mot den vita regimen.

Arthur hade aldrig haft en enda tanke på att han som kristen skulle ha några som helst skyldigheter också mot den vita befolkningen. Hans pappa hade varit en gudfruktig och varmhjärtad evangelist, som talat om Kristus med alla som ville höra på. Men så var det inte med Arthur. Denne hade under sin utbildning vid ett svart college fått ett historiskt perspektiv på den vite mannens

intolerans och förtryck av de svarta, och det gav näring åt hans vrede.

Hans raseri och bitterhet växte, när han dagligen blev vittne till de vitas arrogans och förolämpningar, deras fåfänga och rikedom, samtidigt som han upplevde sitt eget folks förnedrande fattigdom och elände. I bibeln tyckte han sig få stöd för vreden. Det var rätt att hata. Det var hans plikt som präst att slåss för nationalisternas sak.

Arthur fick lida för sin sak. Tre gånger blev han arresterad av säkerhetsstyrkorna och tre gånger blev han torterad. Han fick elchocker och hängdes upp och ner, naken. När de skar ned honom, var han nästan ihjälfrusen.

Allt detta förstärkte hans bitterhet. De enda han kände något för var de unga afrikaner i bushen, som han stödde. Dem sörjde han för och vårdade som sina egna söner.

Vem kan anklaga afrikanerna för att de kände som de gjorde? Pappas regering var troligen den mest rasistiska förtryckarregim, som de någonsin haft. Det var naturligtvis inte pappas sätt att se på det. Han var uppriktigt övertygad om att de vita, som byggt upp detta land från ingenting, måste få lov att fortsätta att utveckla det under många generationer än. Han var lika övertygad om att det skulle ta lång tid, innan de svarta afrikanerna var kapabla att på ett modernt sätt styra ett "civiliserat" land. Och det gick inte att rucka honom på den punkten.

Ganska snart efter sitt makttillträde lät han internera Nkomo och andra nationalisterna i en avlägsen del av landet. Senare fick en konstant ström av landets svarta ledare lida samma öde, tills alla de mest inflytelserika av dem fängslats eller blivit satta i husarrest. Därefter förbjöd han de svartas partier.

Man bör kanske påpeka, att dessa nationalisterna döm-

des utan rättegång och att pappas regering utsträckte lagen om häktning utan rättegång till att gälla fem år från tidigare ett. Och sedan kunde man häkta på nytt.

När pappa gjort sig kvitt nationalisterna och förbjudit deras partier, lät han stänga den sista dagstidningen, som stödde deras sak. Skälet var att försöka hejda det mycket avskyvärda våldet — i kampen svart och svart emellan — och nog lyckades han med det. Men samtidigt gjorde han helt klart, att han inte tänkte lyssna på de legitima skälen för svart frihet. För att täppa till alla läckor övertog regeringen också kontrollen över televisionen och radion. De främsta tidningarna behöll mer eller mindre sin frihet fastän också de censurerades när regeringen ansåg att de gått för långt.

Olyckligtvis fungerade inte regeringens censur också i den andra riktningen. I landets största tidning kunde man läsa insändare, som gav luft åt den mest extrema rasism. Klassisk var insändaren från en läsare på högerkanten, som försökte sig på argumentet att också Jesus Kristus varit vit!

Till detta offentliga nedvärderande av de svarta afrikana hörde en period av kommunistkräck. Nästan allt och alla som inte tyckte som pappa och hans regering brännmärktes som "kommunister". Vilket innebar att en ganska stor del av världen måste räknas dit, speciellt efter den ensidiga självständighetsförklaringen 1965 då nästan ingen stod på vår sida! Rader av politiker, internationella finansmän, Världskyrkorådet och den amerikanska fredskåren — för att nu nämna bara några få — anklagades för att ha bildat oheliga allianser, och en av parlamentsmedlemmarna i pappas parti gick så långt att han kallade FN för "den största kommunistiska och mest djävulska institutionen i världen".

Rhodesiska frontens propaganda gick ut på att de var de enda som vågade "befästa den kristna civilisationen i södra Afrika". Men pappas regering var så extremt anti-kommunistisk, att dess anspråk på att upprätthålla "civiliserade, kristna normer" mot socialismens anstormning skadade kristendomens sak oerhört och gjorde kommunismen oändligt attraktivare för de förtryckta och underkuvade svarta.

Men Afrikas elände började redan med ankomsten av de första kolonistörerna. Från första början hade afrikanerna motsatt sig de vitas sätt att stycka upp landet för egna behov och förvisa afrikanerna till stamområden, som nöttes ned och utarmades genom överavbetning.

De vitas sätt att sko sig genom utnyttjandet av den billiga svarta arbetskraften inom gruvindustrin och jordbruket väckte också afrikanernas vrede. Båda dessa näringars konkurrenskraft på världsmarknaden byggde på låga löner. Med vit arbetskraft hade de varit olönsamma. Så kolonistörerna blev rika och den inhemska befolkningen levde kvar i fattigdom.

I ärlighetens namn måste också sägas, att det fanns vita, som verkligen brydde sig om de afrikaner bland vilka de slagit sig ner och som aldrig stödde rasistregimen. De sörjde för skolutbildning och hälsovård för de anställda på sina farmer. Men på det hela taget tänkte europeerna inte dela med sig av det välstånd, som de uppnått i sitt nya land.

Hälsovården och utbildningen var två andra områden, som vansköttes och det stärkte nationalisternas sak. Ända fram till självständigheten fanns det nästan ingen institutionell sjukvård för de svarta, medan de vita skröt över att ha en sjukvård av europeisk standard.

Utsikten att få en bildad, svart befolkning skrämde de

vita — och bland dem pappa — mer än någonting annat, för det skulle innebära ett verkligt hot mot status quo. Regeringens utbildningspolitik begränsades därför till att ge de svarta tekniska färdigheter, vilket kvalificerade dem enbart för manuella yrken. På så sätt kunde man med litet tur räkna med att hålla dem på mattan.

I en deklARATION i parlamentet 1966 uttalade pappas utbildningsminister, att han inte såg några skäl till att ge den stora majoriteten av afrikaner högre utbildning, så länge de kunde läsa och skriva. Undantaget utgjordes av lärare, sjuksköterskor och en del lägre funktionärer inom polisväsendet.

Många afrikaner vill t o m hävda att pappa medvetet satsade på att försvaga de redan otillräckliga utbildningsmöjligheterna för afrikanerna. Befolkningen växte mycket snabbt vid den tiden. Trots det inskränkte pappa utbyggnaden av den afrikanska undervisningen, vilket medförde att en proportionellt sett mindre del av dem fick tillgång till utbildning. Antalet reducerades ytterligare, när de obligatoriska skolavgifterna höjdes. Och flera lärare med "nationalistiska tendenser" sändes till interneringsläger.

Jag måste understryka, att pappa själv inte kände något hat mot afrikaner. Hans förhållande till de anställda på gården var väldigt gott, men hans inställning var patriarkalisk. Han hade ingenting till övers för afrikanska nationalisterna med akademisk utbildning, som trodde att de kunde styra landet bättre än de vita.

Inför ett så målmedvetet, legaliserat förtryck är det inte underligt, om människor som Arthur Kanodereka kände att den enda utväg som återstod var att gripa till vapen.

10. Ånger och överlåtelse

Allt detta hade pågått utan att jag varit medveten om det, men tack vare min omvändelse var det som om fjällen fallit från mina ögon. Jag började se vad som verkligen höll på att ske i mitt land. För första gången blev jag medveten om rasdiskrimineringen, om den dagliga degradering och förödmjukelse som de svarta utsattes för och om många vita människors arroganta och tanklösa inställning — en inställning som jag själv tidigare accepterat. Långsamt och mödosamt började min egen okänslighet gå upp för mig, hur mitt eget själviska sätt att leva hade bidragit till de bittra raskonflikter, som ledde till det fruktansvärda inbördeskriget. Vid tiden för min omvändelse hade konflikten mellan de svarta nationalisterna och pappas regering skärpts. Många svarta och vita afrikaner, som i årtal levt fredligt sida vid sida, började se på varandra med en fruktan och misstänksamhet, som inte funnits där tidigare. För de svarta blev alla vita rasister, bigotta och korrupta. De vita å sin sida misstänkte varje svart för att vara en potentiell kommunist i bästa fall och regelrätt partimedlem i värsta.

1974 hade kriget pågått i ett par år, och jag var kristen sedan 1 1/2 år tillbaka. Men jag hade det kämpigt. Det var omöjligt för mig att gå i kyrkan på söndagarna, klappa i händerna och ropa "Pris ske Gud" och att på måndagarna blunda för det faktum, att landet höll på att slitas i stycken i ett fruktansvärt krig och genom ömsesidigt hat.

Det måste finnas en lösning, en väg genom allt detta.

Min kristna erfarenhet var äkta, och jag var övertygad om att jag måste kunna tillämpa den i den situation som rådde. Det kunde inte finnas något problem, som var Gud övermäktigt, någon situation där Kristi lära inte kunde tillämpas. Jag var säker på att Gud måste ha en plan för det politiska kaos, som Rhodesia befann sig i.

Jag hade ju växt upp i en politiskt orienterad familj och studerat vid ett universitet, där de flesta av mina kamrater hade politiska intressen. Och det slog mig på nytt, att det är politikerna, som anger tonen och fattar besluten. Men kristna har dragit sig för att bli inblandade i politiken. De nöjer sig med att omvända en hippie här, en affärsman där. Men politikerna och deras värld är för dem något som existerar bortom Kristus, på andra sidan en avgrund. Av någon anledning vill vi inte engagera oss och vi vill inte ha något att göra med dem, även om de styr landet rätt åt skogen. Jag blev övertygad om att eftersom det är politikerna som har makten, så är det bland dem Kristi kraft måste få verka.

Jag började tänka att vad som behövdes var en grupp kristna, som var beredda att arbeta som Guds redskap bland de politiska ledarna. Men hur skulle det gå till? Och vad kunde jag göra? Medan jag brottades med dessa frågor och bad Gud visa mig vad min andel kunde vara, kom jag att lära känna en grupp mycket ovanliga människor. De hörde hemma i alla slags kyrkor och samfund och i alla samhällsgrupper. Några var studenter, andra ämbetsmän. Några var universitetslärare, andra husmödrar. Några svarta, andra vita. Det som band dem samman var insatsen för "moralisk upprustning", något som jag dittills aldrig hört talas om. Gemensamt för dem var övertygelsen att Gud kan förvandla inte bara enskilda individer utan förändra hela folks öden, och att han gör

det genom den helige Andes kraft. Men vi måste göra vår del. Som överlåtna kristna måste vi ställa våra liv till hans förfogande, så att han kan använda oss för sina syften. Men vilka var nu dessa? Och hur ville han använda oss? En sak var klar för alla — enbart med politiska åtgärder skulle Rhodesias situation inte kunna lösas. För att nå en varaktig fred måste förhållandena mellan svarta och vita liksom mellan de olika stammarna helas på något sätt, och vi kunde under Guds ledning bli instrument i den processen.

I december 1974 träffades några av oss i Bulawayo för att besluta vad vi skulle göra. Vi var helt övertygade om att Gud hade en plan för landet, bara vi kunde bli känsliga nog att lyssna oss fram till och förstå vad han ville. Så vi talade igenom situationen och bad för den och kom fram till, att lika mycket som en försoning mellan de olika lägren i Rhodesia behövdes också en försoning mellan individerna inom familjerna och mellan den enskilde och Gud.

Jag skall aldrig glömma något som Archie Mackenzie, tidigare engelsk ambassadör i FN, sade till mig en gång. Han berättade om hur det går till på ett vanligt möte i FN, där stora internationella problem diskuteras. "Problemen på bordet var kolossala", sade han. "Men det var ingenting mot problemen som satt runt bordet." Han tyckte inte att det var någon poäng i att som politiker tala om klyftan mellan t ex Amerika och Sovjet, om man själv inte kunde komma till tals med sin egen fru och familj. Innan man kan börja förstå vad försoning på nationell nivå innebär och än mer bidra till en sådan, måste man veta något om försoning i sitt eget liv. Ibland talar vi om politiker som om deras politiska insats och vanliga mänskliga erfarenheter är två skilda saker. Men jag har

svårt att förstå, att en människas emotionella allmäntillstånd inte påverkar hennes politiska omdöme.

Genom samtal och bön kom mina vänner och jag fram till att Gud ville vi skulle arrangera en internationell konferens, som skulle ta itu med båda sidor av försökningsfrågan — den nationella och den personliga. För min del kände jag starkt, att syftet med en sådan konferens borde vara att främja en förändring i individer, för bara detta kan få politiska förändringar att fungera. Och då måste man räkna med Gud.

Jag antar, att bara tanken på en internationell konferens för politiker och industrifolk, som räknade med Gud, skulle anses som rubbad i Europa. Men inte i Afrika. Jag tror, att Gud är mycket mera av en realitet i Afrika och för afrikaner än i Europa och för européer. Afrikanerna lever av tradition mycket närmare Gud än de desorienterade, sofistikerade människorna i Väst. Så även om syftet med vår konferens kunde anses som ett radikalt försök till lösning av ett politiskt problem, ansågs det absolut inte rubbat — och det skulle bekräftas av vad som hände.

Vi ville försöka åstadkomma en avspänd atmosfär, som gjorde det möjligt för deltagarna att lära känna varandra, man och man emellan, utan risk för att vad de sade skulle citeras eller publiceras utan deras medgivande. Det skulle ge dem en bättre möjlighet att sätta sig in i och diskutera gemensamma problem och målsättningar. Såvitt vi kände till hade människor från olika läger inte erbjudits några andra liknande tillfällen att mötas under konfrontationsfria former.

Vi beslöt, att konferenssessionerna skulle vara av två olika slag. Dels skulle de ta upp nationella frågor som t ex jordbrukssituationen i Afrika och förhållandena inom

industrin, dels personliga förhållanden som familjelivet, barnuppfostran osv. En del skulle inbjudas att delta i bestämda sessioner, andra uppmuntras att vara med om hela konferensen. Tidpunkten fastställdes till juni och de olika uppgifterna fördelades mellan oss.

11. Reda pengar

Vad mig beträffar började det hela inte särskilt bra. Jag jobbade ihop med John Burrell, en ung engelsman i min egen ålder, som just hade återvänt från Etiopien, och vi tog "frivilligt" på oss ansvaret för inkvarteringen. Eftersom vi ville sätta igång med detsamma, troppade vi av till kanslichefen för Salisburys universitet för att boka lokaler och tala igenom våra planer.

Den gamle mannen såg på oss som om vi var två odygdiga skolgossar och föreläste sedan i 20 minuter på temat "jag har arrangerat konferenser fler gånger än ni ätit er mätta". Han påpekade, att det behövdes betydligt mer än sex månader för att organisera en internationell konferens med rum för 400 personer. Minst ett år. Dessutom kunde vi vara glada, om hälften så många kom till konferensen. För att inte tala om de tusentals dollars det skulle kosta, och var tänkte vi få tag på så mycket pengar i de tider vi nu levde?

Kanslichefen var en mycket effektiv herre. Och han hade alldeles rätt i att han ordnat fler konferenser än vi kunde drömma om, men vi kände att Gud hade sagt åt oss att ordna just den här konferensen. Så vi satsade vår tro mot hans erfarenhet, även om jag måste medge att det skedde med viss bävan. Vi bokade universitetet.

Återstod så bara det lilla problemet med omkostnaderna, som vi beräknade till 30 000 rhodesiska dollars (1 rhod.doll. = omkr 6 kr; övers. anm). Eftersom John och

jag också utgjorde finanskommittén, var det vi som måste finna pengarna någonstans.

Jag kommer aldrig att glömma vad vi gick igenom de dagarna. Vi gick faktiskt gata upp och gata ner i Salisbury och försökte få folk att ge. Den förste vi besökte var en av stans ledande finansmän, som hade stor sympati för vad vi höll på med. När vi lade fram våra planer för honom, brast han ut i ett gapskratt. Ingen chans, sade han. Vi kunde vara glada om vi lyckades få ihop 5 000 dollars. 30 000 var inte att tänka på. Han var så bergsäker på att hela företaget var omöjligt, att han drog sig ur det på fläcken och vägrade att låna sitt namn till något som var bankruttmässigt redan från början. Samma reaktion gav oss vårt andra "stora namn". Och då återstod bara att knacka på hos alla "de små" vi kunde finna.

Den bästa planen tycktes vara att besöka företagen i industriområdet — som är 65 km² stort! En del gjorde vi avtal med per telefon, andra knackade vi bara på hos. Ibland gick det bra, ibland sämre, men alla vi träffade försökte vi lika mycket ge vår vision av att försoning var möjlig som att be dem om pengar, och det gjorde motgångarna lättare att bära. För motgångar hade vi. Men vi upplevde också enstaka ögonblick, då affärsmän trots sin världslighet och trots att de var bundna av sin rikedom ändå fångades av hoppet om nya öppningar. Deras stöd — både moraliskt och ekonomiskt — sporrade oss att gå vidare.

Efter konferensen fann vi, att utgifterna belöpt sig till mellan 26000 och 27 000 dollars. Senare visade de reviderade räkenskaperna, att vi gjort en nettovinst på 48 cent. Vi hade gjort av med vad vi samlat ihop. Nu fick vi faktiskt senare mera pengar, som kunde användas till fortsatta insatser, men det sätt på vilket våra behov blivit

mötta stärkte min tro på att vi inte misstagit oss. Gud arbetade med oss, och han skulle fortsätta att göra det hela tiden under alla de omöjliga och smärtsamma dagar, som väntade.

En annan som blev glatt överraskad var kanslichefen på universitetet. Det visade sig nämligen att tillsammans mer än 1 000 rhodesier deltog i konferensens olika sessioner, och alla bokade rum och sängplatser användes. Bland deltagarna var regeringsmedlemmar och styrelsemedlemmar för Afrikanska nationalrådet (ANC), regeringens motståndare. Där var afrikanska män och kvinnor, som suttit fängslade för sin politiska övertygelse, liksom parlamentsmedlemmar på högerflygeln. Där var lantbrukare, affärsmän och fackliga ledare, svarta och vita, och deltagare från 20 andra länder. Det var tydligt att folk var intresserade av att se, om dessa kristna ändå inte kunde ha något att erbjuda som lösning på situationen.

12. Ett stilla under

Vid öppningsmötet var ett verkligt uppbåd av politiska koryféer närvarande. Salisburys borgmästare sade, att det var den mest kosmopolitiska församling han någonsin talat till, tiden före brytningen med England inbegripen. Mötesordförande var Sir Cyril Hatty, tidigare finansminister. I publiken satt vice premiärministern John Wrat-hall. Där var arbets-, hälso- och finansministrarna liksom vice ministern i premiärministerns kansli. Förr generalguvernören, Sir Humphry Gibbs, och ledaren för centerpartiet, Pat Bashford, var också närvarande. Bland de främsta afrikanska deltagarna var biskop Muzorewa och medlemmar av ANC och flera hövdingar från stammar i grannländerna.

När jag ser tillbaka är det inte innehållet i konferensen, som jag tänker så mycket på som på det faktum att den ägde rum överhuvudtaget. Vi var ett mycket isolerat land, avskuret från resten av världen genom FN:s sanktioner och genom diplomatiska, politiska och ekonomiska bojkotter. Det går inte att ge en föreställning om i hur hög grad vi kände oss utfrysta eller hur vi hungrade efter bättre relationer med andra. Trots bojkotterna hade vi ändå lyckats samla människor från 20 länder. De kom från England, Förenta Staterna, de skandinaviska länderna liksom från andra delar av Afrika. De hjälpte oss att äntligen få ett internationellt perspektiv på våra problem.

De deltagare som betydde mest för mig var kenyanerna. Det svarta Afrika hade bojkottat Rhodesia totalt.

Det var märkligt att de kom, och de representerade det största hoppet i hela konferensen.

Liksom alltid vid konferenser med gemensam inkvartering ägde de värdefullaste och mest stimulerande samtalen rum vid måltider eller på fritiden, då människor som vanligtvis aldrig skulle ha träffats fick möjlighet att i lugn och ro relatera till varandra som människor och inte bara som antagonister. Vita parlamentsmedlemmar och svarta ledare, som annars inte för allt i världen skulle ha kommit ens i närheten av varandras hem, kom nu att sitta tillsammans vid måltiderna och kunde diskutera saker, som angick båda parter. Detta var bara början till att lära känna varandra, men det var en början.

Något som säkert i hög grad överraskade många var den uppriktighet, med vilken olika talare berörde sina relationer till Gud och till andra människor.

Flera, både svarta och vita, talade om sina svårigheter att bemästra bitterhet och rasfördomar men berättade också hur de genom sitt beroende av Gud blivit kvitt allt ovidkommande bråte i sina liv, så att de kunnat börja på nytt. Några ganska framstående vita, bland dem en domare i Sydafrikas högsta domstol, bad offentligen om förlåtelse för sin tidigare rasistiska attityd och medgav, att mycket av den haft sin grund i fruktan och okunnighet. Flera svarta berättade om hur Guds kraft hjälpt dem att lägga hatet mot de vita bakom sig. En dramalärare från Sydafrika, June Chabako, sade något som stannat i mitt minne: "Om någon kastar en tegelsten emot dig, plocka då upp den och använd den till att bygga ett hem."

Konferensen gav också mig — den mycket omskrivne upproriske sonen till den premiärminister de svarta hata- de mest av alla — en möjlighet att lägga korten på bordet. Alla ska veta, att det behövdes mycket mod för att stå

upp inför en stor samling människor och erkänna sina felaktiga attityder. Alla visste, att jag varit hälare och knarkare. Svarta och vita kände lika mycket förakt och misstänksamhet mot mig, och vem kan klandra dem för det?

Innan jag reste mig, böjde jag mig fram mot mannen vid min sida på plattformen. Under de andra talarnas anföranden hade jag lagt märke till en svart präst, som såg ut som ett åskmoln, där han satt nedhukad längst ner i salen. Han var storväxt och hade ett vildvuxet skägg, och hans motvilja var så stark, att den liksom välldes fram i vågor. "Henry", sade jag, "den där svarte killen längst bak — känner du honom?"

Henry kisade med ögonen för att kunna urskilja honom bättre och sade: "Han ser minst sagt aggressiv ut. Jag tror han heter Arthur Kanodereka."

Medvetandet om denne mans uppenbara misstänksamhet gentemot allt som pågick i salen stärkte inte precis mitt självförtroende, när jag reste mig upp för att tala. Med några få ord berättade jag vad de allra flesta redan visste — om mitt föregående liv och om min nya tro på Jesus Kristus. "Sen dess", sade jag och undrade om jag skulle lyckas uttrycka mig med någon som helst ordning och reda, "har jag insett att jag personligen har ett ansvar för den situation, som mitt land befinner sig i. Det är jag, Alec Smith, som till slut måste stå till svars för mitt själviska sätt att leva och min okänslighet, som till sist har drivit dessa pojkar ut i bushen."

Jag tyckte att det var alltför billigt att lägga skulden för våra problem på andra, som så många gjort. Det var på modet att anklaga kommunisterna för "infiltration" eller för att piska fram revoltstämningar bland våra vanligtvis så "nöjda unga svarta". Men det var inte sant, och jag

kände att jag skulle säga det.

”Dessa unga svarta, som lämnar sina familjer och sina hem och till fots tar sig fram 800 km över gränsen för att ansluta sig till gerillan, är inte nöjda”, sade jag. ”De är inte heller kommunister. De är rhodesier — utnyttjade, förödmjukade, frustrerade rhodesier. Det är mycket möjligt att de påverkas av kubaner och ryssar eller kineser, när de väl har kommit över gränsen. Men de förblir rhodesier, och det är sådana som jag, som drivit dem dit. För egen del beklagar jag djupt tanklösheten i mitt tidigare liv, och jag satsar nu allt på att finna något nytt för vårt land: att bygga broar av försoning och att visa resten av Afrika, att svarta och vita kan leva tillsammans. Att det med Guds hjälp finns en lösning.”

När jag satte mig ner igen, ganska darrig i benen, applåderade hela salen. Henry gav mig ett ögonkast och log.

Mitt inlägg följdes av andra, som stödde ett program för försoning och för gemensamt ansvarstagande av svarta och vita.

Utan att jag hade en aning om det, kom min bekännelse att utlösa ett mycket viktigt händelseförlopp. Första fasen av det var vad som hände i Arthur Kanoderekas hjärta.

Arthur hade kommit med till detta möte enbart därför att hans överordnade i metodistkyrkan hade insisterat på det. Han var oerhört misstrogen mot hela företaget och trodde, att vi var ute för att hjärntvätta svarta afrikaner och försöka lura på dem ett falskt förtroende för de vitas välvilja. Bitter erfarenhet hade lärt honom att man inte kunde lita på de vita.

Ändå hände någonting i Arthur, medan jag talade. Trots hans djupa hat och misstro, trots allt han upplevt av

förödmjukelse och tortyr — mot sin egen vilja blev han djupt gripen av Guds kraft att förvandla en människa. Han såg att jag, i Kristus, i sanning var en ny människa, att jag inte längre skulle räknas till fienden utan till bundsförvanterna.

”Jag kan bara säga, att min fars Kristus plötsligt blev min Kristus”, skrev han senare. ”Jag fick en vision av vad som skulle kunna hända. Jag såg Kristus, den lidande Kristus, lidande inte bara för svarta, inte bara för vita, utan för alla människor. Och en önskan om att vita skulle finna någonting nytt började gro i mig. Jag kände, att Gud gav mig en ny auktoritet att ge hans budskap om försonande kärlek till alla människor, vilken hudfärg de än hade. Jag började inse, att man inte kan förändra en människa genom att hata henne — det gjorde henne bara värre — och mitt hat försvann.”

Chocken av denna uppenbarelse, eller snarare omvändelse, skulle få stora konsekvenser för Arthur, konsekvenser som tillfogade honom både smärta och glädje. Den ledde inte bara till en total förändring av hans liv utan också till hans död.

Den blev också början till den mest tvingande vänskapen i mitt liv. Arthur öppnade fönstren mot Afrika för mig, ett Afrika som jag aldrig upptäckt eller förstått tidigare. Genom honom fick jag veta, hur djupt de svarta lidit, om de sår de vita tillfogat dem. Han avslöjade djupet av mina egna fördomar, och det var han som mer än någon annan lärde mig vad det vill säga att vara ”färgblind”. Alltifrån den dagen ända fram till hans död arbetade vi ständigt tillsammans sida vid sida, och ingen av oss betvivlade att bara Gud själv kunde ha lagt grunden till denna vänskap mellan en svart gerillaledare och sonen till en vit premiärminister.

13. Vänskapens pris

Förvandlingen i Arthur ledde till att han omvärderade många av sina gamla fördomar, personliga likaväl som politiska. Hatet mot de vita hade genomsyrat hela hans liv. Det hade påverkat hans förhållande till hustrun och barnen, det hade också påverkat hans böneliv och hans predikningar. Det tycktes förtära honom inifrån.

Han måste också möta en ny misstro och misstänksamhet hos sina vänner. Han hade ju själv blivit brutalt torterad av de vita, och bara några månader tidigare uppmuntrat unga svarta att ansluta sig till gerillan — och nu kom han hem till en vit man och drack te med honom. Något måste vara fel.

Men det var i varje fall inte Arthurs politiska övertygelse, som förändrades. Han var fortfarande en lidelsefull nationalist, som trodde på och predikade att en snabb övergång till svart styre var den enda möjligheten. Skillnaden var, att han förstått, att våld inte var Guds väg, att det fanns ett annat och effektivare alternativ till hat. Han blev klar på att hans motstånd mot vit rasism hade gjort honom själv till en lika fanatisk svart rasist.

Vår vänskap började, när Arthur några veckor efter konferensen bad mig tala till hans helsvarta församling i stadsdelen Harare. Det var ett häpnadsväckande förslag. Harare var Salisburys Harlem, själva centrum för svart medvetenhet. Det var överbefolkat av tusentals svarta, som bodde i eländiga plåtskjul och motbjudande ungarlarsförläggningar. Harares smutsiga och överfulla gator låg bara ett stenkast från de välmående, vita affärskvarte-

ren, där jakarandaträd blommade över trottoarerna och de vita stoltserade i blänkande bilar, som deras tjänare hade tvättat och putsat före frukost. Ingen vit skulle någonsin komma på något så dåraktigt som att köra igenom Harare, än mindre gå i kyrkan där.

Det var i dessa förläggningar, som de mest aggressiva nationalisterna bodde. De hade byggts av myndigheterna för att inhysa män, som kom till stan för att arbeta. Eftersom svarta inte fick ha egendom i vita kommuner eller städer eller ens bo i de vita områdena, såvida de inte var tjänare hos vita, fanns det ingenstans för svarta arbetare att bo. Det fanns inga uthyrningsrum att tillgå som i Europa. Men den vita ekonomin var beroende av en omfattande svart arbetskraft, som var billig naturligtvis, så de vita byggde dessa jättestora, barackliknande förläggningar, och det var de enda som stod unga afrikaner till buds. De hade inget annat val.

Bostadsförhållandena var outhärdliga. En enda toalett för hundra personer, gemensamt tvättrum och minst sex i varje sovsal. Inte undra på att dessa förläggningar blev drivhus för politisk aktivitet. Många av de unga männen for därifrån direkt till gerillan i bushen eller lät sina vänner bo hos sig när de kom därifrån till stan. Dessa baracker låg också mitt emot Arthurs kyrka, på andra sidan gatan. I hans församling fanns därför åtskilliga av de bittraste och mest hatfyllda svarta i landet. Det var dem Arthur bad mig att tala till!

Av någon anledning accepterade jag. Jag kände, att Arthur visste vad han gjorde. Jag litade på honom, men jag kunde inte bli kvitt min rädsla. Spänningen var särskilt stark just då, eftersom tretton av männen i barackerna strax innan blivit skjutna till döds av polisen under ett upplopp. Så av flera orsaker var jag inte allför övertygad

om att de svarta var upplagda för att möta Arthurs nye vite "vän".

Hela kvällen minns jag på ungefär samma sätt som man upplever en flygplansolycka: helheten fastnar bättre i minnet än detaljerna. Jo, jag minns att Hugh, en god vän med lång erfarenhet av Afrika, följde med mig. Arthur hade bestämt, att vi skulle visa en film om William Nkomo, en betydande svart ledare i Sydafrika, som arbetat för försoning mellan raserna. Sedan skulle jag säga några ord. Hugh och jag skulle komma tidigt för att ställa i ordning projektorn.

Arthurs kyrka var en enkel byggnad med plåttak och ett glasfönster med ett hemmagjort rött kors. Vi kom dit före alla andra, och jag kommer ihåg hur jag placerade projektorn på ett strategiskt sätt just i jämnhöjd med sidodörren, så att jag skulle komma undan snabbt, om något hände. Jag såg i andanom mig själv liggande på golvet, nertrampad av hundratals svarta fötter!

Träbänkarna stod på plats och församlingen hade just börjat samlas, när jag upptäckte, att jag glömt en av filmspolarna. Det var som om jag blivit träffad av blixten! Hugh och jag hoppade in i bilen och vrålkörde genom stan — mer än sex kilometer — för att hämta den. Hugh, som är en oerhört erfaren och balanserad "äldre statsman", tvärade hörnen, så att det tjöt i däcken. Han fick en böteslapp av polisen för att ha kört mot rött ljus. Äntligen kom vi tillbaka till kyrkan, och i tid, men då var den proppfull av människor, och min flyktväg, som jag så noggrant planerat, hade blockerats av tre eller fyra bänkrader av stora, svarta kroppar.

Arthur ledde mig till plattformen längst fram. Jag minns, att jag undrade, hur jag skulle kunna nå dörren, om det blev bråk. Atmosfären var minst sagt spänd. De

hade just begravt sina döda efter upploppet, och jag tänkte att de inte skulle ha något emot att begrava oss också. Vi representerade ju allt, som förolämpat och förödmjukat dem i generationer, och jag — Ian Smiths son — var ett utmärkt mål att utkräva hämnd på.

Arthur steg upp. "Bröder och systrar", sade han och alla tystnade. "Nu ska jag presentera för er sonen till den människa jag hatat mest av alla. Nu är han min bror." Jag kände massans ögon riktade mot mig. Deras antagonism sköljde över mig som en störtvåg och var så stark, att håret reste sig på mig. Senare medgav Arthur, att han själv varit mycket rädd. Men så rädd som jag var, kunde han inte ha varit.

Medan vi visade filmen om Nkomo, mjuknade atmosfären i kyrkan så småningom. I filmen förekommer flera uttalanden av vita sydafrikaner, som insett hur fel deras tidigare inställning varit. Jag tror inte församlingen någonsin hade hört en vit be om förlåtelse, så detta var något helt oväntat.

Men det viktigaste var Arthur själv. När Arthur förändrades så började han förändra alla han mötte. Han var inte den som kunde behålla sanningen för sig själv. Han var otroligt rättfram och öppen hjärtig, och när han berättade för dem om mig och den sinnesändring jag genomgått, trodde de honom. Om han sade att jag var OK, så var de beredda att ta honom på orden, även om de hade sina reservationer.

Vad Arthur gjorde var kolossalt modigt. Från den stunden levde han ständigt under hotet att bli svartlistad som en avfälling, som svikit principerna. Det var sådant man bara inte gjorde, om man var engagerad i en väpnad kamp för sitt folks befrielse. Åtminstone om man räknade med att överleva. Och för varje nytt steg han tog under

de kommande åren, måste han räkna med möjligheten att bli missförstådd, och som situationen var betydde det döden. Han hade auktoritet, både inom nationalistpartiet och bland de svarta i gemen, och de skulle hellre ha dödat honom än låtit honom behålla livet som förrädare mot deras sak. Därför var det också ett stort steg, som Arthur tog den där första söndagen, när han introducerade sonen till den vite premiärministern för sin församling.

Efter filmen talade jag. Jag minns inte ord för ord vad jag sade, men jag berättade visst för dem hur Kristus hade förvandlat mig och om min förpliktelse till ett nytt Zimbabwe. Jag var så nervös, att det stod still i hjärnan på mig, och jag visste inte vilka ord, som kom över läpparna. Ännu värre var det, när jag försökte stamma fram de få meningar på shonaspråket, som jag hade övat på i dagar.

Afrikanerna är ovanliga människor. Gång på gång möter man en förlåtelsens anda i dem, som förbryllar oss cyniska västerlänningar. Den här kvällen hade varit en både chockartad och förödmjukande erfarenhet för mig, och församlingen tycktes förstå det. De godtog mig som jag var och tog mig på orden. När det hela var över, kom alla — varenda en — fram och skakade hand med oss. Arthur började sjunga, och snart fylldes hela kyrkan av sång och dans. Något sådant kan bara hända i Afrika.

Det var den första av många smärtsamma men betydelsefulla erfarenheter, som vänskapen med Arthur skulle ge mig. Det är svårt att i ord uttrycka hur det känns att höra en svart man berätta, hur mycket han hatat en själv och allt man stått för, även när han säger det med kärlek. Man är totalt försvarslös inför en människa, som kan tala med en om sitt hat utan att själv hata. Och det var Arthur, som lärde mig i ord och handling, att försoning måste

börja med den människa, som blivit förorättad.

Jag lärde mig förstå, att det var det annorlunda, det betydelsefulla med den kristna erfarenheten. Den sätter en i stånd att säga de svåraste sanningar till en annan människa, att öppet gå emot andras djupaste övertygelser och att samtidigt kämpa för att de ska bli annorlunda, men att göra det i kärlek.

När vi var studenter, försökte vi ge luft åt vad vi kände, men hur gjorde vi det? Vi spottade på våra lärare, vi kräktes på arbetsborden. Kan man vänta sig att någon skulle förstå, vad vi ville säga? Tillsammans med Arthur upptäckte jag, att naket hat och aggression skapar fruktan i ens motståndare, och det driver honom bara ännu längre in i hans hörn. Nu började vi lära oss, att om man verkligen är ute efter att en annan människa ska ändra sitt sinne och sitt tänkande, då måste man gå en annan väg — men det är en väg som kräver mer av en själ.

Martin Luther King skrev: "Kristus bemötte inte ont med ont. Han besegrade det onda med det goda. Fastän korsfäst av hatet svarade han med kämpande kärlek."

Det som bidrog till min nya motivation och mitt eget totala engagemang för ett nytt, integrerat Zimbabwe var den kämpande kärlek, som jag mötte i Arthur och andra svarta vänner. Det var sådana som åter och åter igen avbördade sig sitt rättmätiga hat på Jesus Kristus och arbetade med omsorg och humor bland de vita de kände, i syfte att uppnå social förändring och försoning.

Den första gudstjänsten, som vi sett fram emot med så blandade känslor, blev början till ett nytt slags gudstjänster i Harare. Arthur ville skapa en kärna av svarta och vita, som arbetade tillsammans, och beslöt därför att öppna sin kyrka varje söndag kväll för en gudstjänst för alla raser. Till dessa inbjöd han alla som var villiga att be

tillsammans för att upptäcka Guds väg för vårt land.

Tillsammans med Arthur började jag leda dessa gudstjänster. Vi var ett synligt bevis, som hjälpte folk att förstå, att svarta och vita inte bara kunde leva sida vid sida utan faktiskt arbeta tillsammans för samma ideal och med samma mål för landet. Redan dett var en häpnadsväckande upptäckt för många av afrikanerna.

Den enda regel Arthur hade var: Inga predikningar. Han sade, att vi inte var där för att övertygas av mänsklig retorik utan för att lyssna till Guds Ande. Han ville inte att någon skulle lägga beslag på Guds tid. Ändå talade han den första söndagen, framför allt för att förklara för sin församling — för vilken allt detta var revolutionerande — vilka hans motiv var. Det säger en hel del om styrkan i hans övertygelse, att han förmådde övertala 300 män och kvinnor, som lidit så svårt, att öppna sina dörrar för fienden.

Ryktet om dessa "blandade" gudstjänster spred sig runt Salisbury, och alltfler kom för varje gång. Det kom många välkända personer liksom vanligt folk, som längtade efter att finna en lösning på nödläget. Nyheten nådde också männen i bushen. Långt efter självständigheten har sådana män sagt till mig: "Vi kunde inte säga det då, men vi följde noga vad ni gjorde, och vi stödde er helt."

Ungefär ett år efter denna första blandade gudstjänst, när kriget trappats upp ännu mer och president Wrathall utlyste en nationell bönedag, var Arthurs församling den enda afrikanska kyrka, som följde uppmaningen. Han satte in en annons på första sidan av vår största tidning, *Rhodesia Herald*, där alla raser inbjöds att delta. Kyrkan var fullpackad till sista plats, t o m en medlem av pappas parti var med.

14. Samvetsministären

Efter konferensen 1975 ända fram till självständigheten kom några kristna regelbundet samman för att be och söka lösningar på de aktuella problemen. Denna grupp kom att bli känd som "samvetsministären". Till gruppen anslöt sig från gång till gång olika människor — svarta och vita, kristna och icke-kristna — som alla vägledades av en önskan att nå ett slut på inbördeskriget.

Den önskan var ofta det enda, som förenade oss. Inte alla som deltog hade samma tro som vi och definitivt inte samma politiska övertygelse, men vi ville alla det bästa för landet och plågades av hur mycket vårt folk måste lida.

Våra möten hade ingen bestämd form. Vanligtvis var vi 6-8 stycken, och vi brukade tillbringa en morgon tillsammans, då vi diskuterade någon aktuell krissituation. Det var sällan vi bad på vanligt vis, för det kunde ha varit besvärande för de icke-kristna. Det enda vi insisterade på var en stund av stillhet efter varje diskussion, då vi kunde lyssna till Guds röst. Under sådana stunder brukade vi få tankar och idéer. Det kunde gälla personer i regeringen eller andra makthavare, som vi kände att vi borde ta kontakt med, möten vi borde arrangera eller liknande saker.

Varje idé som kom upp diskuterades. Ibland fick den falla, men i de flesta fall gjorde vi något åt den, och vi uppfattade dem som Guds vägledning. Ur sådant lyssnande växte sedan ofta åtgärder fram, som kom att få stor betydelse.

Det var inte alltid lätt. Det krävde ett visst moraliskt mod att bekanta sig med en politiker, vars politik vi våldsamt opponerade oss emot men som vi kände att Gud ville att vi skulle kontakta. Vi visste också mycket väl, att många av oss var vanliga människor utan anspråk på vare sig namn eller inflytande. Ändå tog vi kontakt med några av de mest inflytelserika, och ibland några av de farligaste, människorna i landet. Men vi var övertygade om att vi kallats till att vara brobyggare, att få fiender att mötas och finna gemensamma nämnare.

Professor Desmond Reader vid Rhodesias universitet, som senare dog, hörde också till vår grupp. Han tyckte sig en dag förstå, att Gud ville att han skulle be en afrikansk kollega om förlåtelse för att ha behandlat denne ganska sjaskigt. Som ett resultat växte en vänskap fram mellan dem, som i sin tur ledde till andra sammanträffanden mellan högerpolitiker och afrikanska nationalister. Professor Reader och hans fru tog nämligen initiativet till informella måltider i sitt hem, då människor som var varandras motståndare kunde mötas, ofta för första gången. Det krävde mod att delta. Men tack vare den privata miljön och den avspända atmosfären blev det möjligt för människor, som tidigare bara känt förakt för varandra, att upptäcka nya sidor hos varandra — intelligens, medkänsla och en gemensam längtan efter att få slut på kriget.

Men dithän tycktes vägen vara lång. Tvärtom verkade krigsintensiteten tillta. Förlusterna på båda sidor växte liksom antalet dödade och sårade civila.

Många levde i ständig fruktan. Afrikaner var rädda för sina egna, som efter att ha anslutit sig till gerillastyrkorna ofta angrep sina egna utan urskillning. Vita jordbrukare, särskilt de som bodde i avlägsna områden, fruktade att bli

belägrade och blev alltmer pessimistiska om framtiden. Varje månad packade mer än 1 000 vita ihop och lämnade landet för gott. Pappa satte upp ett elektriskt stängsel runt vår gård och gick ständigt beväpnad.

15. På väg

Vi var alla på det klara med att det tilltagande våldet skulle leda till större bitterhet, som det skulle ta generationer att utplåna. Hämnden för de döda skulle fortgå i evighet. Fastän den "revolution" vi arbetade för förutsatte ånger av ena parten och viljan att förlåta av den andra — båda så svåra saker att de inte kunde ske utan Guds nåd — visste vi, att vi också måste erkänna våra moraliska svagheter på ömse håll: att vi alla, oavsett hudfärg, var mer eller mindre motiverade av materialism, revanschlust och maktbegär. Jag kommer ihåg vad Arthur sa, när han en gång berättade för några studenter om sin egen erfarenhet: "Vår hudfärg kanske är olika men färgen på våra synder är densamma."

Under dessa första månader upplevde vi, att när människor kom tillsammans för att söka sig fram till det som var gemensamt för dem, så hände undret, att de kunde acceptera varandra och försonas. Helt vanliga människor, som bad tillsammans, upptäckte, att det som band dem samman var starkare än det som skiljde dem åt. Inga krig skulle någonsin lösa våra samlevnadsproblem. Det kunde barta viljan att lära av misstagen göra.

Vid ett av "ministärens" möten kände vi oss drivna att vidga arbetet. De privata kontakterna med politiska ledare i huvudstaden fortsatte som vanligt. Samtidigt inbjöd vi några kristna från Afrika och andra delar av världen att som grupp besöka några av de mer strategiska delarna av landet, där motsättningarna skärpts. Syftet

var att skapa tillfällen för svarta och vita att mötas och att uppmuntra till det slags öppna samtal som vi hade haft i Salisbury. Vi ville ge människor mod, ge dem en glimt av den nya väg vi menade oss ha funnit, ge dem visionen av vad som kunde hända om Gud sattes i centrum för nationens liv.

Arthur och jag var fortfarande något av ett dragplåster. Att en svart gerillaledare och sonen till premiärministern kunde samarbeta och resa tillsammans var hissande för de flesta, oavsett vilken ras de själva tillhörde. I båda politiska lägren undrade man, vem av oss det var som förrått de sina. Vi väckte samma slags nyfikenhet som den skäggiga damen på cirkus. Ingen ville riktigt tro sina öron, när de fick höra om oss.

I juni 1976 började vår "rörliga enhet" att resa. Vi tänkte använda musik och sång och drama liksom våra egna erfarenheter för att förmedla det budskap om försöning, som vi kände så starkt för. Men om vi hade väntat oss att bli mottagna med öppna armar av världen därute, så misstog vi oss.

Första anhalten var Que Que, en av landets snabbast expanderande industristäder, och det första mötet innehöll en molotovcocktails alla ingredienser. Det ägde rum i "Globe and Fenix"-hallen. Bland publiken på omkring 300 personer fanns ett uppbåd av mycket högröstade nationalistsympatisörer, som naturligtvis alla var ute efter Arthur. Mitt ibland dem fanns en parlamentsmedlem för Rhodesiska fronten, några vita farmare — alla hårda som flinta — och Que Ques borgmästare, som hörde till den aggressiva högerflygeln.

Allt vi stod för var honom motbjudande. Bara tanken på att vita som jag överhuvudtaget skulle kunna anse sig ansvariga för inbördeskriget eller att en sådan som Art-

hur verkligen trodde, att det inom kort skulle bli majoritetsstyre, fick honom att explodera. Istället för att tacka oss efteråt hoppade han upp och började råskälla. Pappa fick brev om vilket vanvettigt dumhuvud jag var. Skulle han inte kunna göra något åt det? Atmosfären i den där salen var lika full av kärlek och överseende som Nürnberggrättegången. (Denne borgmästare blev senare en allierad.)

Tilltufsade men oböjda reste vi vidare i landet och talade vid offentliga och enskilda möten av olika slag, för industrigrupper och lokala föreningar, i skolor och kyrkor.

Att vi var hängivna kristna gjorde inte det minsta intryck på afrikanerna. Kallade sig inte Rhodesiska fronten också kristna? Vad var det pappa hade sagt, när han bröt med England? Hade han inte förklarat, att det var för att bevara "rättvisa, civilisation och kristendom"? Rhodesiska fronten talade alltid om "civiliserade, kristna normer". I deras språkbruk betydde detta naturligtvis att man upprätthöll den vita makten och behandlade afrikanen som en lägre stående varelse.

Under deras första år vid makten var tidningarna fulla av sådant:

"Det är bara ett intelligent folkslag, som skulle kunna fördriva européerna från den position de med rätta innehar, och därmed är afrikanerna otänkbara." (The Sunday Mail, 620819).

"Varje kristen som använder sina egna ögon, sitt förstånd och sitt omdöme vet, att kristendomen som sådan skulle gå under utan vit överhöghet." (Newsfront, 640403).

När Kenneth Skelton, som var biskop av Matabeleland, reste runt till kyrkans skolor, frågade honom afri-

kanska barn gång på gång: "Är det sant vad Mr Smith säger om kristna värden?" För om det var så, vilken afrikan med självaktning skulle då vilja ha någonting med dem att göra?

Därför blev kristendom ett fult ord för många svarta nationalister. Fastän många av dem hade dragit nytta av missionsskolor och missionssjukhus, fann de det kristna budskapet mycket dubbelbottnat. Prästerna lärde dem, att alla människor är lika inför Gud, men vid nattvarden gick de vita fram först och sedan de svarta. Kristendomen var också ofrånkomligt förbunden med kapitalismen. Såvitt de kunde se, tycktes alla Afrikas problem under hela den koloniala perioden stamma från det västliga, kapitalistiska, kristna Europa.

För dem var kristen kapitalism, då som nu, detsamma som förtryck, kolonisation, exploatering och slaveri och ett våldtagande av landets tillgångar. Det är ingenting att förvåna sig över att marxismen med dess betoning av befrielse och en ny samhällsordning skulle verka så tilltalande.

Och det faktum att Rhodesiska fronten — på gränsen till det löjeväckande — såg kommunism överallt, stärkte de svarta i deras övertygelse, att den måste vara någonting för dem.

Vid ett av våra möten i Que Que anklagades de kristna av en medlem av ANC för att "välja sentimentaliteten i kristendomen utan att översätta dess ideal i handling". Och han hade rätt. Kyrkan var då — och är enligt min uppfattning också nu — långt ifrån så revolutionär, som den borde vara. I själva verket är det svårt att tänka sig en institution, som är mindre revolutionär eller mer stillastående och klassmedveten. Men befaller oss inte Kristi evangelium att gå ut och arbeta och offra för ett mera

rättfärdigt och kärleksfullt samhälle? Vi är ämnade att inspirera världen. Vi borde gå i spetsen. Vi borde vara snabbare och sträcka oss längre i vårt tänkande än någon regering. Då skulle politikerna tappa andan i sina försök att hålla jämna steg med Kristi folk. Det är vi som först av alla borde ha givit röst åt behovet av en ny samhällsordning. Vad betyder "älska din nästa som dig själv" annat än att man bör längta efter att ens nästa ska få allt det man själv vill ha: en god bostad, god utbildning, god hälsa, goda sociala möjligheter och frihet att välja? Hur kan vi som kristna stå ut med att leva i ett samhälle, där andra har det så påtagligt mycket sämre än vi och blir så grovt förnedrade?

Många är emot våld, men de bortser från det faktum, att något i människan våldförs, om hon mitt i överflödet måste leva i fattigdom, nöd och förnedring.

Visst var det många av dem vi talade till under vår kampanj som räknade sig som kristna och trodde på Kristus som sin Frälsare. Men hans lära tycktes inte ha tagit sig några praktiska konsekvenser i deras liv. Hur man än såg på saken, så var vad de gjorde och tänkte oförenligt med Kristi lära. Där fanns t ex sådana, som mycket väl menade sig kunna förena kristen tro och en rasistisk inställning. Arthur var inte nådig mot dem, lika litet som han varit det då han tagit itu med roten till hat och fördomar i sig själv.

"Kyrkan har arbetat länge i Afrika", sade han vid ett möte en kväll, "men människor som accepterat Kristus har levt som om han aldrig levat, aldrig dött och aldrig uppstått igen. Predikanter som jag har predikat länge men inte levat så som Kristus förväntat sig av oss. Nu kallar vi människor i Rhodesia, svarta och vita, att radikalt leva i Kristi efterföljd, dag ut och dag in."

16. Brobyggande

Arthur och jag började göra långa resor tillsammans — inte bara i Afrika utan också i Europa. För oss båda var det viktigt att se vårt lands problem i ett internationellt perspektiv. Rhodesia var så isolerat från den övriga världen, och vi behövde bryta oss ut ur skalet. Vi kände oss som i en labyrint, där man inte kan se var man är, bara väggarna som reser sig omkring en. Och vi levde så under trycket av våra problem, att vi inte kunde se någonting klart. Vi insåg också, hur viktigt det var att informera resten av världen om vad som pågick i landet och att be om det stöd vi behövde.

Även om våra resor i Europa var till stor hjälp för oss personligen, var det resan i Sydafrika som var den största utmaningen. Vilken upplevelse! Under tre veckors tid utsattes vi för fördomar och skepsis. Bara tanken på att två sådana som vi skulle resa tillsammans gick där mer än någon annanstans tvärs emot all rim och reson. Man bemötte oss med största misstro, särskilt bland de svarta studenterna, som fann denna kombination ytterst miss-tänkt.

Jag skall aldrig glömma mötet i de färgades universitet i västra Kapprovinsen. Trots att det annonserats bara två timmar i förväg fylldes salen av 500 studenter, som hoppat över lunchen för att kunna vara med. Orsaken var nog att man vägrade tro på det som stod på anslagstavlan: "Pastor Arthur Kanodereka, överkassör för African National Council, och Alec Smith, son till Rhodesias premi-

ärminister.” Stämningen var mycket spänd. Jag var mycket spänd! Studenterna var i hög grad politiskt medvetna. En del hade suttit i fängelse för sin opposition mot regimen i Sydafrika, och studentkårens officiella policy var att aldrig ha några kontakter med vita. Jag väntade mig inga glädjeutbrott precis.

Men jag satte igång och vi framförde vårt budskap med kraft. Och något av det gick hem.

Den terminen hade studenterna varit mycket upptagna av Idi Amins skräckvälde i Uganda, och även om jag troligtvis inte nådde de mest hårdföra bland dem, var det ändå många av dem som förstod, att det måste ske en förändring i människors hjärtan lika mycket som i det politiska systemet, om man ska kunna bygga ett rättfärdigt samhälle. Det var visserligen väl mycket begärt att många av dem på ett enda kort möte skulle kunna fatta, att Arthur och jag kände att vi verkligen funnit en ny väg. Jag tror ändå, att uppriktigheten och den påtagliga lojaliteten oss emellan, liksom den gemensamma sak vi kämpade för, bidrog till en öppenhet, som inte hörde till det vanliga.

Det var till hjälp att Arthur helt kunde identifiera sig med deras känslor. ”Jag har aldrig trott, att jag skulle kunna stå här sida vid sida med premiärministerns son”, sade han. ”Men han har ändrat sig, och jag har ändrat mig.” Han berättade om sitt hat mot de vita, sin tid i fängelset och sin bitterhet inför folkets lidanden.

”Men, bröder och systrar, hur ska jag uttrycka det? Jag började förstå, att det var min egen bitterhet som höll mig fången. När den försvann, försvann också all känsla av underlägsenhet och underkastelse. Nu är jag fri. Jag är inte slav åt någon, varken svart eller vit. Jag är en fri människa.”

Och man kunde se på Arthur, att det var sant. Efter hans död satt vi ofta och talade om honom, om allt han hade lärt oss, allt han hade sagt. Och vi påminde oss ofta, hur lätt han haft att skratta. Han skrattade alltid, och han var alltid densamme mot alla, män som kvinnor, lika obekymrad om deras position som om deras åsikter. Han var öppen mot dem och talade för nationalisternas sak utan minsta spår av fruktan, med en ödmjukhet och humor som avväpnade varje antydan till antagonism.

Apartheidsystemet i Sydafrika gjorde naturligtvis, att vi vägrades att sitta tillsammans på restauranger och kaféer. Arthur tog de ständiga förolämpningarna med en själsstyrka, som jag fann det svårt att efterlikna. Men det var vi som fick sista skrattet, när en vän i Sydafrikas parlament hade inbjudit oss att äta lunch i parlamentets matsal.

Från Kapstaden härstammar allt som gjort Sydafrika till vad det är. Där ligger parlamentet, och där slår själva hjärtat i apartheidsystemet. På den tiden fanns ett litet oppositionsparti som hette Progressiva reformpartiet. Det hade visst tolv medlemmar i parlamentet. Av högerflygeln betraktades dessa tolv som förklädda kommunister, som borde bannlysas. Det måste ju vara något galet med dem. Och den känslan förstärktes förstås, när ledaren för detta parti inbjöd Arthur och mig att lyssna till en debatt i parlamentet och sedan äta lunch med honom i medlemmarnas speciella matsal.

Det är inte lätt att uttrycka, vad själva parlamentsbyggnaden betyder för sydafrikanerna. Den är det allra heligaste. Parlamentet är vitare än vitt. På gatorna utanför och i affärerna möts svart och vit i sina dagliga göranden men inte i parlamentet. Där är det omöjligt att få se ett enda svart ansikte.

Servitörerna är vita, kockarna och städpersonalen är vita, t o m budpojkar är vita. När därför Arthur och jag promenerade in i matsalen, tystnade allt och alla omedelbart i ett fruset ögonblick.

Och när den första chocken gått över och vi slagit oss ned vid vårt bord, kunde man nästan se deras tankar: "Varför sätter man inte en skärm framför dem . . . eller visar dem till ett annat rum . . . eller gör nånting!" Men det var uppenbart att detta dilemma varit så oförutsett, att det inte fanns några föreskrifter för hur man skulle gå till väga.

Det dråpligaste i hela historien var att Arthur, som aldrig tidigare varit i Sydafrika, var helt omedveten om den uppståndelse hans entré hade förorsakat. Han skratade och pratade med servitören och märkte inte, att den stackars mannen var nästan stum av chocken. Det blev en väldigt trevlig måltid, tyckte vi alla.

Vi hade en rad enskilda sammanträffanden med journalister från alla läger, med vita politiker och svarta ledare. T o m Die Transvaaler, traditionellt afrikanerkonservatismens språkrör — och mera inpiskad än så kan man inte bli — hade ett foto av oss med bildtexten "Historiskt besök". Vår vänskap kallades "ett mirakel", och däri hade de rätt. Bara genom att vara tillsammans blev vi, vart vi än kom, exempel på Kristi förmåga att förvandla liv och att genom förvandlade människor förändra historiens gång, som vi hoppades.

17. Far och son

Utan tvekan mjuknade pappas inställning under dessa år. Han skulle troligen aldrig själv medge det, för han är politiker, och politiker brukar inte vilja medge varken misstag eller sinnesändring. Men under nära fyra års tid förde jag honom i kontakt med människor som såg saker och ting på ett annat sätt och som han annars aldrig skulle ha träffat.

De flesta premiärministrar är mycket isolerade från verkligheten, och pappa var inget undantag. Han träffade dem som hans rådgivare ansåg att han borde träffa eller sådana som han själv ville träffa — vanligtvis högerpolitiker. Det var t ex naturligt för honom att ta kontakt med Franz Joseph Strauss från Tyskland eller Jesse Helmes från USA, den sorts folk som skulle skaka hand med honom och säga: "Du är på rätt väg, gamle gosse, fortsätt med det." Det är en fälla, som de flesta politiker tycks falla i. De känner sig obehagliga till mods inför sådana som kritiserar dem. Det är mycket angenämare att vara med sina egna, som dunkar en i ryggen.

Men jag sammanförde honom i vart hem — där de kunde vara ostörda — med människor som hade en annan åsikt än han. De kom inte för att ställa honom mot väggen. Det skulle ha varit meningslöst för mig att komma dragande med oppositionen med sina slipade svärd. Pappa kunde få så mycket opposition han ville på den politiska arenan. Nej, dessa personer, som i stort sett alla var övertygade kristna, var mest intresserade av honom

som människa. De kom med kärlek till honom lika mycket som med sina åsikter.

Arthur var den förste svarte nationalist, som pappa någonsin hade träffat på tu man hand. Han hade mött dem vid konferensborden, där båda parter redan förberett sina ståndpunkter, utväxlat argument över bordet och sedan skilts åt — ungefär som två boxare som kommer in i ringen från sina omklädningsrum, boxas en rond och sedan var och en går till sin ringhörna. Men pappa hade aldrig verkligen samtalat med en nationalist. Det var också allra första gången, som en svart afrikan någonsin satt sin fot i vårt hem bara för att umgås. Pappas enda erfarenhet av dem grundade sig på politiska konfrontationer eller på herre/tjänare-relationen.

Att Arthur och hans fru Gladys kom till te var en revolution i sig själv. (Särskilt för mamma som är en tvättäkta sydafrikan!) Men de två männen slog sig ner och började helt enkelt prata med varandra. De trasslade inte in sig i några politiska tvistefrågor. Arthur kom inte med några dramatiska anklagelser eller krav. Han ville bara veta vem denne Ian Smith var. Varje uns av hat var borta ur honom, och pappa blev överväldigad av hans uppriktighet och mod.

Pappa avskydde gerillan. Han brukade offentligen kalla Mugabe för "satans apostel". Han hade ingen sympati eller förståelse för deras metoder eller åsikter. Trots detta sätter han uppriktighet och mod högre än alla andra egenskaper i sina medmänniskor, och i Arthur mötte han badadera.

När Kanoderekas hade gatt, satt vi kvar på verandan, medan ännu en tekanna stod och drog på korgbordet och hundarna dasade i hettan.

"Jag är väldigt tacksam, Alec, för att du tog hit Arthur

och Gladys. Om alla svarta nationalister var som han, skulle jag inte dra mig för att överlåta landets styre åt dem imorgon dag.”

Att pappa överhuvudtaget kunde tänka tanken att en svart afrikansk nationalist faktiskt skulle kunna styra landet, var bara det ett kolossalt genombrott! Jag minns, att jag bara satt tyst utan att veta vad jag skulle säga.

De träffades många gånger senare. Vad som träffade pappa var Arthurs öppenhjärtighet om sitt tidigare hat och sin beslutsamhet att nu undvika allt, som kunde skapa bitterhet. Att förstå den andra sidans synpunkter har inte alltid varit pappas starka sida, men trots det vet han omedelbart när han mött integritet i en annan människa, och han beundrade Arthur för hans.

Genom dessa år kom jag pappa allt närmare. Han tyckte naturligtvis, att jag var ganska dåraktig. Ibland gjorde jag honom utom sig, för det var omöjligt för honom att förstå, varför jag inte tyckte som han! Fastän han beundrar vad han kallar ”idealister”, tyckte han, att varken jag eller mina vänner hade fötterna på jorden. Vi var alltför blåögda för hans smak, inte tillräckligt pragmatiska. Vad han menade var naturligtvis, att vi inte tyckte som han! Men vi argumenterade alltid med varandra i all vänskaplighet och i en anda av familjekärlek, och det uppskattade jag mer och mer.

Pappa brukade säga om sig själv att han ”fruktade Gud”. Han anser, att hans fasta principer är grundade på Guds bud. De var en del både av hans miljö och hans uppfostran. Så även om han helt och fullt sympatiserade med vår överlåtelse till Jesus Kristus, tyckte han att vi gick litet för långt.

”Du förstår, Alec, jag tycker du litar alltför mycket på Gud”, sade han en kväll, när vi satt och pratade. ”Förstå

mig rätt nu, pojken min. Du vet att jag själv tror, men man kan inte vänta sig allt av sin religion och tro att den skall ordna allt. Livet har lärt mig, att det inte fungerar så.”

Ja, jag kunde kanske inte hjälpa honom ända fram till att förstå Kristi kraft, men hans uppfattningar höll på att förändras på viktiga punkter, antingen han själv medger det eller ej. Jag är säker på att hans samtal med Arthur och hans sympati för honom hjälpte honom att förstå Mugabe, när de möttes i all hemlighet omedelbart efter valet 1980. Det var ett möte, som fick djupgående konsekvenser för hela landet, eftersom det otvivelaktigt bidrog till att avvärja en militärkupp, som kunde ha störtat landet in i ännu ett långt och blodigt krig. De två kom vid det mötet oväntat att respektera varandra, och det skulle säkert inte ha skett, om inte pappa privat fått lära känna några remarkabla svarta män och kvinnor under åren närmast dessförinnan.

Det var faktiskt en överraskning för världen, när pappa i slutet av 1976 i TV lät landet veta, att han hade accepterat principen om svart majoritetsstyre. Det var långt före överläggningarna i Lancaster House, och ännu återstod några blodiga år, innan freden kom. Men det var ett första steg. Pappa hade ändrat sin ståndpunkt från att säga ”Inte så länge jag lever, inte på tusen år” till att säga ”inom överskådlig framtid”. Det var ett stort steg framåt. Senare berättade han för mig, att när han gjorde det där uttalandet framför TV-kameran, hade han känt Guds hand på sin axel.

De första åren med Arthur gjorde oss alla på sätt och vis mycket optimistiska, för vi upplevde att vår insats växte i styrka. Dels var det ett antal inflytelserika personer som lyssnade på oss, dels tycktes gräsrotternas entusi-

asm tillta. Och ändå var vår insats bara en droppe i havet. Det var som att försöka springa uppför en nedåtgående rulltrappa.

Den allmänna situationen förvärrades dramatiskt. Diplomatiska lösningar kom till korta vid den ena misslyckade konferensen efter den andra. Konferensen vid Victoria-fallen 1975, i Genève 1976, de engelsk-amerikanska förslagen 1977 — alla slutade i en återvändsgränd.

Samtidigt ökade antalet döda från i medeltal åtta till trettio per dag. Många fler sårades eller blev hemlösa. Historier om fruktansvärda grymheter sipprade ut — grymheter som begåtts av båda sidor. Frukten för att förlora kontrollen över händelseförloppet växte. Civila fick lida i korselden mellan säkerhetsstyrkorna och gerillan. Ibland kom det till öppen strid också mellan gerillastyrkor, som konkurrerade med varandra. Vägen låg öppen för ett kaotiskt fritt fram för alla. Gerillan kunde slå till mot en afrikansk by för att våldta, plundra, mörda, ta gisslan bland byborna och tvinga dem att skaffa fram mat. Följande dag kom de vita säkerhetsstyrkorna och torterade byborna för att tvinga fram information. Fasorna hopade sig på varandra.

18. Elisabeth

Elisabeth var annorlunda. Jag träffade henne första gången bara några månader efter det att jag lärt känna Arthur. Det var på en ungdomskonferens i Schweiz på ett ställe som heter Caux ovanför Genève-sjön. Där ligger det ett internationellt centrum för moralisk upprustning. Vi var ett hundratal som hjälpte till att förbereda konferensen och hade delats upp i mindre grupper på ungefär 30 vardera. Vår grupp var ansvarig för utspisningen. Vi skulle göra upp menyer och laga maten ibland. Vi dukade borden och serverade vid måltiderna samt organiserade självserveringen. Vi träffades också på morgnarna som en samtalsgrupp, än för att be och studera bibeln, än för att diskutera olika sociala och politiska frågor.

Redan från början skilde sig Elisabeth från mängden, inte bara för att hon var vacker, vilket hon var, utan därför att hon utstrålade en sådan underbar frid. Det är svårt att finna ord för det, men jag tyckte om allt i och kring henne helt enkelt. När hon yttrade sig i samtalen, kände jag mig som ett med henne på något sätt. Det var någonting i henne, som gav mig en känsla av harmoni och samhörighet.

Och det var allt. Inget bländande fyrverkeri, inga strålar av ljus. Vi hade ingen intim tête-à-tête — jag minns faktiskt inte att vi pratades vid särskilt mycket överhuvudet. Men medan jag iakttog henne och lyssnade på henne, växte övertygelsen så småningom i mig, att henne var det något speciellt med.

Sedan kom hela svärmen av ungdomar farande, flera hundra — med sina vandrarskor, sina transistorradios, sina förväntningar, sina problem och sina krav.

De kom från alla delar av Europa, och bland dem fanns en del väldigt söta flickor, det skall inte förnekas. Men trots det blev Elisabeths närvaro som en levande röd tråd i mitt liv under alla de intensiva dagar och veckor som följde. Och så en morgon var hon borta.

Ungdomskonferensen var över, och de flesta deltagarna hade rest hem och lämnat de ansvariga att planera för nästa konferens. Jag hade tagit för givet, att Elisabeth liksom många av oss skulle vara där hela säsongen. Men den dagen kom hon inte till morgonsamlingen.

Jag höll utkik efter henne överallt under hela dagen i hopp om att hon skulle komma in i rummet eller nerför trappan. Men hon kom inte. Frampå eftermiddagen blev jag verkligen orolig. Jag gick ner till postkontoret för att hämta min post, och när jag tittade i hennes fack, låg där ett brev till henne. Det lugnade mig. Hon skulle säkert vara tillbaka snart. Kanske hon var ute bara för dagen. "Jag kan ta det där brevet", sade jag till postfröken så nonchalant jag kunde.

"Bekymra dig inte", sade hon och såg knappast upp från vad hon höll på med. "Hon har åkt tillbaka till Norge. Jag eftersänder det till henne."

Tillbaka till Norge? Tillbaka? Det kunde inte vara sant. Det var rena förolämpningen. Hur kunde hon resa tillbaka? Jag som hade föreställt mig hela sommarens oändlighet framför oss. Jag hade tagit för givet att vårt förhållande skulle fortsätta att gro och växa som i en enda oavbruten dröm. Hur kunde den här flickan bara ge sig av så där mitt i det hela? Jag blev nästan arg.

På kvällen skrev jag ett långt brev, där jag öste ut alla

mina förvirrade och våldsamma känslor för henne — och det var ett säkert tecken på att något var i olag, för jag lyckas vanligtvis inte få ihop till ett vykort ens. Hennes svar kom omedelbart. Hon skrev rakt på sak och utan att lämna minsta rum för tvekan, att hon inte kände någonting alls för mig.

Jag blev fullständigt tillplattad, tillintetgjord. Hela det praktfulla sandslott jag byggt upp i tankarna sköljdes bort som av en våg. Jag tror inte jag någonsin kommit ner på jorden igen med en sådan duns. Det var som att falla ner från tionde våningen. Hennes brev gav mig inte skymtet av ett hopp. Det var som om en tändsticka hade blivit släckt med en brandslang.

Omtumlad som av en hjärnskakning tog jag mig till stationen och hoppade på nästa tåg till Genève. Dit anlände jag halvtio på morgonen och letade mig fram till närmaste pub. Jag kom inte ens på tanken att be. Gud var långt borta, och det enda jag kunde tänka på var hur jag skulle döva smärtan. Jag gick från pub till pub och hällde i mig alla sorters öl, som fanns i stan. Genève passerade revy för mig från alla upptänkliga perspektiv, också rännstenens. Ett helt dygn visste jag inte var jag var.

Till slut vaknade jag på järnvägsstationen, där jag sovit på en bänk tillsammans med flera andra hippies och fyllbultar. I det kalla morgonljuset, med fruktansvärd baksmälla och diarré och utan pengar, fylldes jag av samvetsqual. Jag kände mig väldigt skuldmedveten och mycket ledsen. Lyckligtvis hade jag en returbiljett i fickan och pallrade mig iväg till tåget.

Jag kunde inte tänka mig att åka tillbaka till konferenscentret, inte direkt i varje fall, så jag ringde till John McCauley, som arbetade med l'Abri-stiftelsen i en dal längre bort. John och jag hade känt varandra länge och

hade minnen av hur vi med nöd och näppe klarat oss på den tiden vi knarkade — även om han aldrig varit lika vild som jag. Han ägnade sig också åt en kristen insats på heltid. Jag visste, att jag kunde anförtro mig åt honom med all min fruktansvärda plåga och mina samvetskval.

Han var en god vän. Vi promenerade, vi åt pizza på en liten italiensk restaurang, vi drack kaffe och vi bad. Jag kunde häva ur mig hela historien om Elisabeth, allt jag kände. Han talade med mig om Gud, minns jag, och hjälpte mig att få litet perspektiv på saker och ting. Men för det mesta lyssnade han bara, och det var jag väldigt tacksam för.

Och det var på sätt och vis alltihop. Upplevelsen under dessa två dagar hade varit så intensiv, att den verkade bedöva smärtan. Jag förstod, i varje fall med förnuftet, att det hela var över. Situationen var så hopplös, att jag helt enkelt raderade ut henne. Sommaren gick och livet gick vidare.

Två år gick under vilka jag tillfälligt var intresserad av ett par flickor, men inte seriöst på något vis. Jag hade mycket att göra med uppgifter, som tog hela mitt intresse. Mina känslor var fullt upptagna av kriget och resorna med Arthur.

Sommaren 1977 blev jag inbjuden till London vid tiden för drottningens 25-årsjubileum på tronen, först och främst för att vara med i ett TV-program. Plötsligt fick jag en ingivelse att återvända till Rhodesia via Schweiz för att hälsa på i centret, se vad som hände där och se om jag kunde vara till någon nytta några dagar. Inte för ett ögonblick tänkte jag på att Elisabeth skulle vara där. Det var länge sedan jag hade slutat tänka på henne.

Men där var hon. Så snart jag kom in i matsalen, fick jag syn på henne, och det mörka minnet vällde upp i mig.

Jag hejdade mig vid dörren ett ögonblick, och hon måste ha känt att jag var där. Hon tittade upp och jag såg, att hon också kände sig besvärad.

Av en händelse kom vi med i samma samtalsgrupp, och varje gång vi etablerade ögonkontakt tvärs över rummet kände jag, att det var mycket mer på gång bakom den snabba hälsningen. Det var som att tala med någon men hela tiden tänka på något annat samtidigt. Jag märkte, att hon tyckte det var lika svårt som jag, men jag visste inte varför. Mina känslor pendlade fram och tillbaka. Ett ögonblick trodde jag, att hon var besvärad därför att den där clownen från Afrika hade kommit tillbaka för att ställa till trassel igen. I nästa ögonblick undrade jag, om hon trots allt ändå kände någonting för mig.

När jag bad den kvällen, blev det helt klart för mig, att vi måste sortera ut det här. Vi måste finna något ställe, där vi kunde göra det. Det tog fyra dagar, innan jag kunde ta mig samman och be henne, och följande dag gick mitt flyg hem.

Vi hade kommit överens om att träffas i biblioteket, men det var för många andra där, så vi gick långsamt bort till stationen, där vi hittade en plats på järnvägs kaféet och beställde deras avskryvda kaffe. Och vi pratade.

Elisabeth berättade hela sin historia för mig. Första gången vi träffades, hade hon varit mycket förälskad i en annan. Han var en ung, hängiven pastor, och han ville gifta sig med henne. Mänskligt sett var det ett idealiskt parti. Elisabeth berättade, att hon helst av allt velat säga ja. Men när hon bett till Gud om det, hade hon känt, att hon skulle säga nej. Det hade inte varit lätt.

Jag förstod henne och var tacksam över att hon ville berätta allt det här för mig.

Sedan pratade vi mest om Afrika. Jag berättade för

henne om hoppet om en fredlig uppgörelse och om det arbete, som vi gjort bakom kulisserna. Jag talade om Arthur och om pappa och om inbördeskriget.

Mot slutet av kvällen hade kaffet kallnat, och mina ögon hade knappast lämnat hennes ansikte på hela tiden. Men vi kände oss båda så fria och lättade, att vi kunde se varandra i ögonen utan att behöva dölja våra känslor. Vi hade blivit vänner och kände trygghet i varandras sällskap. Vad mig beträffar visste både hon och jag, att jag var lika hopplöst kär i henne som någonsin. Hon var helt naturligt försiktig med att visa allt, som rörde sig i henne, men jag hörde henne ändå säga ord, som jag inte hade vågat hoppas på — att hon höll på att bli förälskad i mig.

Utän att veta vad den andre gjorde bad vi båda den kvällen. Vi lade våra liv villkorlöst i Guds händer. Och båda, var för sig, lämnade vi vår framtid till honom. När vi skildes åt följande dag, hade vi inte gjort upp några egna planer. Vi bestämde oss för att inte hålla kontakt med varandra på något sätt. Om Gud ville att vi skulle gifta oss, så skulle han ordna den saken. Om han inte ville det, skulle vi acceptera hans beslut. Vi hade överlåtit rätten till honom, och det var en obeskrivlig befrielse.

Jag reste tillbaka till Afrika och fördjupade mig i mitt arbete, helt övertygad om att Gud skulle låta mig veta hur det skulle bli med Elisabeth, när han var färdig att göra det. Och det hände också. Precis så.

Ungefär ett år senare var jag inkallad igen och satt en dag på markan. Krigstillståndet tyngde alla, och jag kände mig ganska nere. De andra killarna pratade om sina fruar och familjer. Plötsligt slog det mig: "Just det, jag skall söka upp Elisabeth!" Jag tvekade inte ett ögonblick, men jag visste inte var hon var, inte heller vad hon höll på med eller med vem hon var. Jag hade ju inte hört någon-

ting överhuvudtaget om henne. Hon kunde ju lika gärna ha gift sig med någon annan. Så fastän jag så klart kände, att Gud ville jag skulle söka upp henne, hade jag ingen aning om var hon fanns eller vad hon gjorde.

Så snart som möjligt åkte jag in till stan och köpte en flygbiljett till Europa. Jag minns, att jag tyckte det var en ruskig massa pengar att punga ut med bara på en "känsla". Men jag bestämde mig i alla fall för att resa till konferenscentret, för det var där vi alltid hade träffats. Jag antog, att hon skulle vara där nu också.

Tre veckor senare satt jag på planet till Schweiz, övertygad om att jag skulle promenera rakt på henne och att hon skulle sitta där och vänta på mig. Men jag hade fel. När jag äntligen kom fram, var hon inte där.

Jag väntade i två veckor, iakttog varenda en som kom in genom dörren, väntade i entréhallen på varje buss med nyanlända. Hon kom inte. Jag trodde inte det var sant. Skämtade Gud med mig?

Till slut blev jag ganska förtvivlad och sökte upp Jens, den ende som jag visste kände Elisabeth väl. Tvärtemot min instinkt berättade jag hela historien för honom. Han lyssnade mycket tålmodigt utan att ens en ryckning i mungipan förrådde, att Elisabeth berättat hela historien för honom ett år tidigare. När jag till slut hade talat färdigt, rådde han mig att skriva till henne och berätta vad jag kände. Han tyckte inte det var just att utsätta henne för ett frieri utan förvarning.

Men det gick inte att skriva. Brevskrivning har aldrig varit min starka sida, och hela historien höll på att bli mer än jag kunde klara. Jag hade trott fullt och fast, att Gud sagt åt mig att resa till Europa. Jag hade spenderat en liten förmögenhet på flygbiljetten. Att då bara skicka ett brev verkade helt fel. . . Jag var trött på det hela. Jag

minns, att jag muttrade till Gud: "OK, OK, jag har haft trevligt. Våldigt roligt och nu reser jag tillbaka till Afrika." Jag ilsknade till, slog igen dörren till framtiden och beredde mig på hemresa.

Min biljett från Schweiz gick via London, så jag tog mig ut till flygplatsen i Genève, färdig att ta nästa flyg. Jag skulle inte behöva vänta länge, eftersom det vanligen går åtta, nio flyg dagligen till London. Nu gick det inte bättre än att jag missade det första och alla de andra var redan fullbokade. Jag måste vänta till nästa dag.

Vilket elände! Jag ringde till en god vän, som jag kunde få övernatta hos, lämnade bagaget på flygplatsen och började ströva omkring på måfå i stan. Tankarna gick tillbaka till den dag för tre år sedan när jag också försökt glömma och få tiden att gå.

Vid den tredje koppen kaffe kom jag på idén att ringa till henne. Sista chansen, ett sista försök. Jag väntade mig inte, att hon skulle vara hemma, och hade inte alls tänkt igenom, vad jag skulle säga.

Jag hittade en lugn telefonhytt och slog numret. Att ringa utlandssamtal i Europa är ganska hiskligt. Man lyfter bara på luren, slår numret och vips ringer det i Norge, Sverige eller på Island. Problemet är bara, att man inte vet vad alla signalerna betyder. De låter alla olika, och jag var säker på att jag hade fått upptaget-ton, när en kvinna svarade på norska någonting, som jag tog för att vara "hallå".

"Hallå", sade jag och kände mig ganska dum. "Kan jag få tala med Elisabeth?"

"Ja, det är jag, Alec. Jag väntade mig, att du skulle ringa."

Jag var tre dagar i Oslo med Elisabeths familj, och väntade. Samma dag jag ringde, hade hon drömt, att jag

skulle ta kontakt med henne. Men hon hade inte fått veta i drömmen, vad hon skulle säga! Under tre långa dagar gick och gick vi och pratade och pratade.

Jag skulle inte ha tvekat ett ögonblick att gifta mig på fläcken, men Elisabeth ville vara helt säker på att vi hade Guds välsignelse. Jag återvände varje kväll till hennes kusiner. De gav mig te och cornflakes, innan jag gick och lade mig, och iakttog mig i smyg, medan mitt hopp flämtade och dog på nytt.

Gud leder en ofta till den punkt, där man överlåter allt till honom, innan han ger en vad man längtar efter. Det är delvis för att hjälpa en förstå, att lydnaden måste vara starkare än längtan. Så var det med mig i varje fall. Den fjärde morgonen gav jag Elisabeth tillbaka till Gud igen, en gång för alla. Jag hade kommit dithän, att jag också var beredd att acceptera ett nej från honom. Jag visste, att min kärlek till Gud och min önskan att tjäna honom var starkare än min längtan efter Elisabeth. Men den vissheten gav mig ingen glädje. Jag ville ju så gärna gifta mig med Elisabeth. Jag älskade henne och ville ha henne, men till slut gav jag upp tanken på henne.

Hon skulle komma den morgonen, och när jag hörde henne vid ytterdörren, stålsatte jag mig för att kunna säga henne vad jag kommit fram till. Hon kom in och såg underbar ut.

"Det är något jag vill säga", sade jag för att få det överstökad så fort som möjligt.

"Ja", sade hon, "jag har också något att säga."

Något måste ha hejdat mig. "Börja du", sade jag.

"Nu vet jag, vad jag skall säga, Alec. Det är ja."

Det förvanar mig fortfarande, att två människor, med så olika bakgrund och uppfostran och som visste så lite om varandra, kunde känna sig så ett med varandra. Men

våra liv har passat ihop som bitarna i ett pussel, och den bild som framträder alltmer verkar så riktig.

Om jag överhuvudtaget tänkt på äktenskap, innan jag träffade Elisabeth, så skulle det ha varit med någon från mitt eget land — eller på sin höjd från England — och med någon vars bakgrund jag hade kunnat förstå och identifiera mig med. Men en norska! Ändå förstår vi varandra på ett sätt, som fortfarande får mig att häpna.

Att ha måst vänta och lita på Gud var väldigt viktigt för oss. Vi känner, att vårt äktenskap är rotat i hans vilja. Vi vet, varifrån vi kommit och vart vi är på väg. Varken för Elisabeth eller mig finns det någon bakdörr att smita ut genom. Vi kan inte lämna varandra. När svårigheterna infinner sig — som de gör i de flesta äktenskap — då kan vi lita på att Gud kommer att lära oss och leda oss igenom dem.

Vi gifte oss i Oslo den 9 juni 1979. Efter några veckors smekmånad bland fjordarna och skogarna och tillsammans med massor av släkt och vänner packade hon sina få tillhörigheter och flyttade sitt liv till Afrika och till mig.

19. Det bittra kriget

Krig förändrar alla. Liksom alla unga vita blev jag inkallad regelbundet. För de flesta vita var det en ganska fruktansvärd tid. Vi var omväxlande inkallade sex veckor och hemma igen sex veckor. Detta pågick i årtal och fick förödande konsekvenser för mångas hem- och arbetsliv. En del unga rhodesier, som fått sina studier avbrutna på det här sättet i årtal, kunde aldrig fullfölja dem. Familjelivet utsattes för en konstant press, eftersom kvinnorna måste klara sig utan sina män under ofta mycket svåra omständigheter, och sedan anpassa sig emotionellt igen, när männen återvände. Alla levde dessutom i en konstant fruktan, som genomsyrade familjerna och alla personliga relationer.

Eftersom jag arbetade tillsammans med svarta nationalisterna, som jag kände djup tillgivenhet och respekt för, blev dessa inkallelseperioder en riktig mardröm för mig. Vapenvägran accepterades inte. Om jag ändå hade vägrat, skulle jag ha fängslats och därmed satts ur spel. Det skulle ha inneburit slutet på det arbete, som Arthur och jag höll på med.

Jag hade också blivit så full av regeringens propaganda, att jag trott på den i början av kriget, innan jag lärt känna Arthur. Den utmålade nationalisterna som rena marxister. Mugabe själv hade förresten gjort klart, att han var en övertygad marxist. Och hur skulle vi, som bara sett gerillasoldater i fält, kunna tro något annat. Och därför hade jag trott, att jag som kristen kämpat för en rättvis sak.

Det var först när jag lärde mig mer och mer av Arthur, som jag började genomsåda alla dessa klichéer. En "marxistisk terrorist" anser sig de flesta människor ha rätt att hata. Vi uppmuntrades att inte känna någon ånger över att döda sådana. Men när man inser, att den som man dödat är en nationalist, en landsman, en rhodesier som man själv, som gripit till vapen för att uttrycka sin vrede och rätta till allt som är fel, därför att han är frustrerad och alla andra möjligheter är stängda — då ter sig allt helt annorlunda.

Ju mer jag lärde mig av Arthur, desto svårare blev det. Gerillaarmén bestod ju till största delen av svarta afrikaner som slogs för sin frihet. Visst fanns det marxister bland dem, men de allra flesta slogs för sin frihet och sitt egenvärde, inte för marxismen.

Den som aldrig varit i krig kan knappast föreställa sig hur det känns att veta, att en fiende kanske lurar bakom nästa backkrön i väntan på att knäppa en. De är beväpnade till tänderna med de modernaste gevär och handgranater. De kommer inte att ta reda på sin motståndares politiska övertygelse innan de trycker av. Där finns ingen tid att slå sig ner och filosofera och att börja diskutera pacifismens för- och nackdelar. När striden väl börjat, blir det bara en fråga om "vi eller dom". De är "fienden". Instinktivt vill man behålla livet och man utvecklar samma skarpsinne som vilken annan jägare eller vilket annat villebråd som helst. Det är det som gjorde kriget så ytterligt förvirrande, både moraliskt och emotionellt.

När jag kom hem igen brukade jag träffa några av gerillans män i Arthurs kyrka. Och vi kunde talas vid om problemen. Alla hade samma känsla av att verkligheten blivit satt på undantag och att vi höll på med ett fasansfullt spel, som fått makten över oss. Många av dem

hatade också våldet, fastan de var övertygade om själva saken. Men de skulle också ha kallats förrädare och troligen dödats, om de vägrat att slass. Vi var alla offer för vår egen propaganda, insnärjda och förvirrade av den.

Arthur brukade be med oss, innan vi återvände till bushen — inte att Gud skulle hjälpa endera sidan att vinna men att han skulle skydda och bevara oss. Det var allt vi kunde göra — be för varandra. Sedan tog vi upp gevären igen och fortsatte den hjärtskärande och makabra charaden. Sanningen är att i krig förlorar alla parter.

Ju längre tiden led, och ju mer jag förstod av vad som pågick, dess djupare blev min egen inre konflikt. Det tar lång tid och är en plågsam process att genomskada den propaganda, som man utsätts för, liksom de falska känslor, som själva kampen väcker i en. Men ju mer jag tvingades bekämpa de människor som jag sökte försoning med, dess mer växte min vilja att försöka bidra till en ny förståelse mellan de båda sidorna. Så ofta jag fick tillfälle, talade jag med dem jag hade omkring mig om försoningens möjlighet och gav dem de nya perspektiv som Arthur hade visat mig på. Många av dem hade varit enrollerade i årtal, och de flesta av dem hade aldrig fått höra den andra sidans bevekelsegrunder. Men ju längre kriget pågick, desto villigare blev de att få veta. De hade naturligtvis läst i tidningarna om det arbete, som Arthur och jag gjorde. Och de förstod, att det inte var några lätta saker. De hade varit med mig, när mina vänner blivit skjutna, när de fallit framför mig blödande. De visste, att talet om försoning inte var några lösa fraser.

Det fanns vissa sidor av kriget, som jag aldrig kunde acceptera eller glömma. Jag kommer ihåg en gång, när vi fått order att skjuta en tvåårig pojke. Han hade gett sig ut

på ett område, där det var förbjudet att vara, men han var alltför skräckslagen för att lyssna på oss. Mina kompisar höjde gevären och sköt. Inte jag. Jag kunde inte, och inför en krigsrätt skulle jag inte haft svårt att förklara varför.

Under tiden växte världsupinionens tryck på pappa att göra upp med ANC. Våra grannländer, Zambia, Tanzania och Moçambique blev alltmer involverade, när gerillakriget spridde sig över deras gränser. Alla fruktade, att det skulle urarta till ett regelrätt blodbad i hela Afrika, där öst och väst båda skulle försöka kapa åt sig så mycket av kakan som möjligt. (Det gällde inte bara engelska och amerikanska intressen. Nkomos styrkor i Zambia stöddes militärt och ekonomiskt av Sovjet och senare av Kuba, och Mugabes styrkor i Moçambique fick hjälp av kineserna.) Krigslagarna rådde i de flesta delar av Rhodesia, och gerillan tillämpade alltmer sofistikerade och förödande metoder.

Mugabe och Nkomo hade närmast sig varandra och bildat Patriotiska fronten, som var en ganska lös allians. Deras olika personligheter och ideologiska motsättningar orsakade dock sprickor i den bräckliga vänskapen. Mugabe ogillade Nkomos beroende av Sovjet, och själv var han mycket mera ideologiskt medveten än denne. De flesta ansåg nog, att Nkomo var en man som kunde köpas. Men vad man än tyckte om Mugabe, så visste alla, att det inte gick med honom. Nkomo hade de bättre soldaterna, men Mugabes män var bättre skolade i agitation. Om nätterna samlade de folket i byarna, förklarade vad de höll på med och indoktrinerade dem med sina idéer. Tillsammans var Mugabe och Nkomo inga lätta motståndare.

Inför denna konsoliderade opposition uppnådde pap-

pa och biskop Muzorewa till slut en överenskommelse om en övergångsregering, som skulle leda till svart självständighet den 31 december 1978.

En övergångsregering, som kom att kallas det exekutiva rådet, skulle etableras genom att pappa skulle överlämna makten till biskop Muzorewa. Parlamentet skulle man inte ändra på. Den enda skillnaden var att nio ministerposter skulle delas upp på två personer vardera, en svart och en vit med gemensamt ansvar, istället för att som dittills innehas av en person. Men det militära överkommandot behöll de vita åtminstone tills allmänna val hade hållits vid jultiden. Med bister uppsyn undertecknade pappa överenskommelsen tillsammans med Muzorewa den 3 mars.

20. Den vite mannens marionett

Vår glädje blandades med tvekan. Vi åkte upp och ner som en jojo mellan förväntningar och förtvivlan. Så många tidigare lovande planer hade inte lett till någonting: överläggningarna på slagskeppen Fearless och Tiger, Alec Douglas-Home avtalet. Men en del trodde faktiskt att detta var början till slutet av det vita minoritetsstyret. Och några av oss — bland dem Arthur och jag själv — jublade, även om glädjen blev kort. De svarta vi talade med började våga hoppas. Mot bakgrund av tidigare erfarenheter hade de alla skäl till misstänksamhet, eftersom ingen av de vitas planer dittills tagit någon hänsyn till dem. Arthur, som nu var kassör för ANC, utsågs också till ordförande för den kommitté, som skulle hålla kontakten med gerillan. Han var ofta ute i bushen, ofta med fara för eget liv, för att uppmuntra dem att acceptera 3 mars-avtalet. Och många av dem var redo att lägga ner vapnen i hopp om att målet skulle vara nått.

Utanför landets gränser möttes 3 mars-avtalet med mycket mindre entusiasm. Patriotiska fronten, som inte alls blivit konsulterad, avvisade det som en kapitulation. Detsamma gjorde resten av världen. England och USA kunde inte acceptera det. Inte heller FN:s säkerhetsråd eller OAU och grannländerna. Och efter några veckor måste också vi acceptera verkligheten.

Orsaken till att vi delvis blev lurade var, att den nya

regeringen, utåt ledd av biskop Muzorewa, till en början vidtog till synes positiva åtgärder. Rasbarriärerna i vardagslivet bröts ner i vissa fall. Man fick inte längre vägra att servera människor på grund av deras hudfärg. Hotel- len skulle vara öppna för alla medborgare. Fler afrikan- ska barn fick tillträde till vita skolor. Bannlysningen av Nkomos och Mugabes partier (ZAPU och ZANU) åter- kallades, politiska fångar frigavs, regeringen utfäste sig att de s k strategiska byarna skulle upphöra. Dessa be- fästa byar hade fungerat som ett slags husarrest för by- bor, som antogs behöva bli skyddade mot gerillan. Am- nesti utlovades för alla gerillasoldater, som gav upp kam- pen.

Men det visade sig snart, att allt inte var så bra som det såg ut. Nya lagar antogs, som skulle avskaffa diskrimine- ringen ifråga om jordäggande, bostäder, undervisning och sjukvård. I själva verket ersattes denna av en annan form av diskriminering, som grundade sig på ekonomisk status istället för som tidigare på ras. Nu var det inkomsterna som avgjorde, inte hudfärgen, men i Afrika är det natur- ligtvis sak samma.

Det blev också klart, att det inte skulle bli något seriöst försök att lämna över makten.

Inga afrikaner befordrades till högre ämbeten. Det militära kommandot låg fortfarande i händerna på de vita. Måttet rågades, när Byron Hove avskedades efter bara en månad i tjänsten som en av de två justitiemi- strarna.

Byron Hove var nära vän till Arthur och hade ibland deltagit i "samvetsministärens" sammankomster. Han var en mycket begåvad ung advokat. Glädjen var stor, när han fick sin post i regeringen. Efter bara några veckor där påpekade han i ett tal, som efter omständigheterna

var mycket hovsamt, att utnämningarna av afrikaner inom rättsväsendet och polisen borde påskyndas. Dittills hade inga afrikaner kunnat bli befäl inom poliskåren, även om de tillhört den i 30 år. Inom rättsväsendet var det ytterst få afrikaner, som beklädde högre poster.

Hoves förslag framkallade ett åskväder av vit vrede. De vita var förfärade. Polis- och rättsväsendet tillhörde de vitas utvalda maktsfärer, och det var ett helgerån att bara tänka sig större svart inflytande inom dem. Pappa gjorde klart för Muzorewa, att Byron Hove måste gå, och Muzorewa vidarebefordrade detta till Byron Hove. Därmed försvann sista resten av vårt förtroende för Muzorewa som ledare i det svarta Afrika.

Arthur rapporterade, att kontakterna med gerillan upphört omedelbart. Det stod klart för dem och för de flesta svarta, att det var de vita som fortfarande höll i tömmarna. De anklagade biskopen för att vara Rhodesiska frontens nickedocka.

Allt detta var sorgliga och bittra erfarenheter. Muzorewa hade varit den utan tvekan populäraste politikern i landet just då. Han hade haft både svartas och vitas förtroende. Om han bara visat, att det var han som styrde och att han siktade på verkliga förändringar, skulle han ha behållit sitt stöd. Men alla började inse, att han varken kontrollerade situationen eller hade den nödvändiga passionen för social förändring. Jag har ofta frågat mig, om det var makten som korrumpade honom så snabbt. Det verkade, som om han nöjde sig med att bli premiärminister. Han saknade lidelse för sitt folk.

Muzorewa misslyckades kapitalt med de båda saker, som främst krävdes för att visa, att han var den verklige ledaren för sin regering och att de svarta kommit till makten: att få sanktionerna hävda och ett stillestånd

undertecknat. England vägrade att erkänna varje avtal, som inte inbegrep Patriotiska fronten, och därför kunde England varken erkänna interimregeringen eller upphäva sanktionerna. Avskedandet av Byron Hove blev ännu en förolämpning mot afrikanerna och underbläste bara deras kampvilja, motsatsen till att få slut på kriget.

Ett trappstegs enda uppgift är att bli trampat på. Det är lätt att kalla Muzorewa förrädare, men i sanningens namn ska sägas, att Rhodesia aldrig skulle ha kunnat ta steget direkt från Ian Smith till Robert Mugabe. Det var nödvändigt med ett mellanstadium. Muzorewa var den förste svarte, som de vita kunde sätta sin lit till, och därmed blev han detta mellanled. Han spelade en väsentlig roll i utvecklingen mot ett nytt Zimbabwe. Men just då hade vi inte några höga tankar om honom.

Ett annat resultat av Hoves avskedande var, att Arthur sparkades ur partiet. Han hade börjat bli ett hot mot Muzorewa, därför att han ansåg, att biskopen borde söka samarbete med Nkomo och Mugabe likaväl som med pappa. Det förslaget togs inte nådigt upp av den man, som fruktade politiska rivaler. När Hove sparkades, protesterade Arthur kraftigt hos Muzorewa, och det var droppen som fick bägaren att rinna över i ett förhållande, som blivit alltmer spänt. Arthur kastades ut huvudstupa, men för honom var det snarast en lättnad. Det gjorde honom fri att arbeta med alla parter och att försöka sammanföra dem i ett nytt fredsinitiativ. Det var mycket nära, att det hade lyckats.

Vi hade det mycket svårt hemma under den här perioden. Jag försökte förklara för pappa, vad som höll på att ske och hur allvarligt avskedandet av Hove hade påverkat folkets förtroende. Men pappa ville inte lyssna på det örat. Ingenting av det jag sade tycktes finna gehör hos

honom. Han spelade sitt eget spel. Han stödde biskop Muzorewa, därför att han förstod, att denne var ett svagt kort. Och pappa var först och främst inställd på att skydda de vitas intressen. Han kunde vara ganska säker på att ingenting, som väsentligt skulle ändra på status quo, skulle företas av biskopen.

Det var inte bara Arthur som ville, att de olika parterna skulle mötas. Från hela världen utövades påtryckningar på interimregeringen att samla alla parter till överläggningar, men pappa ville inte möta Mugabe, som de flesta betraktade som ärketerroristen framför andra. Men han mötte i varje fall Nkomo i all hemlighet i syfte att försöka övertala denne att återvända till Rhodesia som ny medlem av regeringen. Men där hade han ingen framgång. Den här gången ville inte Nkomo ge efter utan Mugabe. Alla förhoppningar om ens inledande samtal med Patriotiska fronten strandade efter "Viscount-massakern".

Den 3 september sköt Nkomos trupper ner ett rhodesiskt inrikesflyg av typ Viscount på väg från Kariba till Salisbury med en rysk Sam 7 värmesökande missil. 38 av besättningen och passagerarna dog vid kraschen. 18 överlevde. När dessa stapplade fram genom bushen, chockade och sårade, sköt gerillan ned dem en efter en, kvinnor och barn. Bara åtta fick behålla livet.

De vita fylldes av avsky. Med växande förtvivlan märkte vi, hur hatet och kraven på hämnd, som vi arbetat så hårt på att skingra, bröt fram igen. Säkerhetsstyrkorna hämnades genom att anfälla Nkomos genomgångsläger i Zambia. Mer än 300 människor dog och mer än 1 500 rapporterades skadade.

Krigets grymhet blossade upp på nytt med förnyad styrka. När sommaren kom, räknade man med att nära

10 000 svarta hade anslutit sig till gerillan. Kriget kostade landet 500 000 pund om dagen.

Nu blev också äldre män inkallade — alla under 50 — och planer på att inkalla också svarta utarbetades. På landsbygden, som kontrollerades av gerillan, höll allt på att falla samman: inga skatter betalades, kommunala myndigheter upphörde att fungera, skolor och missionsstationer tvingades slå igen. Jordbruket led stora avbräck, vilket fick svåra följder, och det veterinära arbetet eftersattes så kraftigt att 500 000 nötkreatur dog det året — en förlust på omkring 30 miljoner pund.

Gerillan började framför allt angripa skolor och isolerade vita gårdar. Det blev inledningen till en ny, olycksbådande utveckling. En del gerillasoldater deserterade från de stora gerillaenheterna, som splittrades i mindre grupper. De bildade egna, privata arméer, som skrämde den svarta landsbygdsbefolkningen för att få stöd och härjade vilt på måfå, som det passade dem. Situationen var kaotisk.

Alla hade nu förlorat allt hopp om interimregeringen. Det förvånade oss inte det minsta, när pappa lät meddela att något majoritetsstyre trots allt inte skulle införas 31 december.

Vår "samvetsministär" träffades allt oftare, ju svårare läget blev. Vi trodde fortfarande på att Gud måste ha andra lösningar för vårt land, men vi bad under mycket större vånda. Arthur fortsatte med sina gudstjänster för alla, och stödet från folket växte, trots eller kanske snarare på grund av att många av oss nu själva förlorat familjemedlemmar och vänner.

21. Dödad för sanningen

Arthur förföljdes av tanken på allt dödande. Han började drömma om pojkarna i bushen och deras kamp. Han älskade dem och kunde inte glömma att det var han som till att börja med hade valt ut dem och uppmuntrat dem att ge sig iväg dit. Det enda som upptog honom var önskan att finna ett sätt att få slut på kriget. Gång på gång kom han tillbaka till detta: "Vårt folk har lidit för mycket, vårt folk har lidit för mycket."

En dag var några av oss, svarta och vita, samlade för att be. Vi talade om fruktan. Hur man kan undgå att styras av fruktan i ett krig? Fruktan påverkar ens omdöme. Det förlamar en, så att man inte kan göra det goda, ens om man vill.

Plötsligt sade Arthur, helt apropå tycktes det, att han fått en idé. Han tänkte ta sig över gränsen både till Zambia och Moçambique för att träffa Nkomo och Mugabe och försöka förena dem i ett nytt fredsinitiativ.

Vi blev stumma av förvåning. Kriget var inne i ett oerhört våldsamt skede. Båda sidor var oböjliga i sin desperation. Tanken att Arthur skulle ta sig genom fronten för att samtala i all vänlighet verkade löjligt farlig. Vad skulle det tjäna till?

"Vad kan du säga till dem, Arthur? Och vad tror du att du kan uppnå, som ingen annan lyckats med?"

Men Arthur var orubblig. Han kände sig kallad av Gud att sammanföra dessa två män och få dem att starta fredsförhandlingar med interimregeringen.

Jag minns, att han sade: "Hur ska man kunna bli vän

med sin fiende, om man inte ens träffas?" Han kände, att det var han som måste få alla dessa fiender att mötas för att diskutera vad de hade gemensamt och för att få dem att förstå, att folket fått nog av lidande. Jag var lika orolig för honom som alla de andra.

"Men Arthur, det är alltför farligt. Du riskerar att dödas redan på halva vägen. Och som död kan du inte göra något. Det löser inga problem."

"Käre Alec", sade han leende och vände sig mot mig, "jag är inte rädd för att dö. Alla ska vi dö någon gång. Det som betyder något är vad vi lever för, när vi dör."

Under de följande dagarna gjorde vi vad vi kunde för att få honom på andra tankar, Hugh, Henry och jag, men ingenting bet på honom. Gud hade sagt åt honom att försöka, sade han, så han måste ge sig iväg.

Så småningom fick vi litet nyheter. Arthur hade tagit sig till Lusaka, och Byron Hove hade flugit från London för att möta honom där. Tillsammans hade de talat med ledarna för Nkomos folk, som tagit emot dem med öppna armar. ZAPU-ledarna i Lusaka hade mycket litet kontakt med dem som levde inne i Rhodesia och var ivriga att få så exakta nyheter och informationer som möjligt.

Det var svårare att få kontakt med Mugabe. Först sände han en av sina bästa män till Lusaka för att testa Arthur, och först när denne bestått provet lät han honom träffa Simon Muzenda, sin näre medarbetare, senare vice premiärminister.

Gerillan gjorde det inte lätt för honom. Arthur hade just passerat de 50, men trots det ville de pröva vad han gick för. Så han fick gå genom bushen hela natten i samma takt som de vältränade soldaterna, och de förväntade sig, att han skulle klara av strapatserna. Han tog ut sig för att hålla jämna steg med dem, samtidigt som han

hela tiden talade om sina känslor för situationen i landet och sin syn på hur kriget skulle föras till ett slut. Efter allt detta flög han tillbaka till Salisbury, sjuk och utmattad, där han fick läggas in på sjukhus.

Men han tyckte, att det varit mödan värt. Han hade mött en stor leda bland männen. De var alla trötta på att slåss och desillusionerade av de ständiga diplomatiska låsningarna. De välkomnade alla allvarliga försök att få slut på kriget. Arthur kände på sig, att han skulle kunna arbeta tillsammans med dem, men han visste också, att deras tillit innebar en fara för hans eget liv. Både Muzorewa och pappas parti var nu mycket misstänksamma mot honom efter hans framstöt in i fiendens läger.

Jag besökte honom flera gånger på sjukhuset. Vad som framför allt levde i honom var känslan av att det brådskade med att föra fredsinitiativet vidare. Han sade, att han måste träffa både Muzorewa och pappa och berätta om stämningarna bland gerillan och de chanser han såg till en överenskommelse.

"Du tar stora risker", sade jag till honom. "Pappa kommer att ta emot dig, det vet du, men Muzorewa är inte särskilt vänligt inställd mot dig just nu. Han har angripit dig i radio sista veckan. Du är ytterst misstänkt nu."

"Jag vet", svarade Arthur och log, dels åt själva tanken och dels åt min uppsyn, som måste ha varit mycket bekymrad. "Bror Alec", sade han.

När han blivit bättre, träffade han pappa. Jag var inte med under samtalet, men jag vet, att de nådde ett samförstånd, innan de skildes åt. Pappa sade, att han instämt i allt Arthur sagt och lovat honom sitt stöd för de nya fredstrevorna. Och det var inte litet, eftersom pappa dittills vägrat att ens tala om Mugabe.

Trots vår fruktan och var avrådan hade Arthur alltså lyckats vinna förtroendet hos tre av de fyra ledare, som bekämpade varandra. Ingen annan hade dittills uppnått ett liknande resultat. Vi började hoppas igen. Kanske Arthur skulle lyckas med att sammanföra de män, som tidigare vägrat att träffa varandra. Om det var någon, som hade både tro och karisma nog att lyckas förena de oförsonliga, så var det Arthur, som i sin känsla för landets behov lyckats övervinna så mycken bitterhet i sitt eget liv. När tiden var mogen, skulle han säkert också få kontakt med Muzorewa.

Sent en kväll i mitten av december, när vi var samlade kom Arthur. Vi märkte med ens, att han inte var sig lik på något sätt. Hans skägg var borta, skägget som varit hans kännetecken som afrikansk nationalist. Mitt sista minne av honom är hans skratt, när han såg vår reaktion.

Han strök sin renrakade haka och sade: "I år vill jag fira en stilla jul och tänka igenom vad jag mera behöver bli kvitt i mitt liv för att kunna bli mera lik Kristus."

Följande dag var den 18 december. Senare fick vi veta, att två unga afrikaner kommit till hans hem och bett att få träffa honom.

"Var försiktig, pappa", hade hans son sagt, som inte gillat deras uppsyn. "Jag litar inte på de där killarna."

"Lugn, lugn, Noble", svarade Arthur småleende och klappade honom på axeln. Sedan gick han mot grinden, där pojkar väntade. Gladys stod i dörren och såg honom gå.

De båda unga männen bad Arthur köra dem till hans kyrka. Vi fick aldrig veta under vilka förevändningar. Arthur körde dem i sin bil mot stan, och det var det sista någon såg av honom.

Följande morgon hittades hans bil fem mil utanför

stan. Vid sidan av bilen låg hans kropp, genomsållad av kulor.

Arthur var redo att dö. Under många månader, allt sedan han börjat försöka medla, hade han varit medveten om att hans dagar var räknade. Han antydde det också för oss en dag: "Varje dag jag får är en gåva av Guds nåd". När han sagt till Gladys, att han kanske skulle dö snart och hon blivit upprörd, hade han tagit henne i sin famn och sagt: "Varför gråter du, Gladys? Jag kommer att dö för sanningen."

Men även om han var förberedd, så var inte vi det. Chocken var fruktansvärd. Jag gick i tusen bitar. Hela mitt inre bröt samman totalt. Jag kunde inte fatta, att han var död. Han hade betytt så mycket för mig personligen och för hela landet. Till honom hade vi satt vårt hopp om fred, och med honom dog det.

Mig personligen visade han både tillit och vänskap. Under min första tid som kristen hade han hjälpt mig att lära känna Kristi kraft och hjälpt mig att finna utlopp för min längtan efter att få tjäna. Han lärde mig förstå mitt land på ett nytt sätt, och han gav mig en vision. T o m efter begravningen fann jag det svårt att fatta, att han var borta. Jag väntade mig hela tiden att när som helst stöta ihop med honom på gatan.

Från hela världen strömmade kondoleanser in. Minnesgudstjänsten i Salisbury fylldes till sista plats av svarta och vita av alla de slag. Rhodesia Herald, vår ledande tidning, skrev i sin ledare: "Det är tragiskt, att människor av den kalibern. . . som så starkt engagerat sig i sina landsmäns väl och ve, inte ska få leva för att se sitt verk fullbordas. I stället måste andra axla bördan. . . Det måste väl finnas någon, som har både modet och övertygelsen att ta upp den fallna manteln?"

Ja, visst måste det finnas någon. Men inte vi. Inte jag. Våra möjligheter var uttömda. Vi fortsatte att träffas och tala om honom för att lindra sorgen, men sorg lindras inte så lätt.

22. Fredens under

Vi hankade oss igenom följande år omedvetna om att Arthurs inflytande bland politiker runtom i världen fortfarande var starkt, även efter hans död. Biskop Muzorewa blev till slut vald till premiärminister, fastän de vita fortfarande behöll kontrollen över polisen, krigsmakten, domarkåren och statsförvaltningen. FN ogiltigförklarade valet, redan innan det ägt rum, och kriget tilltog i styrka.

Det var då Margaret Thatcher, som just vunnit valet i England och utsetts till premiärminister, gjorde sin enda helomvändning någonsin. Uppmuntrad av sina konservativa rådgivare hade hon varit beredd att erkänna Muzorewas regering, när lord Carrington övertalade henne att ge honom ännu en chans att försöka få till stånd en mera rättvis överenskommelse, som också skulle inkludera Patriotiska fronten. Och hon samtyckte till att hålla en konstitutionell konferens med alla parter i Lancaster House i London.

Dag för dag följde världspressen dessa 14 plågsamma veckor, under vilka biskop Muzorewa, pappa, Mugabe och Nkomo under många häftiga ordväxlingar steg för steg kämpade sig fram till ett slutgiltigt avtal. Vid vissa tillfällen tycktes problemen oöverstigliga. Lord Carrington kryssade mellan minfälten, och många inofficiella samtal, initierade av kristna, ägde rum bakom kulisserna i syfte att uppmuntra delegaterna till att uppnå ett avtal.

21 december 1979 — på dagen sju år efter krigets utbrott — undertecknades överenskommelsen i Lancas-

ter House. Enligt den avblåstes striderna med omedelbar verkan, gerillatrupperna och säkerhetsstyrkorna skulle alla dra sig tillbaka, och regeringen utfärda amnesti för nationalisterna och gerillasoldaterna i exil. Patriotiska fronterna skulle legaliseras med rätt att delta i den kommande valkampanjen och valet. Nu låg verklig självständighet inom räckhåll.

Bland de vita rådde allmän resignation och utmattning. Alla var utleda på kriget. En del av dem hade varit in och ut ur armén i årtal. Allt var upp- och nervänt i deras liv, och allt dödande stod dem upp i halsen. De visste alla, att seger inte var att tänka på. Så de accepterade verkligheten och svart majoritetsstyre — och väntade på utgången av valet.

Det kunde ha blivit ett tvärt slut på allt. Lord Soames utnämndes till guvernör, och redan innan stridigheterna helt upphört, flög han ner för att övervaka övergången. När Nkomo och Mugabe till slut återvände, samlades väldiga människomassor för att möta dem. Alla väntade sig att dessa skulle flyga i luften. Mugabes första manifest var mycket radikalt och riktat mot de vita. Det gick rykte om att han gjort upp en lista på dem som han ville röja ur vägen. Överst på den listan stod naturligtvis pappas namn. Han sade, att han tänkte stänga alla kyrkor och använda dem som sociala centra. Han deklarerade offentligt, att han var marxist-leninist — något som vi alla vetat och fruktat — och att han hade för avsikt att göra Rhodesia till en socialistisk stat. De vita gjorde klokt i att se upp.

Trots att eld upphör proklamerats förekom det fortfarande bombexplosioner och sporadiska sammandrabbningar. Det ryktades om hot och brutalitet från alla parter och Mugabe utsattes för flera mordförsök. På sina

resor landet runt brukade pappa tala om honom som "den röda terrorn". Många ämbetsmän betvivlade, att valen överhuvudtaget skulle äga rum. Istället fruktade man att allt skulle falla samman som ett korthus.

Det gissades vilt naturligtvis, men de flesta räknade med att Joshua Nkomo skulle vinna. De flesta vita kom inte ens på tanken, att Mugabe skulle kunna göra det, för de ansåg honom vara en nästan omänsklig extremist och våldsman — det var den bild som Rhodesiska fronten så omsorgsfullt inpräglade. Det var helt enkelt otänkbart att han någonsin skulle kunna bli premiärminister.

Vem som än skulle vinna valet, befara de vi oroligheter, och det var bakgrunden till den planerade militärkuppen. General Walls, överbefälhavaren, var hjärnan bakom den. Han lät omringa alla nyckelpunkter. Vallokalerna bevakades av lokala trupper, så att alla reguljära styrkor kunde användas för kuppen. Pansarbilar hade parkerats fullt synliga på sidogatorna i huvudstaden.

Med kuppen ville de vita säkra sig mot två möjligheter. Dels fruktade de våldsamma demonstrationer, oavsett valutgången. Pappa kunde riskera att bli hängd i Cecil Square och de vita att bli offer för massmord. Dels ville de förvissa sig om att Mugabe skulle oskadliggöras, om han nu mot alla odds skulle bli vald. Men det betraktades som osannolikt.

Både vårt eget och ryssarnas underrättelseväsen satsade på Joshua Nkomo. Vi tvivlade föga på att han skulle bli näste premiärminister.

Men när valresultatet började komma in, visade det sig, att de vitas värsta farhågor besannats. Lord Soames var snabb i vändningarna. Han var den ende som verkligen förstod, vad Mugabes seger innebar och hur överväldigande populär den skulle bli. Trots vissa svårigheter i

början hade valen varit både fria och rättvisa. Därtill insåg lord Soames vilket kännbart nederlag Sovjet lidit genom Mugabes seger. Mugabe avskydde ryssarna, och valet av honom visade sig bli en av de största motgångarna för Sovjets afrikapolitik på 20 år. Sovjet hade stött Nkomo. Han var deras man, och de hade varit inställda på seger. Så det var uppenbart, att de vita snarare skulle förstöra än förbättra sina möjligheter, om de gjorde en kupp mot Mugabe, folkets man. Därigenom skulle de både öppna dörren till ett fortsatt blodbad och öka risken för en rysk intervention. General Walls övertalades att låta trupperna dra sig tillbaka, och pansarbilarna försvann i all stillhet.

I sitt tal på självständighetsdagen sade Mugabe senare om lord Soames: "Han är verkligen en stor man. Jag kommer sannerligen att sakna en god vän och rådgivare i honom."

Många av dem som varit involverade i Rhodesias utveckling menade, att det var ett under att valet kunnat genomföras under så fredliga former. Lord Soames själv kallade det ett mirakel. Men det skedde också ett annat mirakel, som ingen visste om förrän senare — ännu ett sammanträffande.

Detta hemliga möte har senare beskrivits som en avgörande faktor, då det gällde att dämpa de vitas fruktan och avvärja vidare blodbad. Liksom så mycket annat som hände dessa veckor var det ett resultat av bön.

Så snart det stod klart, att Mugabe skulle vinna valet, och ryktena om en kupp börjat cirkulera, växte vår oro för landets framtid. Snabbt sammankallade vi "samvetsministären" för att be tillsammans om Guds vägledning. Vi kände en stigande hopplöshet och bad i förtvivlan inför den nya kris, som hotade.

En i gruppen hette Joram. Han hade varit med i Mugabes parti i en tid. Då vi satt stilla tillsammans i väntan på Gud, fick han tanken, att han skulle sammanföra Mugabe och min pappa. Han visste, att vad dessa båda hade gemensamt var, att båda var sitt land djupthängivna och nu ville bygga upp det på nytt i fred. Och det räckte som utgångspunkt för ett möjligt samförstånd dem emellan, menade Joram. Han var säker på att om dessa två på någon nivå kunde acceptera varandra, skulle det bli lugn i hela landet.

Jag medger, att vi andra tyckte Jorams idé var helt tokig med tanke på den avsky dessa båda uttryckt för varandra offentligen. Men Joram ansåg, att vi åtminstone borde försöka. Han åtog sig Mugabe och jag pappa. Det kom att ta lång tid och många förberedelser. Båda konsulterade sina rådgivare, och dagarna gick. Det verkade som om hela tanken skulle förfalla.

Jag vet inte, om det var därför att pansarbilarna dök upp på gatorna eller något annat, men i elfte timmen — kvällen innan Mugabe skulle proklameras som segrare i valet — ringde denne till Joram och sade, att han var beredd att träffa pappa, om pappa ville träffa honom. Mötet skulle äga rum efter mörkrets inbrott och i Mugabes hem.

Pappa höll fast vid att han skulle åka dit ensam. När han kom, öppnade Joram dörren för honom. Bara tre andra var närvarande, Mugabe och två av hans närmaste medarbetare.

När Joram efteråt berättade för mig vad som hänt, brast han i skratt vid tanken på hur otroligt det hela egentligen varit. Patriotiska frontens centralkommitté hade gjort upp sina planer för den händelse oroligheter skulle bryta ut och de måste lämna landet. De vita hade

allt klart för sin kupp och var beredda på att sätta igång. Mugabe kunde inte lämna sitt hus på grund av hotet mot hans liv. Och in genom dörren till denne ärketerrorists hem kommer så den man, som står överst på hans dödslista, Ian Smith.

Och vad skedde? Efteråt försökte jag få en bild av det genom att lägga samman pappas och Jorams versioner. Pappa och Mugabe skakade hand och Mugabe föreslog, att han skulle börja genom att förklara vilka riktlinjer han tänkte sig för ett nytt Zimbabwe och hur han avsåg att leda landet. De båda männen blev snart så upptagna av sitt samtal, att de totalt glömde de övrigas närvaro.

Pappa sade, att han blivit helt övertygad om Mugabes vilja till försoning. Den aggressiva tonen i Mugabes tidigare manifest hade dämpats, eftersom han insett att vdergällning bara skulle leda till ytterligare förstörelse. Han hade också ändrat mening angående kyrkorna, som han tidigare tänkt stänga, när han förstått hur djupt hans eget folks andliga rötter gick. Jag har ofta tänkt på hur förvirrade även Patriotiska frontens folk måste ha varit i början, eftersom de också varit föremål för propaganda. Och när de, Mugabe inberäknat, återvände hem, måste de också försöka skilja agnarna från vetet.

Men Mugabe och pappa talade i varje fall igenom flera politiska frågor: de vitas andel i den nya regeringen, pappas framtida roll, om han nu överhuvudtaget skulle spela någon roll alls. Det var uppenbart, att de båda fann en oväntad respekt för varandra. Joram hade haft rätt.

Slutligen lovade Mugabe, att inga hämndaktioner skulle vidtas mot de vita, och pappa å sin sida lovade, att han skulle försöka övertala de vita att lugna ner sig och ge Mugabe sitt stöd. Vad han sade i radio följande dag måste ha förbluffat nationen. Han vädjade till sina "vita brö-

der" att stanna kvar och ge den nya regimen en chans. Hans uppenbara tillit till Mugabes goda vilja bidrog till att lätta på spänningen. Jag tror inte, att de vita någonsin väntat sig att få höra honom säga något så konstruktivt om den man som han förr kallat "den röda terrorn".

Samma kväll blev det officiellt, vad Mugabe hade lovat pappa i enrum. Det är svårt att begripa, men de flesta av oss hade faktiskt inte ens sett Mugabe. Tidningarna hade aldrig publicerat några bilder av honom. Vi hade ingen aning om hur han såg ut eller hur han lät, när han talade. Vi hade vant oss vid att betrakta honom som ett monster. När han framträdde i TV den kvällen för att förklara Zimbabwe självständigt, var det många vita, som blev överraskade av denne kultiverade, vältalige man, som var deras nye premiärminister.

Vad mig beträffar är det delar av det talet, som jag aldrig kommer att glömma. Följande dag försäkrade jag mig om ordalydelsen av det i pressen. Jag har aldrig hört en finare predikan i kyrkan!

"I morgon kommer vi att födas på nytt" sade Mugabe, "inte som individer utan kollektivt som folk, som livsduglig nation, som zimbabwier. . .

I morgon kommer vi att upphöra att tillhöra det förflutna och bli framtidens människor. Så är det alltså i morgondagen och inte i gårdagen, som vårt öde ligger. . .

Vår nya nation förutsätter, att var och en av oss blir en ny människa med ett nytt sinne, ett nytt hjärta och en ny anda.

I vårt nya sinne måste det finnas en ny vision, i våra nya hjärtan en ny sorts kärlek, som vänder hatet ryggen, och den nya andan är den som enar i stället för att söndra. . .

Från och med nu måste du och jag försöka anpassa oss både andligt och intellektuellt till den nya politiska situationen och tänka på varandra som bröder i det nationella kamratskapets gemenskap.

Det förgångnas brott måste nu förlåtas och glömmas.”

Nya nationer har alltid problem att brottas med, men under de år som gått sedan premiärministern höll detta tal, har jag gång på gång mött de känslor han gav uttryck åt bland afrikaner, som jag arbetat med. Världspressen är snabb att dyka ner på förhållanden, som kanske inte fungerar som de borde, men den är mycket långsammare, när det gäller att påvisa de otaliga förhållanden i vardagen, där försoningen fungerar både i det enskilda och det offentliga livet.

23. Dödsmaskinerna

Vår uppfattning om mirakler har alltför mycket formats av Hollywood. Vi tror att Guds röst måste mullra ur molnen eller att en gammal man med trasig mantel måste piska havets vågor med en käpp för att mirakler ska ske. Men Guds under sker oftast mycket stillsamt. Man kan behöva visdom för att uppfatta dem, men de är likafullt under. Och det som skett inom armén efter självständigheten är i varje fall i mitt tyckte ett under.

Ta t ex en vanlig ung man som är färdig med skolan vid 19 års ålder. Efter ytterligare tre till fyra år kan han få sin examen vid universitetet. Sedan tar det några år till för att få en doktorsexamen. Efter sju år har han blivit expert på sitt område.

Samme unge man kanske istället tog värvning 1972, det år kriget började. 1979, när freden slöts, hade han i själva verket en doktorsexamen i konsten att hata och döda. Han hade lärt sig sitt yrke lika grundligt som en läkare eller ingenjör. Troligen bättre eftersom de beslut han tvingats fatta ofta betytt liv eller död för honom.

1979 hade vi folk, som varit soldater i 10-20 år. De var ytterst vältränade dödsmaskiner, och allt som tutats i dem under det senaste decenniet gick ut på att Mugabe var dödsfiende, att Mugabes män var kommunistiska terrorister och ett hot mot all civilisation. De hade fått lära sig att det var rätt och en god gärning att döda dem. Att hata dem var helt acceptabelt.

Nu helt plötsligt klappade vi dessa män på axeln och

sade: "Tack så mycket, ni har gjort ett bra jobb. Men nu är det slut. Nu ska ni skaka hand och vara vänner. Igår var Mugabe er fiende, idag är han er premiärminister. Igår skulle det ha varit hjältemodigt att döda honom, idag måste vi respektera honom."

Att begära en så stor och plötslig ändring i människors sätt att tänka är omöjligt, men det var just vad vi gjorde. Det blev en av de viktigaste uppgifterna efter självständigheten att av de tre arméerna — de två gerillaarméerna ZANLA och ZIPRA och den vita rhodesiska armén — skapa en enda likformig enhet. Utan en sådan sammansmältning skulle det inte bli verklig fred i landet.

Samarbetet med Arthur hade givit mig en aning om hur nationalisterna tänkte. Jag tyckte mig ha fått en glimt av deras mål och drömmar liksom av det hat och de oförrätter som givit upphov till kriget. Tiden i armén hade emellertid också givit mig en förståelse för vad de vita rhodesierna tänkte och kände. Jag hade på så sätt fått privilegiet att umgås med båda sidor. Jag kände, att jag borde erbjuda mig att hjälpa till i detta nödvändiga försökningsarbete inom armén så gott jag kunde.

Jag antogs som fältpräst strax före självständigheten, trots att jag inte var prästvigd. Tillsammans med mina kolleger började jag försöka tackla denna till synes omöjliga uppgift.

Den nya armén var jättelik och bestod av 80-90 000 man. Till att börja med arbetade vi var för sig i olika bataljoner med att försöka få kontakt med så många män som möjligt och genom obligatoriska möten varje vecka.

Det första året bestod uppgiften i att avpolitisera soldaterna, hjälpa dem att acceptera valresultatet och den nya politiska situationen. Särskilt de vita fann detta svårt. De visste egentligen inte mycket om orsakerna till inbördes-

kriget. Det är så lätt att bli hjärntvättad, att nöja sig med halvsanningar, särskilt när pressen är så styrd av regeringen, som våra tidningar var under Rhodesiska frontens regim. Alla oppositionstidningar hade varit bannlysta. Under skolans historielektioner hade man minst av allt fått veta sanningen om våra förfäders attityder och handlande gentemot afrikanerna. Vad de nu fick lära sig öppnade ögonen på många vita soldater. Det var en smärtsam omvärderingsprocess för dem.

Vi måste också bryta deras instinkt att döda och hjälpa dem att anpassa sig till civilt liv. Man kan tänka sig vad detta innebar, särskilt för de svarta. De flesta av dem hade kommit som unga pojkar direkt från ingenting — från fattigdom, arbetslöshet och hopplöshet — till en rörelse, som givit dem något att leva för och en position. Men den enda skolning de fått var i konsten att döda.

De stod utanför lagens rāmärken och hade aldrig behövt anpassa sig till de sociala krav, som ett normalt vardagsliv ställer på en. Man kunde inte förvänta sig att sådana män direkt skulle foga sig i en vanlig kontorsrutin. De skulle inte ha fattat, vad det var fråga om. Den graden av anpassning kunde man inte kräva av dem.

Vår uppgift blev därför att i alla dessa uppmuntra och utveckla ett nytt socialt samvete med utgångspunkt från det flerrasiga samhälle, där man enligt premiärministern måste förlåta och glömma det förflutna. Och det betydde en helomvändning för dessa afrikaner, som i årtal levt på det hat som gångna oförrätter uppväckt i dem.

De vita å sin sida måste inse, att de män som de hittills alltid betraktat som tjänare var deras bröder, att den gerilla de lärt sig att förakta kämpat för en rättvis sak och att från och med nu alla privilegier måste delas lika.

Våra ansträngningar att integrera de tre arméerna till

en lyckades bara till dels. Delvis berodde detta på att vi var så få och de var så många, delvis på att vi begärde så oerhört mycket av dem. Många vita lämnade armén för att ta värvning i Sydafrika och ZIPRA-soldater, Nkomos män, lämnade också armén för att bli dissidenter — just det vi hade försökt undvika.

Men trots detta upplevde vi, åtminstone vad mig beträffar, mirakel hela tiden. Redan det faktum att en soldat kunde försonas med sina fiender var anmärkningsvärt. Att det skedde med tusentals var ett under. Visst finns det många som lättvindigt säger: "Javisst har vi en integrerad armé." Men de har inte den ringaste aning om vad olika individer har måst gå igenom av omtänkande för att nå dithän.

24. Den kristna utmaningen

Robert Mugabes tal på självständighetsdagen borde ha fått varje kristen i landet att glädja sig. Både till ton och innehåll var hans tal så kristet, att alla troende borde ha glatt sig över att han talade vårt språk. Kristna ledare borde omedelbart ha stött honom offentligt. Om vi hade tagit initiativet då, skulle vi ha kunnat vara med i främsta ledet att utforma regeringens tänkande för det nya samhället.

Nu kastade många av landets ledande kristna istället i förfäran händerna i vädret och ropade: "Marxisterna är här!" De ramlade på varandra i ivern att huvudstupa ge sig iväg till Sydafrika, och en hel hord av präster kände sig plötsligt kallade att predika i Kapstaden eller i Papua Nya Guinea.

Genom att fly begick de två stora fel. De förgiftade sinnena hos dem, till vilka de flydde. När man ger sig av på det sättet, måste man ha en förklaring till hands, och jag tror, att den bild av situationen här som de förmedlade var både överdriven och falsk. Man får mycket mer sympati om man beklagar sig — "fruktansvärt . . . marxistisk stat . . . jag lyckades ge mig av i tid" — än om man säger som det var — att man inte vågade stanna kvar och möta den nya situationen.

Och ännu värre var det kanske, att de gav kristendomen dåligt rykte genom att lämna landet. Kristna borde vara de, som andra hämtar inspiration, ledarskap och

styrka ifrån, men det exempel dessa gav var feghetens och egenintressets.

När detta är sagt, vill jag också framhålla alla de kristna, som stannade kvar. De gör en ovärderlig insats, och jag tror att deras uppgift är att utgöra kärnan av dem som skall hjälpa Zimbabwe att klara sig. Olyckligtvis är det inte dessa människor och vad de gör som skapar rubriker i tidningarna.

Jag har slagits av att varken innehållet i Mugabes självständighetstal eller den politik som han och hans regering fört, tyder på att han och hans ministrar — med undantag av tre, fyra — är doktrinära marxister. De är nationalist, som söker efter en ideologi, som passar vårt land. Marxism-leninismen är en främmande ideologi för afrikanen, därför att ateismen är honom främmande. Mugabe själv uppfostrades till katolik och har beskrivit sin egen politiska övertygelse som "kristen marxism". Hans inställning till andliga frågor är positiv.

Denna positiva inställning är en öppen dörr för de kristna i vårt land. Regeringen försöker otvivelaktigt skapa ett genuint afrikanskt samhälle, som passar vårt folk och våra traditioner. Den försöker bana ny väg, och vi borde göra det tillsammans med den. Om Afrika är på jakt efter en ny social ordning, borde vi kristna vara ett levande exempel på att kristendomen är den sanna socialismen, att kristendomen är ett livskraftigt och bättre alternativ än marxismen. Men vem ska ge dem chansen att ana de möjligheter som Guds revolution erbjuder, när kristna ger sig av som lämlar och lämnar Kristus utan röst i landet. Kristna borde inte vara de som drar sig undan. De borde brinna för Gud. Och nu är det dags att handla, medan framtiden för vårt land ännu inte är avgjord.

Den som sätter sig in i afrikanernas sätt att leva kommer att inse, att de rent instinktivt är socialister. De har sinne för andliga dimensioner, och viljan att förlåta är en del av den afrikanska naturen.

Med självständigheten kom också freden till Zimbabwe. Efter några få veckor var vägar, som dittills varit farliga att köra på för vita, återigen lugna och trygga. Vardagen återvände anmärkningsvärt snabbt, och hämnreaktionerna var få, med tanke på alla de år som kriget varat. Den tidigare gerillaledaren står nu i spetsen för en regim, som också omfattar den man han bekämpade. Pappas vice premiärminister, David Smith, var tills nyligen medlem av Mugabes regering. Jordbruksministern är också vit. Var någon annanstans i världen kan man uppvisa ett sådant resultat av "revolutionen"? Denna beredvilighet att förlåta borde ge oss hopp om att Zimbabwe kan fås att fungera, trots de problem vi har. Det måste helt enkelt ske, om inte vi och resten av södra Afrika ska explodera.

Både Sovjetunionen och Sydafrika vill, att Zimbabwe skall misslyckas, om än av olika skäl. Om ryssarna lyckas få grepp om och kan dominera vårt land som är ett nyckelland, så kommer inte bara våra grannländer att känna av det. Det kommer att betyda slutet på allt vi värderar högst: religionsfrihet, den enskildes frihet, mänskliga rättigheter, likhet inför lagen. Alla dessa ideal skulle sopas bort.

Om Zimbabwe skall lyckas, då måste de vita stanna kvar här, och Väst bör stödja oss. De vita måste stanna kvar och arbeta tillsammans med regeringen. Av egen erfarenhet vet jag, att det innebär en total satsning från vår sida. Det innebär också, att resten av världen bör sluta med att behandla oss vita som utbölingar. Vi är inte

utbölingar — vi är afrikaner, och Afrika är det enda hem vi har.

Rikedom och makt går hand i hand i Zimbabwe, och en av de viktigaste uppgifterna är att överbrygga klyftan mellan rika och fattiga. Det kan innebära, att vi måste acceptera lägre betalda jobb i den offentliga sektorn och vara villiga att använda våra erfarenheter och privilegier till att utveckla andra människors levnadsförhållanden i stället för att bevara den höga standard, som vi uppnått för oss själva. Vi måste tillsammans med regeringen sträva mot en effektiv omfördelning av landets resurser och utveckling av våra avsevärda naturrikedomar.

Vi kan inte överleva, om vi är isolerade. Vi är i hög grad beroende av Västs stöd, om Zimbabwe skall kunna få ett riktigt avstamp.

Zimbabwe har liknats vid ett tåg, som närmar sig en växel. Det kan gå åt det ena eller andra hållet beroende på vem som sköter växeln. Nu har människor med det kristna svaret sitt tillfälle. Hela världen, inte bara Afrika, saknar en lösning på hur man skall överbrygga klyftorna mellan raser, läka hat och fördela tillgångarna rättvist mellan rika och fattiga. Finns det någon annan lösning än Guds visdom och sinnesändring i människor? Marxisterna tror, att en ny människotyp blir resultatet, när man först förändrat samhällsstrukturen. De kristna tror, att förändringen först måste ske i människan, och att nya strukturer växer fram genom nya människor.

Jag tror, att hoppet för Zimbabwe inte bara ligger i ett politiskt system eller i en viss regering. Det ligger i människor, svarta och vita, som kommit igenom krisen och som blivit annorlunda. Premiärministern hade rätt i sitt tal — vi behöver nya sinnen, nya hjärtan och en ny anda, som mejslats fram ur smärta och förödmjukelse, ur ånger och förlåtelse.

Epilog

Det skulle krävas ännu en bok, om jag skulle göra rättvisa åt allt som har hänt i Zimbabwe sedan självständigheten. Det som jag kan skriva i en kort epilog om de senaste fem åren måste med nödvändighet bli begränsat.

Framför allt vill jag säga, att många av de dystra förutsägelser som gjordes 1980 inte har gått i uppfyllelse. Sett från kristen synvinkel så har kyrkorna frihet att praktisera sin tro, i själva verket har vi större frihet än de flesta afrikanska länder. Det finns kristna på ledande positioner i samhället, religionsundervisning är obligatorisk i skolorna och kyrkorna har uppmanats att delta i diskussioner med regeringen om den sociala nyordningen.

Under de senaste fem åren har vi haft avsevärda framgångar inom industrin, utbildningen, hälsovården och jordbruket. Vi har en kärna av européer, som är djupt engagerade i landets liv, och bokstavligen tusentals kommer tillbaka varje år. De har upptäckt, att gräset inte är grönare någon annanstans och att deras värsta farhågor inte har besannats.

För att vara realistisk så verkar det som om landet inom de närmaste fem åren eller där omkring kommer att utvecklas till en enpartistat. Även om det kan verka underligt för den som lever i en demokrati med flera partier, så har i varje fall regeringen uttryckt som sin avsikt att skaffa en så bred bas som möjligt för enpartistaten. I ett afrikanskt sammanhang är den här idén mycket mer acceptabel än vad den skulle vara i Europa.

Naturligtvis finns det problem och bekymmer, som till exempel de politiska striderna i Matabeleland. Men vilket land har inte allvarliga svårigheter? Jag förväntar mig inte att kristna skall se på oss genom rosafärgade glasögon. Allt jag begär är en så realistisk värdering som möjligt av vad som händer och ett positivt gensvar.

De kristna tiderna igenom som verkligen levt värdigt sin tro har varit de som varit beredda att resa sig upp och ta ställning och göra något konstruktivt. Kier Hardy kämpade för gruvarbetarnas villkor och Wilberforce mot slavhandeln. Att slå sig till ro och säga "Saker och ting går åt skogen precis som jag sagt" är inte ett äkta kristet sätt att reagera. En sant kristen reaktion, om saker och ting utvecklas fel, är att säga "Hur kan jag hjälpa till? Vilken är min uppgift?".

Min övertygelse är, att de kristna i Zimbabwe har en positiv roll att spela i att tillse att grundläggande frihetsideal upprätthålls. President Banana har själv i en tidningsintervju sagt, att det är just detta som är kyrkans uppgift. "Kyrkan får inte stå utanför" sa han. "Dess röst måste höras i beslutsprocesserna. Kyrkorna måste uppmuntra alla sina medlemmar att delta i alla delar av nationens liv." Han fortsatte med att säga, att vi vill inte skapa en situation, där det finns ett samhälle för kristna och ett för icke-kristna. Vi hör alla tillsammans, som delar av en helhet.

Och det stämmer. Men de traditionella kyrkorna — med undantag av katolikerna — har haft en benägenhet att hålla sig tillbaka. De skulle kunna vara mycket mer socialt ansvariga och medvetna än vad de är. Men sanningen är, att de ännu inte accepterat utmaningen att ha en positiv relation till staten. Jag skulle inte tro, att de klarat av att föreställa sig, hur de på ett konstruktivt sätt

skulle kunna arbeta inom det nya systemet.

Min vädjan till kristna runt om i världen är att ha en positiv tro på Zimbabwe och att hjälpa oss. Under inbördeskriget bad kristna över hela världen hela tiden för oss. De bad i tro och med hopp trots den till synes hopplösa situation, som vi befann oss i. Resultatet blev ett fredligt maktöverlämnande, som Lord Soames själv beskrev som "ett under".

Men nu tycker jag mig märka, att kristna har givit upp hoppet om oss — kanske därför att de är så rädda för vad de uppfattar som en socialistisk betoning, och utan att kanske verkligen förstå allt det positiva och nya som håller på att hända.

Zimbabwe är så mycket mer än alla de negativa nyheter man läser om i tidningarna. Som kristna behöver vi fortsätta att be i tro och med hopp och uppmuntra allt som är positivt och konstruktivt. Då gör vi oss förtjänta av rätten att gå emot sådant som strider mot Guds lag.

Alec Smith
Harare 1986

